

MEBUS $\overline{ve}$ ŞAIR

MEHMET ÂKİF ERSOY

کے

MEBUS VE ŞAİR
MEHMET ÂKİF ERSOY

ZEYTİNBURNU KÜLTÜR VE
SANAT MERKEZİ YAYINLARI

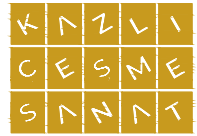
Katalog No: 41
İstanbul, 2021
ISBN: 978-605-7664-67-9

Koordinasyon: Sertaç Güleç, Nurullah Yıldız
Yayına hazırlayan: Ömer Faruk Şerifoğlu
Osmanlıca okumalar: Muharrem Varol, Üzeyir Karataş
Grafik tasarım: Ulaş Uğur

Baskı: Kültür Sanat Basımevi
Maltepe Mah. Litros Yolu
2. Matbaacılar Sitesi ZB: 7
No: 9/1 Zeytinburnu, İstanbul
Tel: +90 212 674 00 21
Sertifika No. 44153

Bu katalog 13 Mart 2021 tarihinde Kazlıçeşme Sanat'ta
açılan "Mebus ve Şair: Mehmet Âkif Ersoy" sergisi için
1.500 adet basılmıştır.

© Eserin yayın hakları Zeytinburnu Belediyesi Kültür
ve Sosyal İşleri Müdürlüğüne, Ersoy Ailesi adına Fatoş
Şengör ile koleksiyoner M. Ruyan Soydan, Yusuf Çağlar
ve Ömer Faruk Şerifoğlu'na aittir. Yayının hiçbir
kısmı, yazılı izin olmadan, tamamen veya kısmen
değiştirilerek yayınlanamaz, hiçbir yolla kopya
edilemez ve çoğaltılamaz.

MEBUS VE ŞAİR
MEHMET ÂKİF ERSOY

5 MART – 16 MAYIS 2021

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ
KAZLIÇEŞME SANAT

Kazlıçeşme Mah. Abay Cad. 165
Zeytinburnu, İstanbul
Tel: 0212 415 58 58

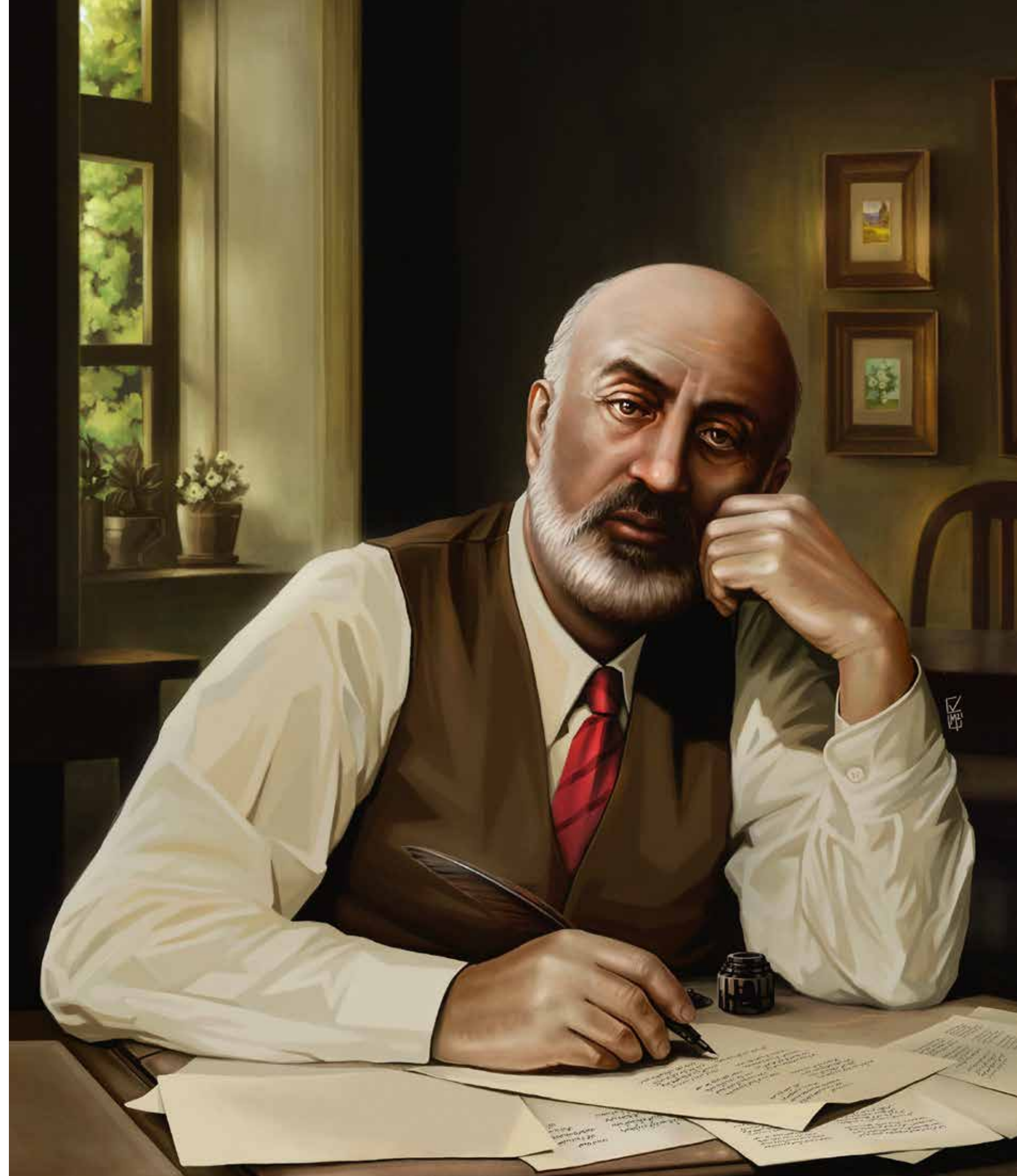
Küratör: Ömer Faruk Şerifoğlu
Proje asistanı: Ahmet Taha Taşdelen
Grafik tasarım: Ulaş Uğur
Sergi kurulumu: Sergikur

TEŞEKKÜR

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı
Mehmed Âkif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Sezer Tansuğ Sanat Vakfı
Dergâh Yayınları

Abdüsselam Feriataoğlu
Ali Satan
Ali Toy
Ayşenur Mart
Cihan Demiroğlu
E. Nedret İşli
Eren Fahri Ötünç
Ergin İnan
Fatih Özkafe
Fatoş Şengör
Halil İbrahim Erbay
İlona Baytar
İsmail Kara
M. Birol Ülker
M. Ruyan Soydan
M. Uğur Derman
Mehmet Ali Güveli
Melek Mart
Murat Kara
Ömer Durmaz
Rahmi Eyüboğlu
Selim Derman
Semra Taşdelen
Seyhan Akçor
Şaban Özdemir
Şehrazat Mart
Yasemin Devrimci
Zahit Büyükişleyen

MURAT KARA,
MEHMET ÂKİF ERSOY
PORTRESİ, 2021.

İstiklâl Marşı

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkına bir gül; ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım,
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım.
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım,
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
“Medeniyet” dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.

Bastiğın yerleri “toprak” diyerek geçme, tanı,
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı,
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak, toprağı sıksan şüheda.
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar, ki şehadetleri dinin temeli,
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder, varsa taşım,
Her cerihamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruhumücerret gibi yerden naaşım,
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal.
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

İçindekiler

8

Sunuş

Ömer Arısoy

12

Mebus ve Şair: Mehmet Âkif Bey

Ömer Faruk Şerifoğlu

36

Mehmet Âkif Ersoy Soyağacı

40

Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936)

M. Orhan Okay

M. Ertuğrul Düzdağ

58

İstiklâl Marşı Üzerine

Bir Tahlil Denemesi

Mehmet Kaplan

70

İstiklâl Marşı'nın Güftesi,

Bestesi ve Bestekarları

Kamil Büyüker

92

Osmanlı Arşivinden Belgeler

98

İstiklâl Marşı Notaları

134

Mehmet Âkif'in Eserleri

M. Ruyan Soydan

152

“Mehmet'in Hikâyesi” ve

İstiklâl Marşı Kartpostalları

Ömer Faruk Şerifoğlu

160

İstiklâl Marşı'ndan İlhamlar

Sunuş

Kıymetli sanatseverler,

Türk milletinin genç yaşlı, kadın erkek her ferdiyle birçok cephede cansiparane İstiklâl mücadelesi verdiği günlerde, irşad heyetleri gezileri sırasında edindikleri izlenimleri Erkan-ı Harbiye reis vekili Miralay İsmet Bey'e (İnönü) aktararak bir istiklâl marşına ihtiyaç olduğunu belirtirler. O da konuyu İcra Vekilleri Heyeti'nde ortaya koyar. Maarif Vekili Rıza Nur'un imzasıyla 18 Eylül 1920 günü valiliklere gönderilen tamim 25 Ekim 1920 günü *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde yayınlanır:

“Türk şairlerinin nazar-ı dikkatine:
Milletimizin dahili ve harici istiklâl uğruna girmiş olduğu mücadeleyi ifade ve terennüm için bir İstiklâl Marşı, Umur-u Maarif Vekalet-i Celilesi'nce müsabakaya vazedilmiştir. İş bu müsabaka 23 Kanunuevvel sene 36 [Aralık 1920] tarihine kadar olup, bir heyet-i edebiye tarafından, gönderilen eserler arasından intihap edilecektir ve kabul edilen eserin güftesi için 500 lira mükafat verilecektir. Ve yine laakal 500 lira tahsis edilecek olan beste için bilahare ayrıca bir müsabaka açılacaktır. Bütün müracaatlar Ankara'da Büyük Millet Meclisi Maarif Vekaleti'ne yapılacaktır.”

Yarışmaya 724 şiir gelir ancak içlerinde milli marş güftesi olabilecek bir şiir bulunamaz. Memlekette “İslam Şairi” sıfatıyla tanınan, “Çanakkale Destanı” ve “Ordunun Duası” şiirleriyle gönüllerde taht kuran Mehmet Âkif şiir göndermemiştir. O tarihte Maarif Vekili olan Hamdullah Suphi (Tanrıöver), aracı olmasını istediği Karesi (Balıkesir) mebusu Hasan Basri'den (Çantay) Âkif Bey'in 500 lira mükafatı kabul etmediği için yarışmaya katılmadığını öğrenir ve bu şartın Âkif Bey için kaldırılacağı teminatını verir.

Meclisin 1 Mart 1921 günü Mustafa Kemal Paşa başkanlığında yapılan oturumunda Hamdullah Suphi, Mehmet Âkif'in gönderdiği şiiri okur. Her kıta ayrı ayrı alkışlanır. Şiir 12 Mart 1921 günkü oturumda milli marş olarak kabul edilir, Hamdullah Suphi tarafından bir daha okunur ve ayakta alkışlanır. 500 lira mükafatı fakir kadın ve çocuklara iş öğreten Darülmesai'ye hediye eden Mehmet Âkif, şiirlerini topladığı ve Türk edebiyatının en muhkem burçlarından biri olarak inşa ettiği *Safahat*'a “o milletime aittir” diye İstiklâl Marşı'nı almamıştır.

İstiklâl Marşı'mızın kabulünün 100. yılındayız. Zeytinburnu Belediyesi olarak bu yüzyıllık mirası ve milli şairimizi güzel bir sergiyle yâd etmekten sevinç duyuyoruz. Bu vesileyle, 2021'i “İstiklâl Marşı Yılı” ilan eden Türkiye Büyük Millet Meclisimizin Başkanı Sayın Prof. Dr. Mustafa Şentop'a, Mehmet Âkif Ersoy'a ait hatıraları yıllardır titizlikle sahiplenen M. Ruyan Soydan'a, Âkif Bey'in torunlarından Fatoş Şengör Hanımefendiye, sergimizin küratörü Ömer Faruk Şerifoğlu'na ve emeği geçen bütün arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. ❖

Ömer Arisoy

Belediye Başkanı

BİRİNCİ ORDU KUMANDANLIĞI KARARGÂHI, ÇAY-AFYON (3 AĞUSTOS 1922), SOLDAN SAĞA: BİRİNCİ ERKÂN-I HARBİYE REİSİ EMİN BEY, BURDUR MEBUSU VE ŞAİR MEHMET ÂKİF (ERSOY) BEY, SAKALLI NURETTİN (TÖRE) PAŞA, KARESİ MEBUSU ABDÜLGAFUR (İŞTİN) EFENDİ, ANKARA MEBUSU ALİ FUAT (CEBESÖY) PAŞA, KAYSERİ MEBUSU ATIF BEY.

Mebus ve Şair: Mehmet Âkif Bey

Ömer Faruk Şerifoğlu

HEYKELTRAŞ YAVUZ GÖREY,
MEHMET ÂKİF BEY RÖLYEFİ,
METAL DÖKÜM. FOTOŞ
ŞENGÖR KOLEKSİYONU

*“Aczimin giryesidir bence bütün âsârım!
Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizârım!
Oku, şâyed sana bir hisli yürek lâzımsa;
Oku, zira onu yazdım, iki söz yazdımsa.”*

GEÇMİŞE baktığımızda, bütün büyük yazar, şair ve sanatkarlar; devirlerinin hakiki birer tercümanı olmuş, başarıları ölçüsünde de ölümsüzleşmişlerdir. İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Âkif Ersoy da büyük bir şair olduğu kadar büyük bir mücadele adamıdır. Çocukluk yıllarından itibaren çalışkanlığı, kanaatkârlığı, sakin mücadeleciliği, hayatını milletine adamışlığı, derin hüznü, ızdırabı ile ahlâken örnek bir şahsiyet olarak “herhangi biriymiş gibi” duruşunun yanı sıra dost canlılığı, hayata bağlılığı, nüktedanlığı ve tabiat sevgisi, kişiliğini oluşturan bariz hususiyetlerindendir. Mehmet Âkif’in kişiliği hakkında, seven-sevmeyen tüm çevrelerin genel bir ittifakı söz konusudur. Nitekim Nazım Hikmet *Kurtuluş Savaşı Destanı*’nda kahramanı Nurettin Eşfak’ı konuşturur: “- Âkif büyük şair, inanmış adam. / fakat onun, ben, / inandıklarının hepsine inanmıyorum.”¹

Mehmet Âkif’in fikir dünyası, Çağdaş İslâm (kaynaklara dönüş) düşüncesi ile paralellikler arz eden bir öze sahiptir. “Doğrudan doğruya Kur’ân’dan alıp ilhamı / Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm’ı” mısraları bu fikrin en açık beyanı olarak değerlendirilebilir. İslâm’ın bidat, hurafe ve batıl inançlardan arındırılması; ilmiyenin ve medreselerin tenkidi, buna bağlı olarak ilim anlayışının ve ilim hiyerarşisinin dönüştürülmesi; tasavvufun tenkidi; ahlâki kavramların aktivist bir anlayışla yeniden yorumlanması; İslâm tarih tecrübesinin ve geçmişin bağlayıcılığının tenkidi ve kısmen reddi; içtihat kapısının açılması; Avrupa medeniyeti problemi merkezli olarak kültür-medeniyet ayrımının benimsenmesi ve buna bağlı olarak kısmi Batılılaşmanın savunulması, fikir dünyasını özetleyen başlıklardır.²

Fikir dünyasındaki gelişim ve dönüşüme rağmen kişiliğinin temel özellikleri 63 yıllık ömrünün sonuna kadar değişmemiştir: “Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek”.

Geçen yıl, İstiklâl Marşı’nın 99. yılı vesilesiyle gerçekleştirmeyi hayal ettiğimiz “Mebus ve Şair: Mehmet Âkif Ersoy”, sergisini, hâlâ girdabından kurtulamadığımız pandemi sebebiyle zorunlu olarak ertelemiş, seneye 100. yılda daha anlamlı olur, demiştik. Geçen bir yıl içerisinde bu amansız hastalık, birçok sevdiğimizi aramızdan çekti aldı, bunlardan biri de bu sergi ve kitabın danışmanlarından Yusuf Çağlar (1969-28 Kasım 2021) kardeşimiz oldu. Mehmet Âkif Bey’e ait hatıraların, onun izini taşıyan her türlü malzemenin peşinde, herkesten çok kıymet veren Yusuf Çağlar, 51 yıllık ömrünü hayatta en çok değer verdiği şey olan kitapların peşinde noktalandı; tesellimiz, şimdi Mehmet Âkif gibi sevdiklerinin yanında olması... Ruhları şâd olsun...

HALKALI BAYTAR VE ZİRAAT MEKTEBİ

MEHMET ÂKİF, 19 YAŞINDA KÜRSÜDE

1893'te birincilikle mezun olduğu Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi'nde henüz öğrenci iken ilk şiirlerini burada yazdığını, edebiyata meraklı biri olan okul müdürü Miralay Mehmet Ali Bey'in Mehmet Âkif'in gazellerini hayranlıkla okuduğunu ve onun bu alana olan ilgisini teşvik ettiğini biliyoruz. Nitekim bir imtihan öncesinde, “şâkirdân-ı fetânet-nişân” tanımlamasıyla okulun en mümtaz öğrencilerinden biri olarak yıl sonu töreninde okul müdüründen sonra kürsüye çağrılıp konuşma yaptığını görüyoruz. 28 Haziran 1892 tarihli *Sabah* gazetesinin haberine göre Mehmet Âkif Efendi, konuşmasında arkadaşlarına baytarlık eğitiminin mahiyetinin ve kıymetinin yüceliğinden bahsetmeyi gereksiz bulduğunu, zaten o ilmin tahsilinin lezzetini yaşamakta olduklarını belirtmiştir:³

“Şâkirdân-ı fetânet-nişândan

Mehmet Âkif Efendi'nin Nutku

Muhterem refiklerim! *Şeref-i* intisâbıyla bahtiyâr olduğumuz şu silk-i celîl-i baytariyyenin uluvv-i kadr ü mâhiyyeti hakkında uzun uzadıya serd-i makâlâta hâcet *göremiyorum*. *Çünkü* her bireriniz o fennin lezâ'iz-i tahsîliyle *şîrîn-mezâk* olduğunuz cihetle bu husûsdaki beyânâtım bî-lüzûm derecesine tenezzül eder. Bâb-ı vâlâ-yı ma'ârifin umûma küşâde, vesâ'it-i te'allümün ez-her cihet mükemmel ve *âmâde* bulunduğu şu zamân-ı sâ'âdet-nişân-ı terakkîde arzû-mendân-ı i'tilâ dâ'imâ iktisâb-i muvaffakiyetle hâiz-i fahr ü mübâhât olmakdadırlar. Asrımızda bir ferd yokdur ki sarf-ı nakdîne-i gayret eylediği hâlde heveskâr-ı visâli olduğu *şâhid-i fâzıl* ü ilme dest-res ü mülâkî olamasın. [...] (*Sabah* gazetesi, 28 Haziran 1892)”

Baytar Mektebi'ni bitirdiğinde muhafazakâr bir muhitte (Fatih'te), medreseli bir babanın oğlu olarak yetişmiş, modern eğitim süreçlerinden geçmiş, eli kalem tutan bir Osmanlı aydınıdır; cahiliye devri Arap şiiri okutacak kadar üst düzeyde Arapçası, ona yakın seviyede Farsçası, iyi derecede Fransızcası vardır. Osmanlı büyük şehirlerinde eğitim almış çoğu genç gibi istibdat aleyhtarı, Meşrutiyet ve hürriyet taraftarıdır. Fikir ve üslûp itibarıyla manevi üstadları arasında Namık Kemal, Ziya Paşa ve Abdülhak Hamid ön sıralardadır.

Meşrutiyet'in ilânıyla, Mehmet Âkif'in şiiri ve fikriyatında da yeni bir dönem başlar; Fikir babalığı ve başyazarlığını yaptığı 25 ciltlik *Sırat-ı Müstakim - Sebülürreşad* dergisi koleksiyonu (1908-1925), başından sonuna kadar istibdat aleyhtarı ve meşrutî idare taraftarıdır. Hilafet-saltanat sistemine tenkitçi bir tavırla bakarken meşrutî idarenin temel kaynağı olan anayasa (kanun-ı esasi) ve meclis fikirlerini benimsemiş ve desteklemiştir. Ancak İttihatçılarla her hususta müttefik değildir, onlara yönelttiği tenkitler yüzünden mecmua birkaç defa kapatılır.

1914 yılı başlarında özel görevlerle Mısır'a ve Medine'ye gönderilir. Aynı yılın sonunda Almanya'daki Müslüman esirlerin durumunu görmek için Alman hükûmetinin daveti üzerine Teşkilat-ı Mahsusa aracılığı ile Berlin'e gider. Mayıs 1915'te yine Teşkilat-ı Mahsusa tarafından, Osmanlı Devleti'ne bağlılığı ile tanınan Necid Emiri İbnürreşid'e gönderilir. Bu seyahatten iki abidevi şiirle döner. İlki Çanakkale'den gelen zafer haberi üzerine yazdığı büyük destan, ikincisi ise yer yer münacat formundaki “Necid Çöllerinden Medine'ye”dir.

Enver Paşa'nın Kuşçubaşı Eşref Bey'e bizzat müjdelediği zafer haberini, Necid çöllerine yolculukları dönüşünde, demiryolunun son durağı El-Muazzam İstasyonu'nda öğrenmişler ve Mehmet Âkif Bey, o gece çöl yıldızlarının ışığı altında, hem hıçkıra hıçkıra ağlamış hem de ölümsüz âbidesi ‘Çanakkale Şehitleri’ni, yazmıştır.⁴ Eşref Bey o geceyi şöyle naklediyor: “Sahifeler doldukça, bana uzatıyordu. Bir tek kelimesini düzeltmemiştir.”⁵

*“Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
'Gömelim gel seni tarihe!' desem, sığmazsın
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyyetler eder istîâb
'Bu taşındır.' diyerek, Kâ'be'yi diksem başına;
Râhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;*

*Sonra, gök kubbeyi alsam da, ridâ namıyla,
Kanayan lâhdine çeksem bütûn ecrâmıyla;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,*

EŞREF KUŞÇUBAŞI

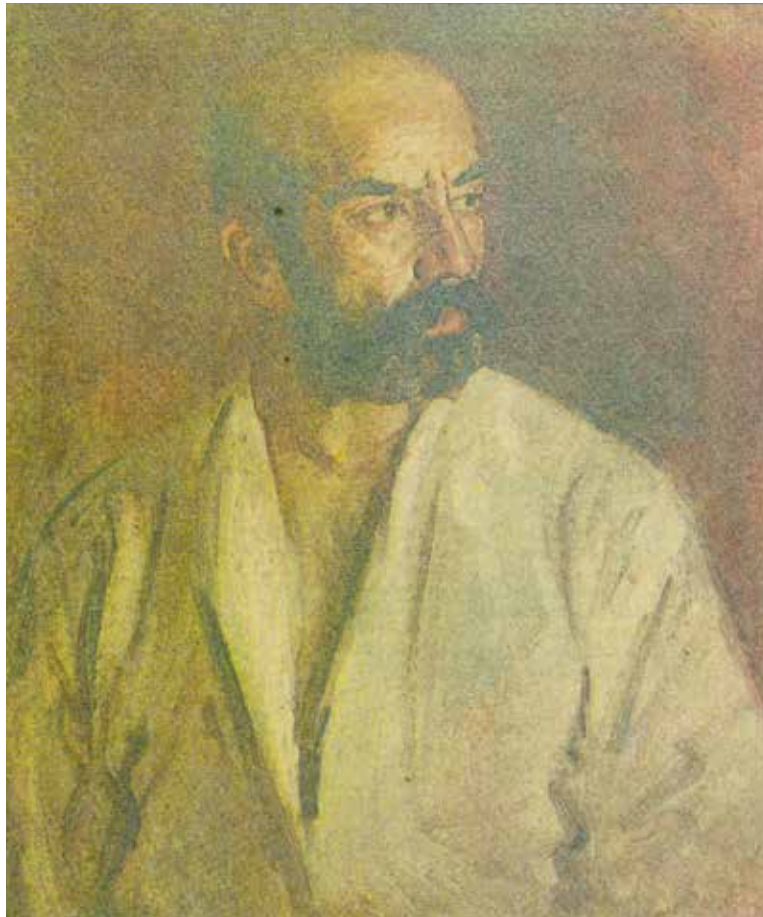
*Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan;
Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece, mehtâbı getirsem yanına,
Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecriyle âvîzeni lebriz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.”⁶*

“Şerif Ali Haydar Paşa Hazretlerine” ithaf ettiği “Necid Çöllerinden Medine'ye” adlı şiirinde ise bu seyahati ve Medine'de Hazreti Peygamber'in huzurunda İslâm dünyasına dair duygularını dile getirmiştir:

*“O nûru gönder, îlâhî, asırlar oldu, yeter!
Bunaldı milletin âfâkı, bir sabâh ister.
Înâyetinle halâs et ki, dalga dalga zalâm*

EL-MUAZZAM İSTASYONU

RUS RESSAM FELDMAN'IN
MEHMET ÂKİF PORTRESİ

*İçinde kaynamasın çarpınıp duran İslâm!..
Bu secde-gâha kapanmış yanan yürekler için;
Bütün solukları feryâd olan şu mahşer için;
Harîm-i Kabe'n için; sermedi Kitâb'ın için;
Avâlimindeki âyât-ı bî-hesâbın için;
Nasib-i dâimi hüsrân kesilmiş ümmet için;
Şu hâk-i pâke bürünmüş semâ-yı rahmet için:
Biraz ufukları gülsün cihân-ı İslâm'ın!
Hudûdu yok mu bu bitmez, tükenmez âlâmın?
O, çünkü, âleme hâkim yegâne kudret iken,
Bir inkılâb ile mahrûm olunca azminden,
Esâretin ne kadar şekli varsa katlandı...
Vatanlarında garib oldu kendi evlâdı!
O azmi sen vereceksin ki eylesin sereyan,
Soluk benizlere kan, inleyen göğüslere can.
O rûhu ver ki, ilâhî, kıyâm edip dinin,
Zemîne feyzini yaysın hayât-ı mâzînin..."⁷*

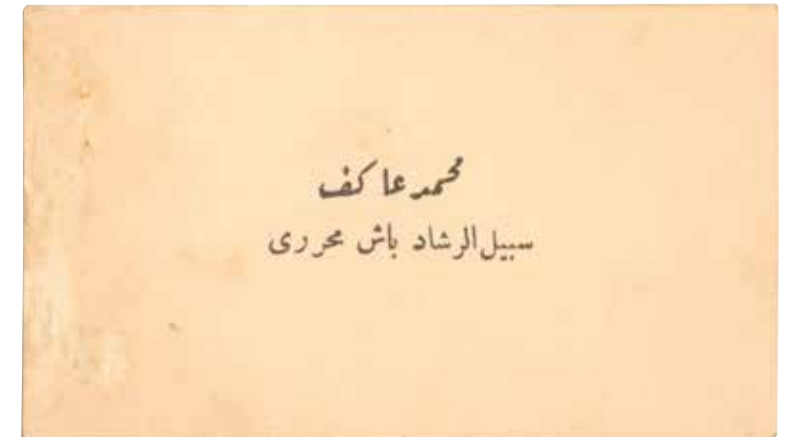
Temmuz 1918'de Mekke Emiri Şerif Ali Haydar Paşa'nın davetine icabet ederek bir süre Lübnan Aliye'de bulunan Mehmet Âkif Bey, İzmir'in işgalinden (15 Mayıs 1919) sonra Batı Anadolu'da yer yer ortaya çıkan milli direniş hareketlerini desteklemek ve cesaretlendirmek maksadıyla Balıkesir'e gider, vaaz ve konuşmalarıyla halkı irşâd eder, Milli Mücadele'yi açıkça destekler. İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'daki Milli Mücadele hareketinin içinde yer almak amacıyla İstanbul'dan ayrılarak hayli sıkıntılı bir yolculuktan sonra 24 Nisan 1920'de Ankara'ya ulaşır. Eşref Edip Bey'le birlikte *Sebilürreşad*'ı Kastamonu'da çıkarmaya başlar. Kastamonu, Konya, Balıkesir gibi birçok şehri dolaşır, meşhur vaazlarını verir.

“İSLÂM ŞAİRİ”NDEN “İSTİKLÂL ŞAİRİ”NE

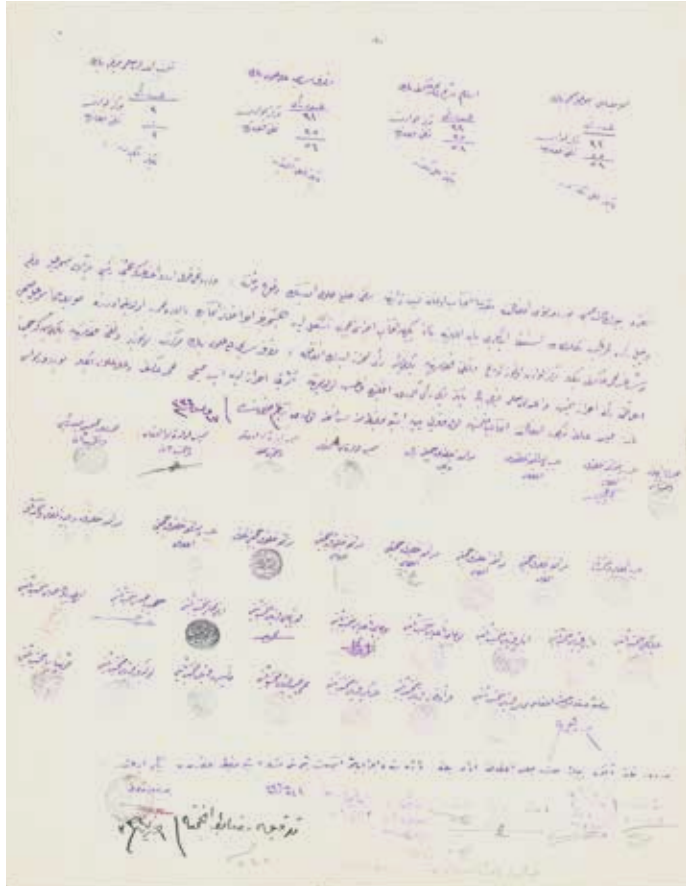
100 yıl sonra hâlâ aynı heyecanla okuduğumuz İstiklâl Marşı'nı yazdığı sıralarda münhasıran “İslâm şairi” olarak anılan Mehmet Âkif Bey için bu sıfatın ne zamandan beri kullanıldığını kesin olarak tespit edemesek de 1908 Ağustos'undan itibaren yayınlanan *Sırat-ı Müstakim* dergisindeki yazıları ve ilk defa 1911'de *Safahat* adıyla yayınlanan şiirleri dolayısıyla böyle tanınmaya başlandığı düşünülebilir. 1920'de Ankara'ya bilhassa bu sebeple davet edildiğini biliyoruz.

16 Mart 1920'de İstanbul'un ikinci kez işgaliyle şehir tamamen kontrol altına alınarak Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması üzerine, devletin devamlılığı ve Milli Mücadele'nin yürütülmesi için Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılması kararlaştırılır. Meclis-i Mebusan üyelerinden Ankara'ya ulaşabilenler 23 Nisan'da açılan Meclis'in doğal üyesi kabul edilirler.

Mehmet Âkif Bey, Milli Mücadele için Ankara'ya davet edilen ilk şair ve edebiyatçı olur. Ali Şükrü Bey, 1920 yılının nisan ayı başlarında Mehmet Âkif Bey'i ziyaret ederek Mustafa Kemal Paşa'nın kendisini Milli Mücadele'nin manevi cephesini kuvvetlendirmek amacıyla Ankara'ya davet ettiği haberini verir. Bu daveti tereddütsüz kabul eden Mehmet Âkif Bey, oğlu Emin'i de yanına alarak Ali Şükrü Bey'le birlikte Ankara yoluna düşer. Mehmet Âkif'in Ankara'ya geldiği, Mustafa Kemal Paşa'nın kontrolünde haftada iki gün (çarşamba ve cuma) yayınlanan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin 28 Nisan 1920 tarihli 25. sayısında haber olarak verilir. Bu haberin başlığı ve muhtevası Mehmet Âkif'in hangi sıfatla (ve maksatla) çağrıldığını zaten ortaya koymaktadır: “İslâm Şairi Âkif Bey”. 81 kelimelik haberde “İslâm şairi” ibaresi başlık hariç 3 defa kullanılmaktadır. Bir defa da “şair-i hakim-i İslâm” [İslâmın bilge şairi] tamlamasına yer verilmektedir. Böylece 81 kelimelik metnin sekizde biri bu tanımlamaya ayrılmıştır.⁸

MEHMET ÂKİF BEY'İN TBMM'YE GİRDİĞİ GÜNLERDE ALINMIŞ PORTRESİ VE
“SEBİLÜRREŞAD BAŞMUHARRİRİ” KARTVİZİTİ. M. RUYAN SOYDAN KOLEKSİYONU

MEHMET ÂLİF BEY'A AİT MAZBATALAR. TBMM ARŞİVİ

MEHMET ÂKİF BEY “İSLAM ŞÂİRİ” OLARAK
VASIFLANDIRILMIŞ OLUP ALDIĞI OY MİKTARI 58’DİR.
EKSERİYETİN OYLARINI ALAN SUBHÎ, MEHMET ÂKİF
VE ALİ ULVÎ BEYLERİN BURDUR LİVÂSİ NÂMINA
BÜYÜK MECLİS AZALİĞINA SEÇİLMESİNE DAİR
17 MAYIS 1920 TARİHLİ MAZBATA. (ÜSTTE)

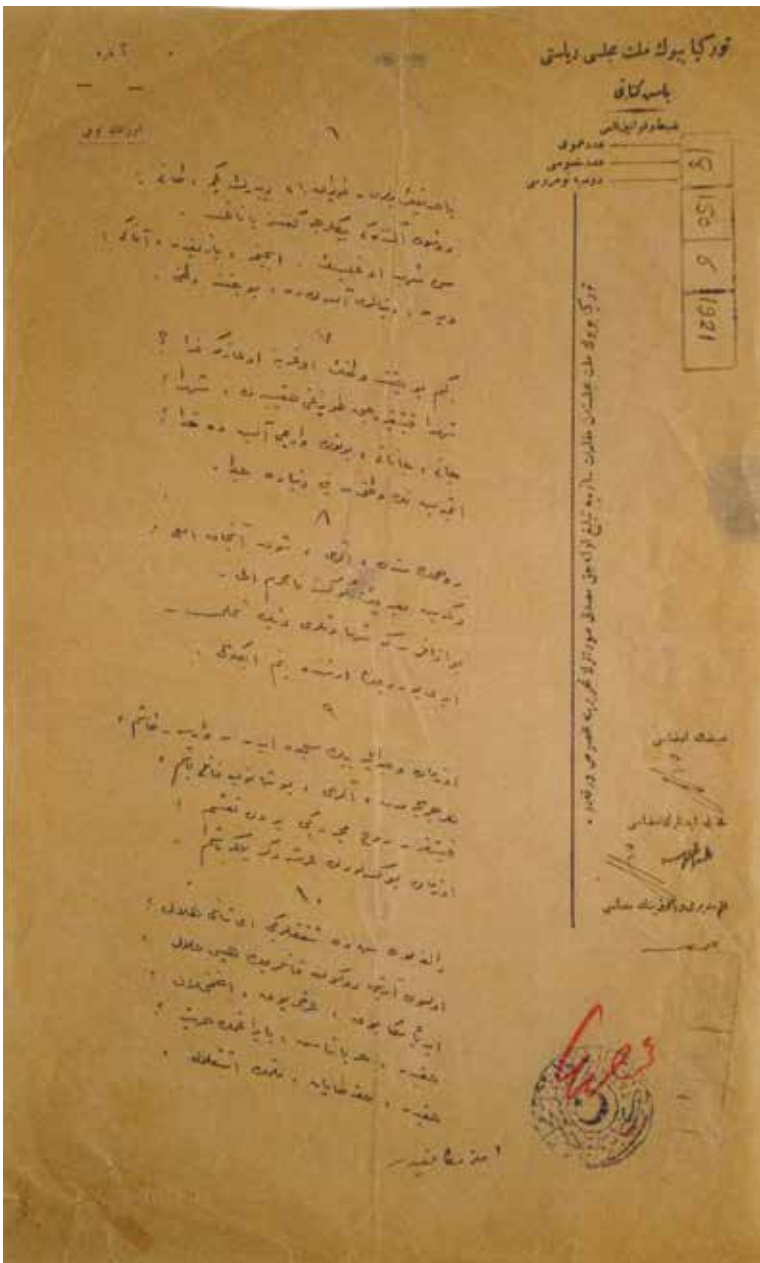
Basri [Çantay] Bey’den onu ikna etmesini ve yarışmaya katılmasının sağlamasını rica eder. Hasan Basri Bey, katılmama sebebinin konulan ödül olduğunu belirtince de istemezse bu ödülü almayabileceğini taahhüt eder. Bunun üzerine ikna olan Âkif Bey, milletinin kurtuluş destanını anlatan marşını, zaten her an zihninde yankılanıp duran coşkun hislerini, kâğıda dökerek “Kahraman Ordumuza” ithaf ettiği şiirini tamamlar ve 17 Şubat 1921’de teslim eder.

Yarışma süresinin sonunda, gelen şiirleri incelemeye başlayan komisyonda, daha ilk değerlendirmede Mehmet Âkif’in şiiri diğerleri karşından çok büyük bir farkla takdir edilir ve birinci olarak seçilir. Komisyonun tasdi- kinden geçen şiir, çoğaltılarak Meclis üyelerine dağıtır. Ertesi gün de *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi ile *Sebilürreşad* dergisinin birinci sayfalarında yayınlanır. Böylece söz konusu şiir memleketin her yanına dağılır ve büyük bir heyecan dalgası oluşturur. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 2. içtima yılının ilk günü olan 1 Mart 1921 günü açılış Meclis’e başkanlık yapan Mustafa Kemal Paşa, bir sene evvelki feci vaziyetle şimdiki ferahlı günü mukayese ederek heyecanlı bir nutukla açmıştır oturumu:

“- Muhterem arkadaşlarım, bütün bir millet ölümle göz göze baktığımız mütareke günlerinden başlayarak bugüne kadar kat ettiğimiz mesafeleri, atladığımız sayısız müşkülâtı bir defa daha beraber tahattur edelim. Ne vakit başladığı bilinmeyen zamanlardan beri şerefi istiklâl ile yaşayan milletimiz en feci bir izmihlâl ile nihayet ölüyor gibi görünmüş iken kaydı esarete karşı evlâdını kıyama davet eden ecdad sesi kalplerimiz içinde yükseldi ve bizi son halâs mücahedesine davet etti (alkışlar). Artık yeis ve fütur günleri çok arkada kaldı. Memlekete halâs ve hakikat yolunu işaret etmiş ve bütün milleti kendi istiklâl bayrağı altında toplamış olan Meclis-i Âliniz ikinci sene-i mesaisine dahil olurken ben, ufkumuzda inkişafa başlayan ışıkların bu kadar felâket görmüş olan bedbaht vatanımızda bir sabah-ı hayır olmasına dua ediyorum (sürekli alkışlar).”¹²

Açılış konuşmalarından sonra Reis Mustafa Kemal Paşa’nın işaretiyle kürsüye çağrılan Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, kendine has bir ahenk ve büyük bir heyecanla şiiri okur ve açıklamalarda bulunur:

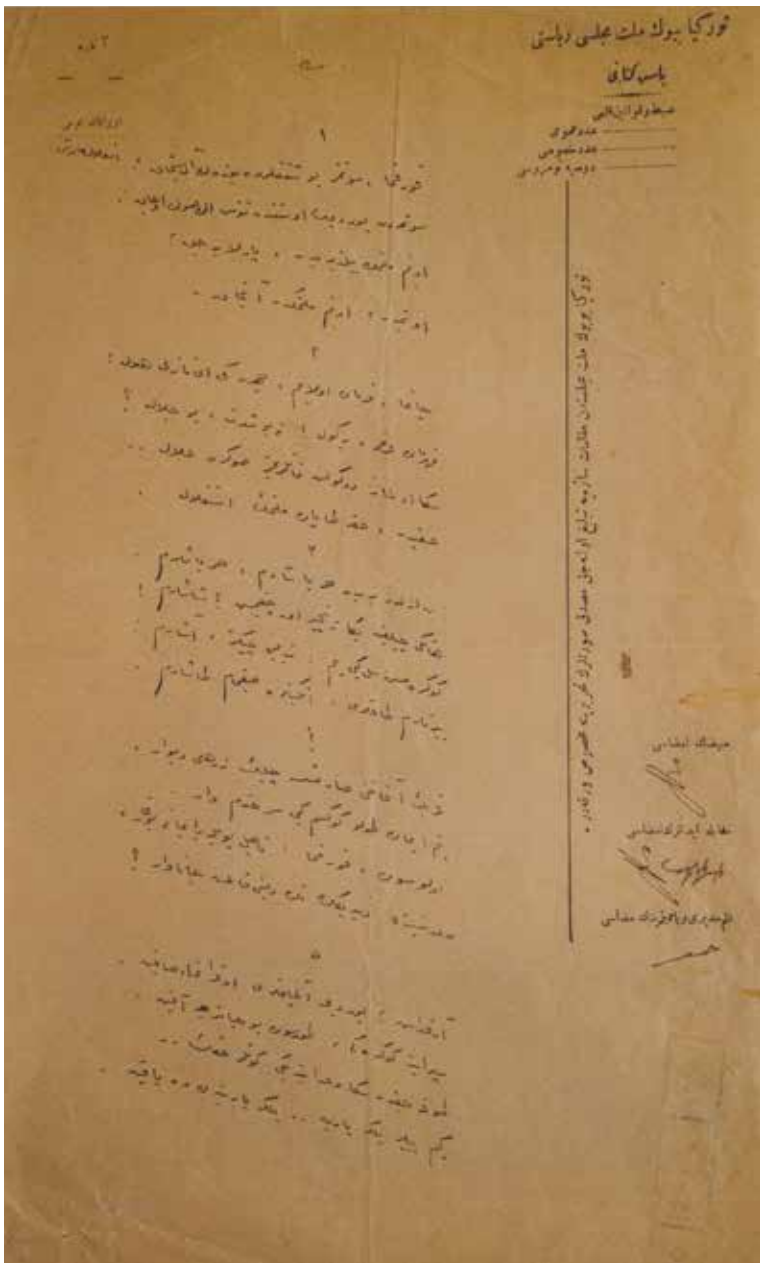
“Reis Paşa — İstiklâl Marşlarından bir tanesinin kürsüden okunmasına Heyet-i Celile karar vermişti.

Hamdullah Suphi Bey (Antalya) — Arkadaşlar, hatırlarsınız Maarif Vekâleti son mücadelemizin ruhunu terennüm edecek bir marş için şairlerimize müracaat etmiştir. Birçok şiirler geldi. Arada yedi tanesi en fazla evsafı haiz olarak görülmüş ve ayrılmıştır.

Salih Ef. (Erzurum) — İsimleri nedir?

Hamdullah Suphi Bey — Ayrıca arz edilecektir. Yalnız vekâlet yapmış olduğu tetkikatta fevkalâde kuvvetli bir şiir aramak lüzumunu hissettiği için ben şahsen Mehmet Âkif Beyefendi’ye müracaat ettim ve kendilerinin de bir şiir yazmalarını rica ettim. Kendileri çok asil bir endişe ile tereddüt gösterdiler. Bilirsiniz ki bu şiirler için bir ikramiye vaad edilmiştir,

halbuki bunun kendi isimlerine takrib etmek arzusunda bulunmadıklarını ve bundan çekindiklerini izhar ettiler. Ben şahsen müracaat ettim. Lâzım gelen tedabiri alıruz ve icap eden ilânı yaparız dedim. Bu şartla büyük dinî şairimiz bize fevkalâde nefis bir şiir gönderdiler. Diğer altı şiirle beraber nazarı tetkikinize arz edeceğiz.

İntihab size aittir. Arkadaşlar reyimi ihsas ediyorum. Beğenmek, takdir etmek hususunda haizi hürriyetim. İntihabımı yapmışım, fakat sizin intihabınız benim intihabımı naksedebilir. Arkadaşlar bu size aittir efendim.

İstiklâl Marşı

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak; (Şiddetli alkışlar)

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,

O benimdir, o benim milletimindir ancak!

Çatma, – kurban olayım – çehreni ey nazlı hilal,
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celal?

Sana olmaz, dökülen kanlarımız sonra helal.

Hakkıdır, Hakk’a tapan, milletimin istiklâl. (Alkışlar)

*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım;
Hangi çılgın, bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım,
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.*

*Garb’ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
«Medeniyet!» dediğin tek dişi kalmış canavar?*

*Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana vâdettiği günler Hakk’ın,
Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın.* (Alkışlar)

*Bastığın yerleri «toprak»diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun incitme yazıktır atanı;
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.* (Alkışlar)

*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün vâtımı alsın da Hüdâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.* (İnşallah sedaları)

*Rûhumun senden, İlâhî şudur ancak emeli:
Değmesin mâbedimin göğsüne nâmahrem eli;
Bu ezanlar – ki şehadetleri dinin temeli –
Ebedî yurdumun üstünde – benim – inlemeli.*

*O zaman vecd ile bin secde eder – varsa – taşım;
Her cerihamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır, rûh-i mücerred gibi yerden nâşım;
O zaman yükselerek Arş’a değer belki başım!* (Alkışlar)

*Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl:
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl;
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk’a tapan, milletimin istiklâl.* (Sürekli Alkışlar)¹³

“BÜYÜK MİLLET MECLİSİ RESM-İ KÜŞADİ, 23 NİSAN 36 [1920] CUMA, ANKARA. FOTO: TAHİR”. ÖMER FARUK ŞERİFOĞLU KOLEKSİYONU

O günleri yaşayanlardan Eşref Edib Bey anlatıyor: “[...] mebusların alkışlarından Meclis’in tavanları sarsılıyordu. Ruhları o kadar heyecan kaplamıştı ki, bütün Meclis yekpare bir kalp halinde dalgalanıyordu. Üstad ise mahcubiyetinden, başını kollarının arasına sokmuş, sıranın üstüne yumulmuştu.

Meclis’in o günkü heyecanı fevkalâde idi. Mebusların hissiyatı çuşuhuruşa gelmişti. Herkes imanının yükseldiğini görüyordu... Al sancağın dalgaları gönülleri heyecandan heyecana sürüklüyordu. Milletin hürriyet ve istiklâl yıldızının dünyalar durdukça parlayacağına bütün gönüller imanla dolmuştu. Vecd içinde titreyen bütün kalpler bir kalp olarak, bütün sesler bir ses olarak bağırıyordu:

*Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl.
O gün fezalar yalnız bu sesle dolmuştu.”¹⁴*

NEDEN MEHMET ÂKİF?

İstiklâl Marşı için dönemin ünlü şairleri arasından neden Mehmet Âkif seçilmiştir? Zamanın ünlü şairlerinden Cenap Şahabettin’i, Ahmet Haşim’i şiir tarzları itibarıyla bir kenara bırakalım, “Kabr-i Selim-i Evveli Ziyaret” ve “Merkad-i Fâtih’i Ziyaret” gibi milli şiirler de yazan o zamanın “Şair-i âzam”ı Abdülhak Hamid’in, daha çok milli şiirleriyle tanınan Ziya Gökalp, Celal Sahir [Erozan], Enis Behiç [Koryürek], Süleyman Nazif, Faik Ali [Ozansoy], Ali Ekrem [Bolayır], Halit Fahri [Ozansoy] gibi isimlerin, bilhassa Türk Ocağı çevresinin “millî şair” olarak yücelttiği, Hamdullah Suphi’nin de çok değer verdiği *Türkçe Şiirler* kitabının sahibi Mehmet Emin’in [Yurdakul] hatırlanmaması ilgi çekicidir. Bu listeye çok fazla şiiri yayınlanmış olmasa da şöhretli bir isim olan Yahya Kemal’i, daha genç nesilden Faruk Nafiz’i, Orhon Seyfi’yi, Yusuf Ziya’yı [Ortaç] ekleyebiliriz. Buna karşılık dini hassasiyeti bilinen, “İslâm şairi” olarak tanınan Mehmet Âkif üzerinde ısrar edilmesi bugüne

TBMM’NİN AÇILIŞ HATIRASI. ÖMER FARUK ŞERİFOĞLU KOLEKSİYONU

kadar bütün vecheleriyle açıklanabilmiş değildir. Bunun sebebini, öncelikle dönemin şartlarında arayabiliriz.¹⁵

TBMM’de Burdur mebusu olarak Maarif Encümeni’nde görev alan Mehmet Âkif Bey’i çok aktif görmüyoruz. Meclis kürsüsünde oturup olan biteni izleyerek vakit geçirmek veya birtakım iktidar çatışmalarıyla uğraşmak yerine halkın arasında olmayı; kasaba, şehir demeden dolaşarak halkı aydınlatmayı, *Sebilürreşad*’ı Anadolu’nun en ücra köşesine kadar ulaştırmak için çaba göstermeyi tercih etmiştir. TBMM Zabıt Ceridesi’ni incelediğimizde, 26 Aralık 1921 günü arkadaşlarıyla birlikte verdikleri bir takririn 31 Aralık 1921 günü görüşüldüğünü görüyoruz:

“Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin tevfikat-ı İlahiyeyle istinaden kurtarmak için uğraştığı eczayı vatan arasında müessesat-ı İslâmiyeyi en büyük mikyasta ihtiva eden İstanbul’da dinî ve millî ahlakımızın ve kavaidi medeniye-

timizin pek elim bir surette ihlal edilmekte bulunduğu her gün vâsılı sem-i teessürümüz oluyor. Bu şayan-ı esef mübalatsızlıklar Türk ve Müslüman kadınlarının düşman-ı hayatımız olan ecnebi işgal kuvvetlerine mensup zabitlerle hususi ve umumi cemiyetlerde hembezm olmak ve bunlarla dans etmek gibi millî haysiyetimize ne kadar mugayir ise dinî akidelerimize ondan daha ziyade muhalif olan bir dereceye vardırılmıştır. Büyük Millet Meclisi âlem-i İslâm’ın en büyük merakizinden biri olan İstanbul’u Türk olduğu derecede Müslüman olmak üzere istirdad etmek azminde bulunduğu cihetle İstanbul ahalisini Müslümanlık ve Türklükten ayırmak gayesine matuf olan dahili ve harici her gûna cereyanlara ahval-i haziranın müsaid olduğu mertebede mani olmaya gayret etmek elzem olduğuna şüphe yoktur. Binaenaleyh; Büyük Millet Meclisi tarafından kendisinin taht-ı velayetinde bulunan İstanbul ahalisinin bu kısmına hitaben bir beyanname ısdarı ve bu beyannamede gerek bu türlü fezahetlere cüret eden kadınların ve gerek bu kadınların hareketinin aynı derecede mesulü olan erkeklerinin inşallah

ABBAS HALİM PAŞA, M. RUYAN SOYDAN KOLEKSİYONU

bir ati-i karibte şiddetli mesul tutulacağını tebliğini teklif ederiz. 26 Kanunuevvel 1337

Burdur - Mehmet Âkif	Lazistan - Mehmet Necati
Aydın - Esad	Karesi - H. Basri
Siirt - Mehmet Kadri	Karahisar-ı Sahib - İsmail Şükrü
Karesi - İbrahim	Karesi - Cevdet Abdülgafur
Kütahya - Seyfi	Aydın - Emin
Ertuğrul - Halil	Denizli - Hasan
Hakkârî - Mehmet Tufan	Bitlis - Hüseyin Hüsnü
Bitlis - Yusuf Ziya	Isparta - Mehmet Nadir
Adana - Mehmet Hamdi	Siverek - Sırrı
Genç - Dr. Haydar	Erzincan - Emin
Ertuğrul - Necip	Konya - Musa Kazım
Malatya - Sıdkı	Erzurum - Salih ¹⁶

Mehmet Âkif Bey'in zihnini kuşatan bütün yönelişleri ve fikirleri, II. Meşrutiyet yıllarından 1923 yılında Birinci Meclis'in feshine kadar önemli kırılmalara ve değişikliklere uğramadan devam eder. Fikir mücadelesinin ana istikametleri itibarıyla modernleşmenin muhalifi değil, şartlı veya mesafeli savunucusu olur. 1924'te yayınladığı *Safahat*'ının altıncı kitabı olan *Âsım*'da tasavvuruyla gelecekteki ideal neslin tipolojisini resmeder.

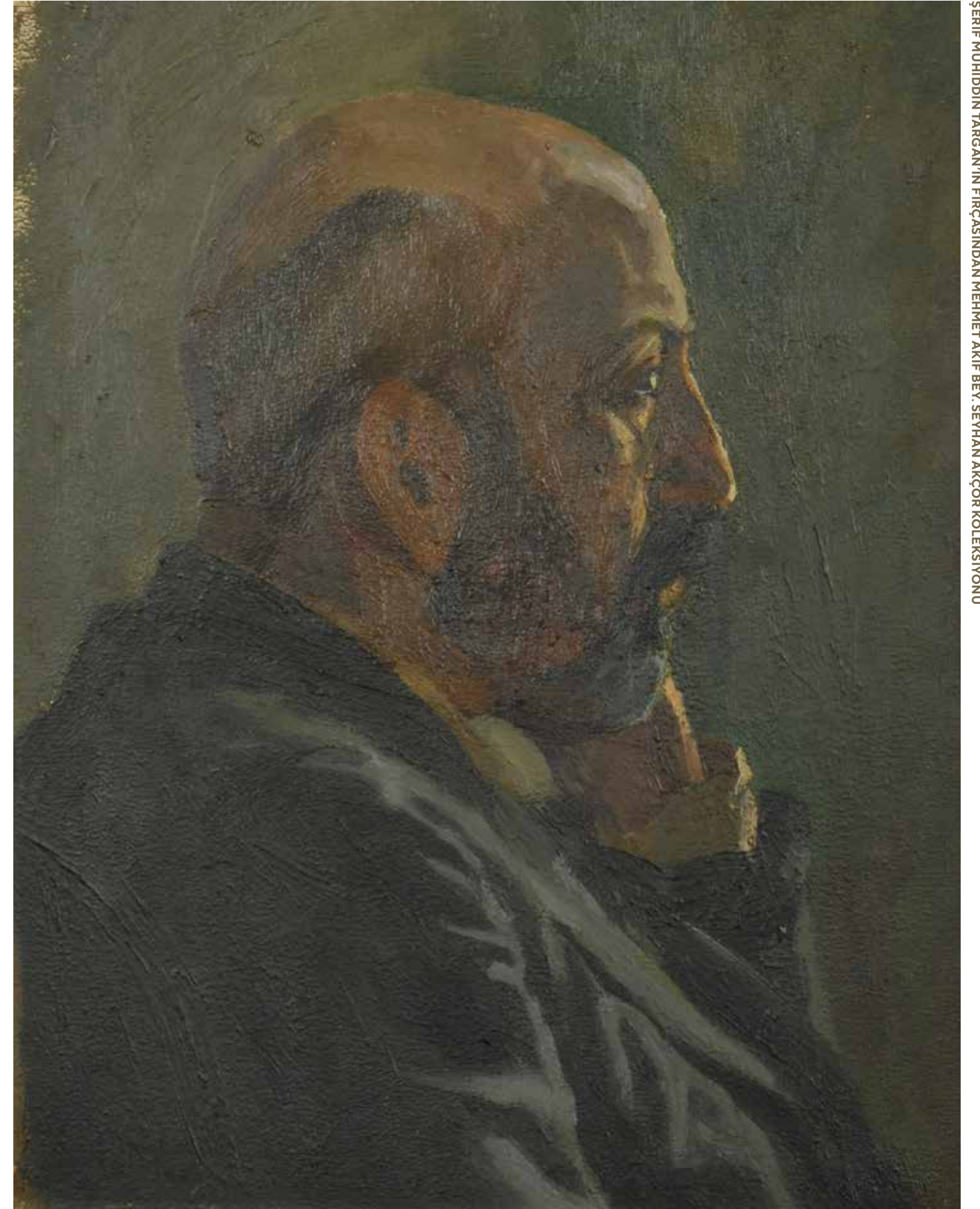
Ankara'nın gittikçe Milli Mücadele'nin amaçlarından uzaklaşmaya başladığını görür ve bunun üzüntüsüyle sarsılır. Ankara'nın havası değişmiş, siyaset başka istikametlere doğru kaymıştır. İlk Meclis'in sessiz mütefekkeri ve İstiklâl Marşı'nın şairi olmasına rağmen İkinci Meclis'e alınmaz. Muhtemelen daha büyük kopuş, 1925 yılında vuku bulan Şeyh Sait İsyanı'nın ardından 25 yıl emek verdiği ve Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması için Anadolu'da yanında dolaştırdığı *Sebilürreşad*'ın kapatılması ile yaşar.

Mehmet Âkif Bey, bu ruh hali içinde Abbas Halim Paşa'nın davetlisi olarak 1923 sonbaharında Mısır'a gider ve kış boyunca orada kalır. 1925 yılına kadar kışları Mısır'da, yazları Türkiye'de yaşarken Ekim 1925'ten itibaren Haziran 1936'ya kadar 11 yılını Türkiye'ye hiç dönmeden Mısır'da geçirir. Burada bir tür gönüllü sürgün olarak hasret ve hüznün içinde, sınırlı imkânlarla adeta inziva hayatı yaşamış, Câmîatu'l-Mısriye'de Türk edebiyatı dersleri okutur. Mısır'a gitmeden önce TBMM tarafından kendisine sipariş edilen *Kur'ân* tercümesi üzerine uzun bir müddet çalışmasına rağmen muhtelif sebeplerle tamamlamaktan vazgeçmiş ve verilen avansı iade eder.

1935'te memleket hasretinin yanı sıra karaciğer rahatsızlığı iyice arttığından, Mısır'da ölmekten korkarak 17 Haziran 1936'da İstanbul'a döner. İstanbul'daki tedaviden de bir sonuç alınamaz ve 27 Aralık 1936'da son aylarını geçirdiği Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda vefat eder.

Âkif Bey'in vefatının ertesi günü hiçbir resmî merasim düşünülmez. (Zaten hastalığı sırasında da resmî şahıslar kendisini ziyaret etmekten kaçınmışlardır. 1923'te mebusluğunun bitişini müteakip kendisine bir başka resmî iş teklif edilmediği gibi hak ettiği emeklilik maaşı da bağlanmamıştır. Mısır dönüşü, çok uğraşıldıktan sonra emekliliği tahakkuk etmiş fakat onca yıldır biriken maaşı da verilmemiştir.) Bunun üzerine kadirşinas Türk gençleri cenazeye sahip çıkar ve onların gayretiyle kaldırılır.

Resmî kurumlar İstiklâl Marşı müellifinin cenazesine ilgi göstermedikleri gibi radyolardan duyurulması bile istemez. Kimsesiz bir insanın naaşı gibi çıplak bir tabutla Beyazıt Camii musalla taşına götürülen cenaze, nereden duyup geldikleri belli olmayan binlerce öğrenci ve

ŞERİF MUHİDDİN TARGAN'IN FIRÇASINDAN MEHMET ÂKİF BEY, SEYHAN AKÇOR KOLEKSİYONU

MEHMET ÂKİF ERSOY'UN CENAZESİ, ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ VE HAKLIN OMUZLARINDA.

vatandaş tarafından teşyi edilmesi, onun sessizce gömülmesini bekleyen resmî makamlar ve devrin üst yöneticilerini şaşırtır. Çıplak tabut, isimsiz insanlar tarafından hem bayrağa hem de Kâbe örtüsüne sarılarak üniversite öğrencileri ve halkın büyük iştiraki ile Beyazıt'tan Edirnekapı Mezarlığı'na kadar eller üstünde taşınıp çok sevdiği yakın arkadaşı Babanzâde Ahmed Naim Bey'in yanı başına defnedilir. Üniversite gençliği adına -o zaman Askeri Tıbbiye talebesi olan- Fethi Tevetoğlu bir konuşma yapar.

Uğur Derman Bey'in Mahir İz Hoca'dan naklettiğine göre cenaze merasiminden birkaç gün sonra, 31 Aralık 1936 akşamı Yüksek Ticaret Mektebi'nin Tokatlıyan salonlarında tertip ettiği yılbaşı balosunu şereflendiren Atatürk -Âkif'e yapılan gayriresmî, lâkin samimi merâsime muğber olduğu için- gençlere hitaben: “Neydi o geçen günkü rezâlet?” girişiyle, ağır bir çıkışta bulunmuş, böyle bir adama gençlerin gösterdiği bu âlâkayı takbih eden bir konuşma yapmıştır.¹⁷

Yine son günlerinden bir hatırayı sevdiği genç arkadaşlarından Hafız Asım Şakir Gören anlatıyor: “Âkif Bey hasta yatıyor, ben her gün yanındayım. Ney yapıyorum? Gelen giden ziyaretçileri ağırlıyorum. Bakın size bir hadise anlatayım. Bir gün Hakkı Tarık Us, Ruşen Eşref ve adını hatırlayamadığım bir başka zat geldiler. Hakkı Tarık, ‘Üstad, dün akşam Gazi hazretleriyle beraberdik. Sizden sevgiyle, sitayişle bahsetti. Güzel sözler söyledi. Ve hatta -dikkat buyurun sözlerime- kendilerine hiss-i adâvetim yoktur. Eğer olsaydı dedi, Türkiye'ye dönmesine müsaade etmezdim, İstiklâl Marşı'nı da kaldırırdım' dedi. Âkif Bey, 'Demek öyle' diyerek doğruldu, 'Asım bana yardım et!' dedi, arkasına yastık koydum. Bir yandan da içimden 'Eyvah, şimdi olmadık bir söz söyleyecek!' diye geçiriyordum. Şöyle biraz eğildi, 'Hakkı Beyefendi, dedi, hatırlar mısınız, biz Gazi'yle harp sahasında ön saflarda beraber gezdik, beraber yürüdük. Kendisini Meclis'te sonuna kadar destekledik. Bu böyleyken Gazi hazretlerinin adâvet kelimesini telaffuz etmesine hayret ettim.

Beni memlekete sokmayabilirdi, lütfettiler, kendilerine minnettarım. İstiklâl Marşı'na gelince, dedi, işte onu kaldıramazdı. Nasıl kaldırırdı ki, Meclis'te ilk okunduğu gün, Tunalı Hilmi hariç, herkes ayakta dinledi, kendileri de dahil.' Yorulmuştu yavaşça geriye yaslanırken, 'İstiklâl Marşı bir daha yazılamaz' dedi. 'Kimse yazamaz, ben de yazamam!' dedi. Sonra sözlerini derinden gelen bir sesle 'Allah bu millete bir daha İstiklâl Marşı yazdırmasın' dedi, sustu. Kitaplarda bu olayın sonunu anlatıyorlar da, nedense başını anlatmıyorlar. Sebebini anlamıyorum.”¹⁸

YILLAR SONRA KIZI SUAT HANIM

BABASINI ANLATIYOR:

İstiklâl Marşımızın şairi Mehmet Âkif Ersoy'a dair, ölümünün 50. yılı olan 1986'ya kadar damadı Ömer Rıza Doğrul tarafından yayına hazırlanan *Safahat*'ın yayınlanması dışında kayda değer bir etkinlik yapılmaz. Mehmet Âkif'in eserleri, ölümünün 50. yılı olan 1986'da o günkü kanunlara göre telif hakkı da sona ermekte ve kamuya mal olmaktadır. Devlet, mevcut iktidarın etkisiyle olsa gerek, ilgisiz kalmaz bu kez, anısına pullar, paralar basılır, yoksulluk içinde hayat süren çocukları bulunur.

Mehmet Âkif'in İsmet Hanım'la evliliğinden Cemile, Feride, Suad, Emin ve Tahir isimli beş çocuğu bulunuyordu. Büyük oğlu Emin Ersoy yıllar önce 1965'te sefalet içinde ölü bulunmuştur. İhtiyaç halinde olan kızı Suad Hanım'a da babasından dolayı emekli maaşı bağlanır. Ama bu mutluluk çok uzun sürmez. İstiklâl Marşı şairimizin kızı ve torunları; Suat Hanım, kızları Ferda ve Selma Argon'la birlikte Beyoğlu'nda yaşadıkları evden atılmak istenir. Bu üzücü olayın gazetelerde yer alması üzerine dönemin Başbakanı Turgut Özal, Suat Hanım'a bir daire tahsis ettirir...

O günlerde, biz de arkadaşım Ali Satan'la birlikte hem konuyu haber yapmak, hem de Suat Hanım'ı tanımak için Beyoğlu'nda Hasnun Galip Sokak'taki dairenin kapısını çalmıştık. Mehmet Âkif'in küçük oğlu Tahir Bey'in de evde olduğunu, Suat Hanım'la sohbetimizin sonlarına doğru öğrendik. Bütün ısrarlarımızı rağmen Tahir Bey, salona gelmedi ancak ayrılırken uğurlamaya geldi ama fotoğraf çekilmesine de müsaade etmedi. Tahir Bey, fiziken babasına ne kadar benziyor diye şaşkınlık içinde ayrıldık... O günden geriye Suat Hanım'dan dinlediğimiz hatıralar ve siyah-beyaz bir fotoğraf kaldı. Sonraki yıllarda Suat Hanım ve Tahir Bey'in sessizce bu âlemden göçüp babalarına kavuştuklarını duyduk. Suat Hanım'ın o gün anlattıklarını, bu vesileyle yeniden hatırlayalım istedim.

SUAT ERSOY ARGON, 1986

SUAT ERSOY ARGON VE ÖMER FARUK ŞERİFOĞLU, ARALIK 1991. FOTOĞRAF: ALİ SATAN

TAHİR ERSOY VE SUAT ERSOY ARGON

‘Babam seyahat etmeyi çok severdi’
“Babanızdan ne hatırlıyorsunuz?” diye sordüğümüzda “Babam çok seyahat eder ve seyahat etmeyi çok severdi” cevabını aldık. Suat Hanım, Mehmet Âkif Bey’in üçüncü çocuğu. Albay Ahmet Argon ile evlenmiş, Selma ve Ferda isimlerinde iki çocuğu var. Âkif Bey’in beş çocuğundan üçü kız, ikisi erkek. Kardeşlerin en büyüğü Cemile Hanım, Ömer Rıza Doğrul ile izdivaç etmiş, Nazan ve Rezan isimlerinde çocukları olmuş. Onun küçüğü Feride Hanım ise Muhittin Akçor’la evlenmiş. Onun da Nihal ile Seyhan adlarında iki çocuğu var. Mehmet Âkif’in Suat Hanım’dan sonra iki erkek evlâdı dünyaya gelmiş; bunlardan Emin Bey, yıllar önce vefat etmiş.
Küçük oğlu Tahir Ersoy ise halen İstanbul dışında, emeklilik hayatını yaşıyor. Tıpkı babasına benziyor, yalnız sakalı eksik. “Hayatımın bu yılına kadar sessiz sedasız yaşadım, bu yaştan sonra da meşhur olmak istemiyorum” diyor. Tahir Bey’in Mısır’da babası ile birlikte bulunup ona namazlarda cemaat olduğunu biliyoruz. Ama Tahir Bey babası için “Yeni tabirle iletişim kuramıyordum” diyor. Mehmet Âkif Bey’in Çengelköy’deki evinde yanlarında bütün çocuklardan büyük Süheyla Hanım varmış.

MEHMET ÂKİF BEY KIZI FERİDE’YLE BİRLİKTE, BÜYÜKDERE BAHÇEKÖY ORMAN MEKTEBİ MEZUNİYET TÖRENİNDE, 1914.

Suat Hanım “Süheyla abla ailemizden biri sayılır. Yalıda hep beraber kalırdık. Süheyla abla Şehzadebaşı’ndaki kız mektebinde muallimliğe gider, bazı gecelerde orada kalırdı” diye anlatıyor.

İstanbul’un işgali sırasında bazı konakların İngiliz askerlerince basıldığını, en çok da Hintli ve zenci askerlerden korktuklarını söyleyen Suat Hanım anlatıyor: “Babamın sık sık seyahate çıkmasına alışık olduğumuz için bir gece, “Kalkın, babanız gidiyor!” dediler. Kalktık, elini öptük ve babam gitti. Meğer Anadolu’ya gidiyormuş. İngilizlerin evimizi basma şüphesi de vardı diye hatırlıyorum. Eve bir miktar para bırakan babamdan uzun zaman haber alamadık. Paramız azalınca annem kâhyaya “Evladım, sana verecek paramız yok; sen köyüne dön!” demesine rağmen o, “Olur mu hanımefendi, bey sizi bana emanet etti, o gelmeden bir yere gitmem.” diyordu.

Babam, gemiyle İnebolu’ya geçtikten sonra uzun süre yürümüş, bitkin düşmüş olacak ki bir yerde köylüler baygın hâlde bulmuşlar... Babam Ankara’ya ulaştıktan sonra bize yine para gönderdi, sonra haber geldi ve biz de Anadolu’ya göçmek için hazırlık yaptık. Bizi Anadolu’ya götüren geminin adı Bahr-ı Cedid’di. Kaptanın ismi ise Hikmet Bey. Gemiye İngilizler kontrol ettikten sonra çıkışımıza müsaade edildi. Gemi denize açıklıktan sonra bir de baktık ki, geminin kömürlerinin altından Kulelili talebeler çıktı. Mevsim sonbahardı, İnebolu’ya çıktık, babam bizi karşıladı. Orada bir ev tutmuştu ve biz bir süre İnebolu’da kaldık.

Kulelili askerlerin Anadolu’ya grup grup geçtiklerini hatırlıyor Suat Hanım: “İnebolu’da gemiden inen herkes bizim evin önünden geçmek zorundaydı, benim İstanbul’daki mektebim de Kuleli Askeri Lisesi’nin yanındaydı. İnebolu’da Anadolu’ya geçen Kuleliler arasında tanıdıklarım vardı.”

Kuleli ile ilgili bir hatırasını daha anlatıyor Suat Hanım: “Biz arkadaşlarımızla mektebe gidiyorduk baktık ki İngilizler Kuleli Askeri Lisesi’ni basmış ve talebeleri okuldan atıyorlar. Civardaki Rum ve Ermeni azınlıklar ise evlerinin pencerelerinden talebelere hakaretler ediyorlar. Çok zorumuza gitti. Zavallı talebeler de ‘Bunun öcünü sizden alacağız!’ diye bağırıyorlar ve o gençler birkaç yıl sonra öçlerini aldılar... Burada dikkat edilmesi gereken bir husus askerî öğrencilerin gruplar halinde Anadolu’ya gitmeleriydi.

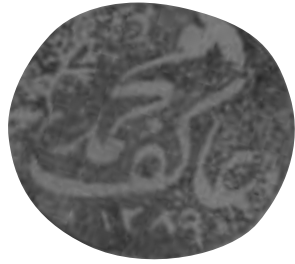
Suat Ersoy Hanımefendi, daha sonra Ankara’ya taşındıklarını ama Ankara’nın tehlikeye girmesi üzerine kağınlarla bir ayda ancak Kayseri’ye vasil olduklarını hatırlıyor.

MEHMET ÂKİF BEY, BALKAN HARBİ YILLARINDA.

MEHMET ÂKİF BEY'İN CEP SAATİ, M. RUYAN SOYDAN KOLEKSİYONU

MEHMET ÂKİF BEY'İN MÜHRÜ

“Bizi kimseden başka türlü yaşatmadı”

Suat Hanım ile 1986'da yapılmış başka bir konuşmaya¹⁹ rastlamıştım zaman içinde, o sırada daha dinç olduğundan, babasının dünyasına ve ilgilerine dair ilginç bilgiler aktarıyordu: “Babamın evinde başköşeyi edebiyat alırdı. Hayır! Yalnızca şiir değil, romanıyla, hikâyesiyle, şiiriyle edebiyat. Bizim edebiyatımız ve Fransız edebiyatı. Babam çok roman okurdu, bizim de okumamızı isterdi. Verdikleri ya da seçtiklerimiz yanında bazı romanları da birlikte okurduk. Lugatsız bir şey okuduğumuzu da hatırlamıyorum. Şiir olsun, roman olsun küçük bir duraksamada sözlüğe bakmak zorunda idik. Odada üst üste yığılmış sözlükler dururdu. Kendisi de sık sık onlara bakardı. Yerli sözlüklerle, Fransızca sözlükler. Romanları ya da şiirleri dolayısıyla evde adları geçenler; Hugo, A. Daudet, A. France, Balzac, S. Benoit, en çok da Lamartine gibi yazarlardı. Bunları genellikle Fransızcasından okur, çevrilenleri de asılları ile karşılaştırırdı. Aslında veya çevrisinde bir kelimeye takıldı mı buluncaya kadar sözlükle odanın içinde bir gidip bir gelirdi. Bazen ‘Nasıl olur?’ der, durur, bazen de sevinçle sayfa kenarına not ederdi. Pierre Benoit’ın bir romanını birlikte okuduk. Eserin hele o zamanlara göre oldukça açık yerleri de vardı. Fakat babamla rahatlıkla üzerinde durarak okuduk. Başkası olsa belki biraz sıkılma hissi duyacaktım. Demek istediğim, öyle sanıldığı gibi taassubu falan da yoktu. Bilgide, öğrenimde, yükselme çabalarında yapmayacağı yardım, göstermeyeceği hoşgörü düşünülemez. Yalnız her edebiyat, sanat dalında topluma bir katkı getirilsin isterdi. Burada bir parantez içi olarak şunu da söylemeliyim ki: Babam dinine inanarak yaşadı, ömrünü de din adına işlenen yobazlıklar ve hurafelere karşı savaşmakla geçirdi. Bilirsiniz *Safahat* bu alanda halkı aydınlatma çabaları ile doludur. Somut örnek istersiniz diye söylüyorum. Bizi kimseden başka türlü yaşatmadı. Boğaz’da otururken girer, yüzerdik. Herkes nasılsa biz de öyle. Oldukça uzun yürüyüşler yapardık. Babam zihnini ve bedenini hareket hâlinde olmasına önem verirdi. Bunun için spor yapılırdı ve evde hareketsiz durulmazdı.

Romanlardan şiirleri için bile çok yararlandığını söylerdi ama roman yazdığını bilmem ve sanmam da. Şiir yazarken de başkalarının şiirini okurken de sözlükler elinden düşmezdi. Şiirin konusunu düşündüğü kadar kelimeleri incelerdi. Halkın diline çok dikkat eder, söyleyişini en inceliklerine kadar not ederdi. Sokakta, kahvede bir dülgeri, bakkalı, balıkçıyı konuşturur, dinlerken görürdünüz onu. Mesela anneme sorardı: “Eve gelen kadınlar nasıl diyor, kibrit mi, kirbit mi? diye. Sonra odasında uzun, süren bir dalmışlık içerisinde şiirlerini yazardı. Odaya girenlerin farkına varmazdı. Başka ünlü şairleri yalnız okumakla kalmaz, bize de okutur, ezberletirdi de.

TORUNUNA İMZALI FOTOĞRAFI: “FERDA KADİNA, 23 CEMAZİÜLEVVEL 1348 [25 KASIM 1929]”

MEHMET ÂKİF BEY'İN NÜFUS TEZKERESİ, M. UĞUR DERMAN KOLEKSİYONU

Ünlü Şairler Kimlerdi? Mesela Fikret?

Başta Hâmid olmak üzere o devrin Tanzimat ve Servetifünun şairleri... Elbette Fikret! Babam çok severdi Fikret'in şiirlerini. Birçoklarını ezbere okurdu. Şu kadarını söylemekte yetineceğim: Benim ilk kızımın adı Ferda'dır ve babam koymuştur bu adı.

Bir de “Şark Musıkısı”, “Batı Müziği” Sevgisi Var. Ne Söyleyeceksiniz Bu Konuda?

Bizim evde iki tür müzik de sevilirdi ve dinlenirdi. Yalnız babam bir tür alaturka müzikten hiç hoşlanmazdı. Evde ney vardı ama dururdu. Yani babamın üflemesini bildiği hâlde pek çaldığını görmedim. Her iki tür müzikle yapılan toplantılara sık giderdi.

Ben çocukluğumda keman dersi almak istedim.

Bunu babama söyledim. Bir süre sonra, herhalde sözünü etmiş olacak ki Şerif Muhittin Bey bana bir keman armağan etti. Bu büyük müzisyen için babamın taptığı adam desem yalan söylemiş olmam. Keman gelince babama bu sefer, ‘Ben alafranga keman çalacağım’ dedim. Durdu, peki, dedi: ‘Yalnız bir şartım var; devamlı, muntazam ve günde en az iki saat çalışacaksın, hiç bırakmayacaksın. Ben sana iyi bir hoca da tutarım, öğrenirsin. Şartım bu.’ Kevser Hanım adında Saray’dan bir hoca bulundu, ben derslere başladım. Keman hocasının gelmediği günler babam yelek cebinden köstekli saatini çıkarır, masaya koyar, çalışma süremi izlerdi. Bitirmemek, başarmamak ona göre bağışlanmaz bir suçtu.

Resim sevgisine gelince. Babam resim yapmazdı fakat bir yeri gördükten sonra orayı, ya da konuştuğu bir kimseyi anlatmasını dinleseniz bunları görür gibi olurdunuz. O kadar ayrıntıları içine yerleştirdi.

Ben küçük yaşta resme başlamıştım. Babam sürekli özendiriyordu. Resim derslerini ise Nazım Hikmet’in annesi Celile Hanım veriyordu. Paris’te resim çalışmış, açık fikirli bir hanımdı. Batı müziği ile keman derslerini yine Paris’te bulunmuş bir hanımdan aldım. Edebiyatı ise babam öğretiyordu. Zaman zaman da yaptıklarına bakar, eksiklerimi tutarsızlıklarımı bana buldurmaya çalışırdı. Sağdan soldan biraz beğeni alınca dışarıda resim çalışanlara özendim. Avrupa’ya gidecektim. Bir gün babama ‘Biraz daha ilerlersem beni resim çalışmalarım için Avrupa’ya gönderir misin?’ dedim. Düşündü, sonra gözlerinde, tatlı bir yumuşaklıkla ‘Bak eğer resim çalışmalarınla sen artık buradan bir şey alamayacak bir seviyeye gelersen o zaman resmini daha ilerletmen için seni Avrupa’ya gönderirim’ dedi. Sonra alçak sesle kendi kendine söylenmeye başladı.”

DOSTLARI ŞERİF ALİ HAYDAR PAŞA VE SİNOP MUTASARRIFI HÜSEYİN NAHİD BEY İLE TAVLA KEYFİ.

ŞERİF MUHİDDİN TARGAN'IN KALEMİNDEN HÜSEYİN NAHİD BEY. ÖMER FARUK ŞERİFOĞLU KOLEKSİYONU

MEHMET ÂKİF BEY, MİSİR’A GİTTİĞİ GÜNLERDE.

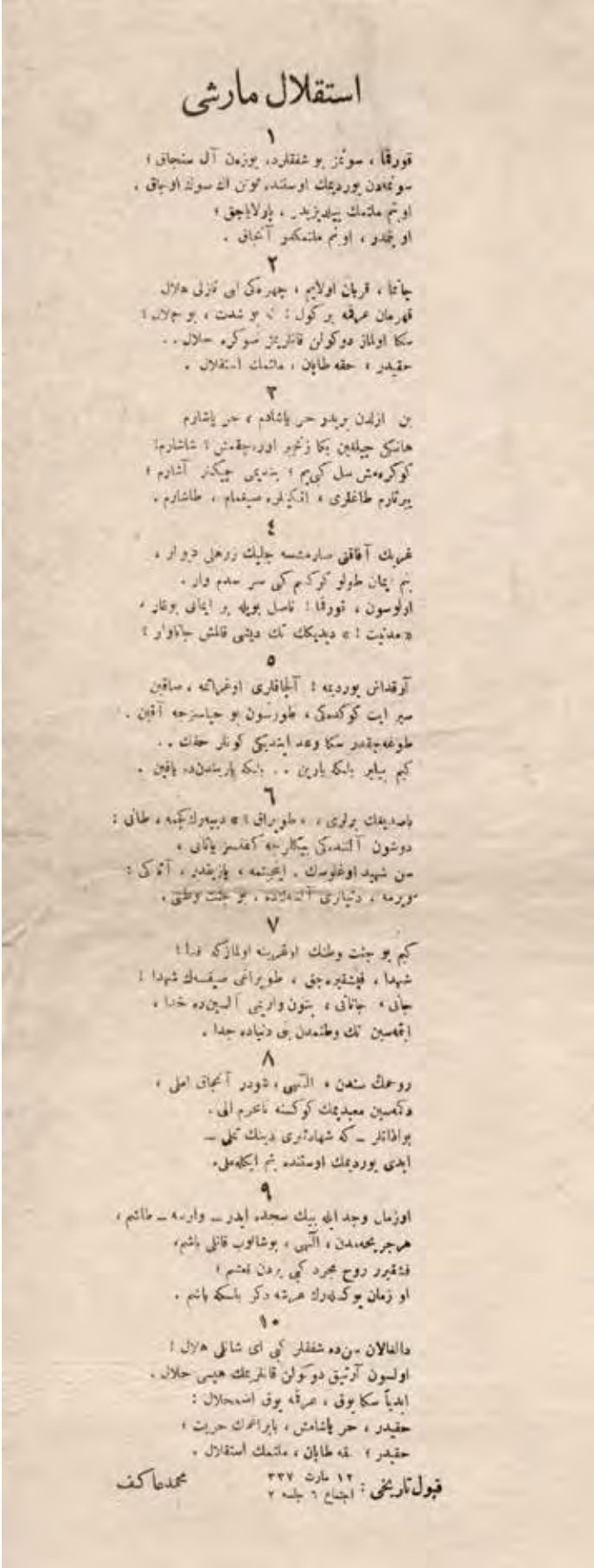
İSTİKLÂL MARŞI YÜZ YAŞINDA

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Prof. Dr. Mustafa Şentop’un öncülüğünde tüm partilerin ortak önergesi, 24 Aralık 2020 günü TBMM’de yapılan oylamada kabul edilerek 2021 “İstiklâl Marşı Yılı” ilan edildi. 2021 yılı boyunca bütün kamu kurum ve kuruluşları tarafından İstiklâl Marşı’nın anlamını ve Kurtuluş Savaşı’nın önemini anlatmak amacıyla halkın ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla İstiklâl Marşı’nın kabulü ve Mehmet Âkif Ersoy’u anma etkinlikleri düzenlenecek.

“İstiklâl Marşı’nın, büyük şair ve dava adamı Mehmet Âkif Ersoy’un, Anadolu’nun dört bir yanında devam eden Milli Mücadele’nin ruhunu ve kararlılığını yansıtan ve aynı zamanda o büyük mücadeleye coşku ve heyecan kazandıran abidevi eser,olduğunun belirtildiği önergenin gerekçesinde “İstiklâl Marşı dünyaya meydan okuyan bir direnişin destanıdır. 100 yıl önce kaleme alınan ve şairi merhum Âkif’in kahraman ordumuza ithaf ettiği bu marş, milletimizin tüm fertlerinin aynı heyecan ve imanla verdiği İstiklâl Harbi’nin manifestosudur. Varlığımıza ve birliğimize yönelik her tehdit karşısında, ‘nazlı’ ve ‘şanlı’ hilalin altında toplanmaya hazır milleti-mizin ortak vicdanı, yüreği ve iradesidir” deniliyor.

Böylelikle, Milli Mücadele’nin başlangıcının ve TBMM’nin açılışının 100. yılının akabinde, İstiklâl Marşı’nın kabul edilmesinin 100. yılına denk gelen 2021 boyunca düzenlenecek özel etkinliklerle İstiklâl Marşı’nın anlam ve öneminin hatırlanması, ayrıca İstiklâl Şairi Mehmet Âkif Ersoy’un ve kurtuluş mücadelemizde görev alarak Türkiye’yi bize vatan kılan şehit ve gazilerimizin yad edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu toprakları bizlere vatan kılan tüm şehit ve gazile-rimizin hatırası önünde saygıyla eğiliyoruz. Mehmet Âkif Ersoy merhumun son günlerinde, hasta yatağında dediği gibi: **Allah bu millete bir daha İstiklâl Marşı yazdırmasın!.. ❖**

1 Nazım Hikmet, *Kurtuluş Savaşı Destanı*, İstanbul: Yön Yayınları, 1965, s. 71.

2 İsmail Kara, “Mehmet Âkif Ersoy – Bir Ahlâk Âbidesinin Hayatından Çizgiler”, *İstiklâl Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy*, (Hazırlayan: Yusuf Çağlar), İstanbul: Kültür A.Ş., 2011, s. 30–31.

3 Ali Gözeller, “Halkalı’da Bir İmtihan Merasimi”, *Türk Edebiyatı*, 459 (Ocak 2012), s. 10.

4 Yine bu seyahat sırasında Eşref Bey, Sencer adını verdiği birkaç aylık oğlunun ölüm haberini, Mehmet Âkif Bey ise babasının adını koyacağı oğlu Tahir’in doğum haberini almıştır. Bkz.: Benjamş-in C. Fortana, *Kuşçubaşı Eşref*, İstanbul: Timaş, 2020, s. 263–264.

5 *Tarih Konuşuyor*, 11 (Aralık 1964), s. 883.

6 Mehmet Âkif, *Safahat (Altıncı Kitap) Asım*, İstanbul: Sebilürreşat Neşriyatı, 1342 (1924), s. 101-105.

7 Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, Hazırlayan: D. Mehmet Doğan, Ankara: Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi, 2013, s. 50.S. 369

8 D. Mehmet Doğan, “Bir Garib’in Ölümü... Şair’in Yeniden Doğuşu”, *Safahat*, Ankara 2013, s. 50.

9 Nasrullah Kürsüsünden Mehmet Âkif’in verdiği vaazın tamamı için bkz: Mustafa Eski, *Millî Mücadele’de Mehmet Âkif Kastamonu’da*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1983.

10 İshak Refet, *Gazi Ayıntab’a Selam*, Ankara: İkaz Matbaası, 1921, 16 s.

11 Ömer Faruk Şerifoğlu, *Yüzüncü Yılında Gazi Ayıntab’a Selam*, İstanbul: Gazi Kültür A.Ş., 2020, s. 54.

12 *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 2. İçtima, Cilt: 9, s. 7.

13 *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 2. İçtima, Cilt: 9, s. 13–14.

14 Eşref Edip, *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, 1938, s. 76–77.

15 D. Mehmet Doğan, age, s. 51.

16 *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Dönem, 15. Cilt, s. 268–269

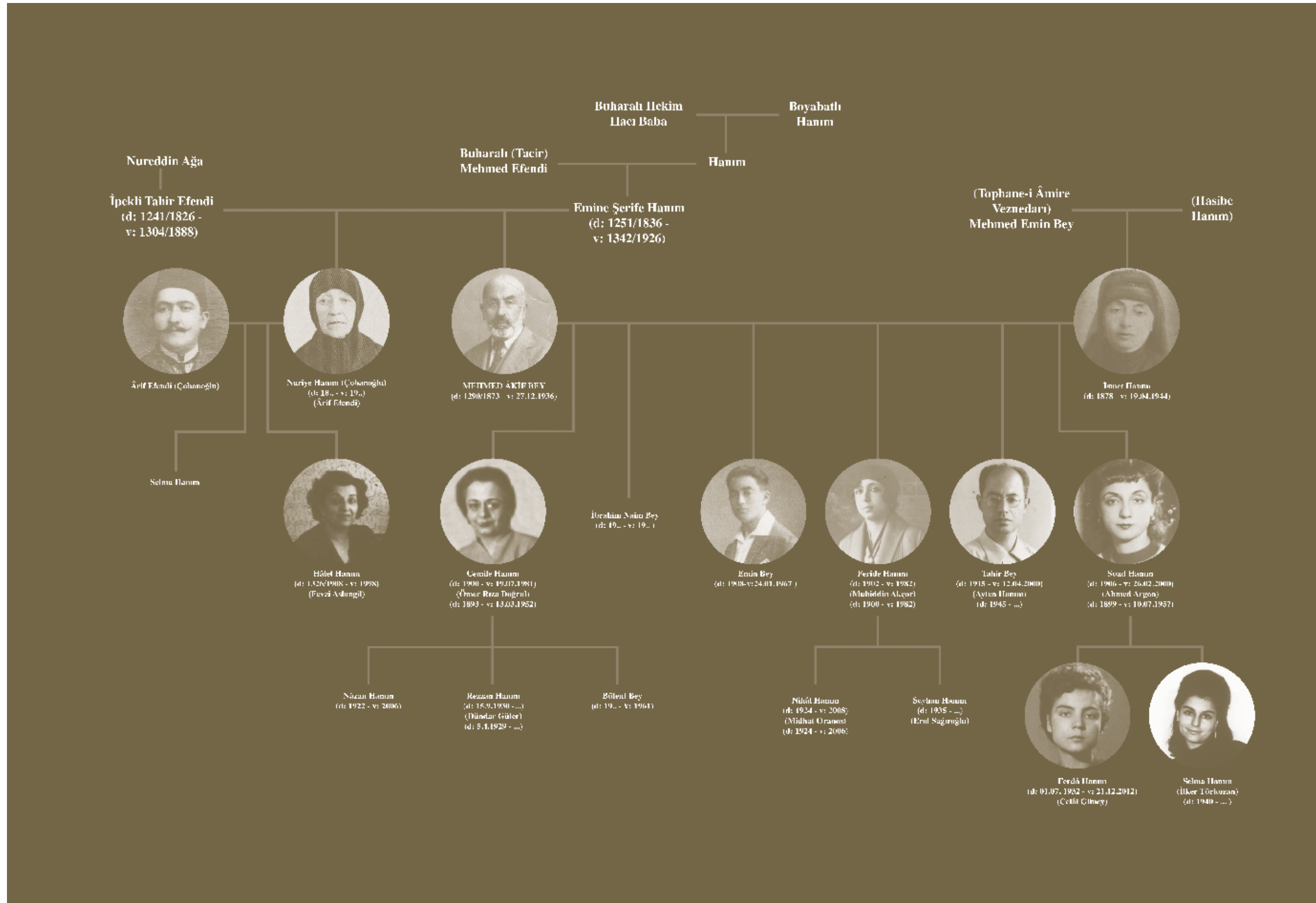
17 Ömer Faruk Şerifoğlu, “Uğur Derman’dan Ziyad Ebüzziya’ya Bilgi Notu: Mehmed Âkif Ve *Kur’ân* Mealine Dair”, *Âkif Salnamesi*, 11, İstanbul 2020, s. ???

18 Beşir Ayvazoğlu, “Âsım Şâkir’e Göre Âkif”, *İstiklâl Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy*, (Hazırlayan: Yusuf Çağlar), İstanbul: Kültür A.Ş., 2011, s. 52.

19 “Suat Ersoy: Bizi Kimseden Başka Türlü yaşatmadı”, *Hürriyet Gösteri*, 73 (Aralık 1986), s. 28–29.

İSTİKLAL MARŞI’NIN KABUL EDİLDİĞİ GÜNLERDE DAĞITILMAK ÜZERE YAPILMIŞ MÜSTAKİL BİR BASKISI. YUSUF ÇAĞLAR KOLEKSİYONU

Mehmet Âkif Ersoy Soyağacı

Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936)¹

M. Ertuğrul Düzdağ

M. Orhan Okay

MEHMET ÂKİF, BAYTAR MEKTEBİ'NDE ÖĞRENCİ. M. RUYAN SOYDAN KOLEKSİYONU

¹ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin 28. cild, 432-439 sayfalarında yer alan "Mehmed Âkif Ersoy" maddesi, "eserleri" kısmı hariç tutularak, ilgili kurumun izniyle alıntılanmıştır.

İSTİKLÂL Marşı ve *Safahat* şairi, İslâmcı fikir adamı, yazar ve mütercim. Aralık 1873'te (Şevval 1290) İstanbul Fatih/Sarıgözel'de doğdu. Babası, küçük yaşta tahsil için Arnavutluk'un İpek kazası Şuşisa köyünden İstanbul'a gelmiş, "temiz" mânasına gelen adının önüne temizlik ve titizliği dolayısıyla ayrıca "Temiz" sıfatı eklenerek anılan, Fâtih Medresesi müderrislerinden Mehmet Tâhir Efendi, annesi aslen Buharalı olup Tokat'a yerleşmiş bir aileden Emine Şerife Hanım'dır. Emîr Buhârî mahalle mektebinde ilk öğrenimine başlayan Âkif burada iki yıl okuduktan sonra Fâtih Muvakkithânesi'nin yanındaki ibtidâî mektebine yazıldı (1879). *Safahat*'ta, "Hem babam hem hocamdır, ne biliyorsam kendisinden öğrendim" diyerek tanıttığı babası o yıl kendisine Arapça öğretmeye başlamıştı. Aynı zamanda Mühürdar Emin Paşa'nın oğulları İbnülemin Mahmud Kemal ve Ahmed Tevfik'in özel hocaları olan Tâhir Efendi derslerini yazın Emin Paşa'nın Yakacık'taki köşkünde sürdürmekteydi. Ailece köşkün bir dairesinde kaldıklarından Âkif de bir taraftan bu

derslere katılmakta, diğer taraftan iki kardeşle arkadaşlık yapmakta ve kardeşlerin büyüğü Mahmud Kemal ile birlikte manzumeler yazmaya çalışmaktaydı.

Fâtih Merkez Rüşdiyesi'nden mezun olan Mehmet Âkif (1885) Mülkiye Mektebi'nin idâdî kısmına yazıldı. Edebiyat hocalığını Muallim Nâci'nin yaptığı bu okulun üç yıllık ilk dönemini tamamlayıp yüksek kısmının birinci sınıfında okurken babasının vefatı üzerine (1888) daha kısa yoldan meslek sahibi olarak hayata atılmak için o sırada yeni açılmış olan Mülkiye Baytar Mektebi'ne girdi (1889). Aynı yıl çıkan büyük Fatih yangınında evleri yanmasına rağmen Mehmet Âkif bu sıkıntılar arasında okulu birincilikle bitirdi (1893). Mektep yıllarında sporla, bilhassa güreşle meşgul oldu ve son iki senede şiire olan ilgisini arttırdı. Mezuniyetinin ardından Ziraat Nezâreti Umûr-ı Baytâriyye ve Islâh-ı Hayvânât umum müfettiş muavinliğiyle memuriyet hayatına başladı. Görev yeri İstanbul olmakla birlikte önce Edirne'de, daha sonra Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli bölgelerinde dolaşarak

HALKALI BAYTAR VE ZİRAAT MEKTEBİ

ASİM KİTABI İÇİN MİSİR APARTMANINDA VERİLEN YEMEK SONRASI KAHVE FASLI; SÜLEYMAN NAZİF, CENAB ŞEHABETTİN, ABDÜLHAK HAMİT, SAMİPAŞAZADE SEZÂİ, MEHMET ÂKİF, MİTHAT CEMAL [KUNTAY], 1924.

bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla ilgili çalışmalar yaptı. Bir ara ordunun ihtiyacını karşılamak için gerekli alımları yapmak üzere Şam ve civarında dolaştı. Bu seyahatlerde köylüyü de yakından tanıma imkânını elde eden, halkın dert ve meseleleri hakkında doğrudan bilgi sahibi olan Mehmet Âkif'in tesbit ve tahlilleri şiirlerine realist ve canlı tablolar halinde aksetmiş, çözüm tekliflerinin isabetli olmasını sağlamıştır. 8-10 yaşlarında iken başladığı ve zaman zaman ara verdiği hâfızlığı da kendi kendine çalışarak bu sıralarda tamamladı. İstanbul'da bulunduğu yıllarda memuriyeti yanında Halkalı Ziraat Mektebi ile (1906) Çiftlik Makinist Mektebi'nde (1907) kitâbet-i resmiyye hocalığı yaptı. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Ebül'ulâ Zeynelâbidin (Ebül'ulâ Mardin) ve Eşref Edib'le (Fergan) birlikte devrin ilim ve fikir hayatında önemli yeri ve tesiri olan, hemen hemen bütün şiir ve yazılarının çıkacağı *Sırât-ı Müstakim* mecmuasını başyazarlığını da yaparak yayımlamaya başladı (27 Ağustos 1908). Aynı yıl İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Şubesi'nde Osmanlı edebiyatı müderrisliğine tayin edildi. Dönemin aydınları arasında Arapça'yı en iyi bilenlerden olan Âkif, bir taraftan da İttihat ve Terakkî'nin Şehzadebaşı Kulübü'nde cemiyetin Hey'et-i İlmiyye üyesi olarak *Mu'allahât* ve *Lâmiyyetü'l-A-rab* gibi eserleri okutup Arap edebiyatı ve tercüme usulü dersleri verdi. Dârüledeb adlı bir özel okulda da fahrî hocalık yaptı. Baytar Mekteb-i Âlîsi Me'zûnîni Cemiyeti başkanlığında bulundu (1910). Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Medresesi'nde Türkçe-edebiyat muallimi oldu (1914).

Mehmet Âkif, Balkan Savaşı sırasında kurulan ve ileriki yıllarda Millî Mücadele'nin teşkilatlanmasında önemli rol alacak olan Müdâfaa-i Milliyye Cemiyeti'ne bağlı Hey'et-i Tenvîriyye'ye (Hey'et-i İrşâdiyye) katıldı. Burada halkı edebiyat yoluyla uyandırmak ve aydınlatmak için Abdülhak Hâmid, Recâizâde Mahmud Ekrem, Süleyman Nazif, Hüseyin Cahit (Yalçın), Mehmet Emin (Yurdakul), Abdülaziz Çâvîş, Cenab Şahabeddin ve Hüseyin Kâzım Kadri'yle beraber heyetin kâtib-i umûmîsi olarak çalıştı. Süleyman Nazif, bu çalışmalar esnasında heyetin başkanı olan Recâizâde'nin, Âkif'in sanatını ve seciyesini takdir ederek ona milletin millî bir destana ihtiyacı bulunduğunu, bunu ise ancak kendisinin yazabileceğini söylediğini nakletmektedir. Nitekim Mehmet Âkif, Balkan savaşları sonunda memleketin içine düştüğü vahim durum karşısında yeise düşmemek, birlikten ayrılmamak ve orduya yardım gibi konularda Fatih, Beyazıt ve Süleymaniye camilerinde metinlerini bu sırada adı Sebîlürreşâd olarak değişen dergisinde yayımladığı vaazlar vermiş ve *Hakkın Sesleri*'ndeki şiirleri yazmıştır.

SIRAT-I MÜSTAKİM'İN 27 AĞUSTOS 1908 TARİHLİ İLK SAYISI.

MEHMET ÂKİF BEY'E MİLLÎ MÜCADELEDEKİ ÇABALARINDAN DOLAYI İSTİKLÂL MADALYASI VERİLMİŞTİR.

MEKKE EMİRİ ŞERİF ALİ HAYDAR PAŞA.

Haksızlıklara tahammül edemeyen şair, müdürünün haksız yere vazifesinden alınması üzerine memuriyetten istifa etti (11 Mayıs 1913). Bu yılın sonunda, İttihat ve Terakkî'nin merkez-i umûmî üyesi olan, aynı zamanda şiir ve yazılarıyla İttihatçılar'ın fikir babası sayılan Ziya Gökalp'in ileri sürdüğü kavmiyetçi düşüncelere ve aynı merkeze bağlı yazar ve aydınların din karşıtı yayınlarına karşı çıkmasının hükümet tarafından tasvip edilmediğinin bildirilmesi üzerine İstanbul Dârülfünunu'ndaki görevinden de ayrılmak zorunda kaldı. Çıkarmakta olduğu *Sebilürreşâd* da aynı sebeplerle İttihatçı hükümetler tarafından birkaç kere kapatılmıştır.

Mehmet Âkif, 1914 yılı başlarında Abbas Halim Paşa'nın maddî desteğiyle Mısır ve Medine'ye iki aylık bir seyahate çıktı (*Safahat: Beşinci Kitap: Hâtıralar*'daki "el-Uksur'da" şiiri bu seyahatin mahsulüdür). Harbiye Nezâreti tarafından istihbarat çalışmaları yapmak üzere kurulmuş olan Teşkilât-ı Mahsûsa'nın verdiği görevle 1914 yılı sonlarında Berlin'e gitti. Batı'yı yakından tanınmasına imkân veren ve üç ay kadar süren bu gezi sırasında Almanlar'a karşı savaşırken esir düşmüş İngiliz, Fransız ve Rus tebaası Müslüman askerlerin kamplarını ziyaret etti. Onlara savaştan sonra bağımsızlıklarını kazanmak için faaliyet göstermeyi telkin eden konuşmalar yaptı (*Hâtıralar* kitabındaki "Berlin Hâtıraları" adlı uzun manzumesi bu gezinin intibalarıyla yazılmıştır). Aynı teşkilâtın verdiği diğer bir görevle, Arabistan'da başlayan Şerîf Hüseyin isyanına karşı devlete bağlı kabilelerin desteğinin devamını sağlamak amacıyla teşkilât başkanı Eşref Sencer'in (Kuşçubaşı) idaresindeki bir heyetle Necid bölgesine (Riyad) gitti (Mayıs-Ekim 1915). Bu seyahatin devamında ikinci defa ziyaret ettiği Medine ve Ravza-i Mutahhara'nın uyandırdığı duygularla, Cenab Şahabeddin ve Süleyman Nazif gibi edebiyatçıların bir şaheser olarak nitelediği "Necid Çöllerinden Medine'ye" manzumesini kaleme aldı.

1918 Temmuz'unda Mekke Emîri Şerîf Ali Haydar Paşa'nın daveti üzerine İzmirli İsmail Hakkı Bey'le birlikte Lübnan'da (Âliye) bulundu. Dönüşünde şeyhülislâmlığa bağlı dinî-akademik bir kuruluş olan Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye'nin başkâtipliğine tayin edilen Mehmet Âkif (Ağustos 1918) daha sonra kuruluşun aslî üyesi oldu (Ocak 1920). Müessesenin yayın organı olan Cerîde-i İlmiyye'nin idaresini de üstlendi. Bu arada İstanbul Dârülfünü'nda Maarif Nezâreti'ne bağlı olarak kurulan Kâmûs-ı Arabî Heyeti üyeleri arasında yer aldı. I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti aleyhine sonuçlanması, ağır mütareke şartları ve yurdun işgaliyle Yunanlılar'ın

MEHMET ÂKİF BEY, ABBAS HALİM PAŞA İLE BİRLİKTE MİSİR'DA EHRAMLARIN ÖNÜNDE.

İzmir’e çıkması üzerine başlayan Millî Mücadele hareketine fiilen katılma kararıyla 1920 Şubat’ında Balıkesir’e giden Mehmet Âkif burada Kuvâ-yi Milliyeçiler’le görüştü. Zağanos Paşa Camii ile çeşitli yerlerde halkı birliğe davet ve direnmeye teşvik maksadıyla vaaz ve konuşmalar yaptı. Bu sırada İstanbul’da yüksek maaşlı bir görevde bulunmasına rağmen Balıkesir’e, oradan döndükten sonra da Ankara’ya gitmeye karar vermesi onun vatan severliğinin açık bir göstergesidir. Ayrıca halkın sevip saydığı bir Müslüman aydın sıfatıyla Millî Mücadele’ye katılması, bu hareketin İttihatçılar’ın yeni bir macerası olduğu şeklindeki şüpheyi büyük ölçüde gidererek Kurtuluş Savaşı çalışmalarına önemli bir güç katmıştır.

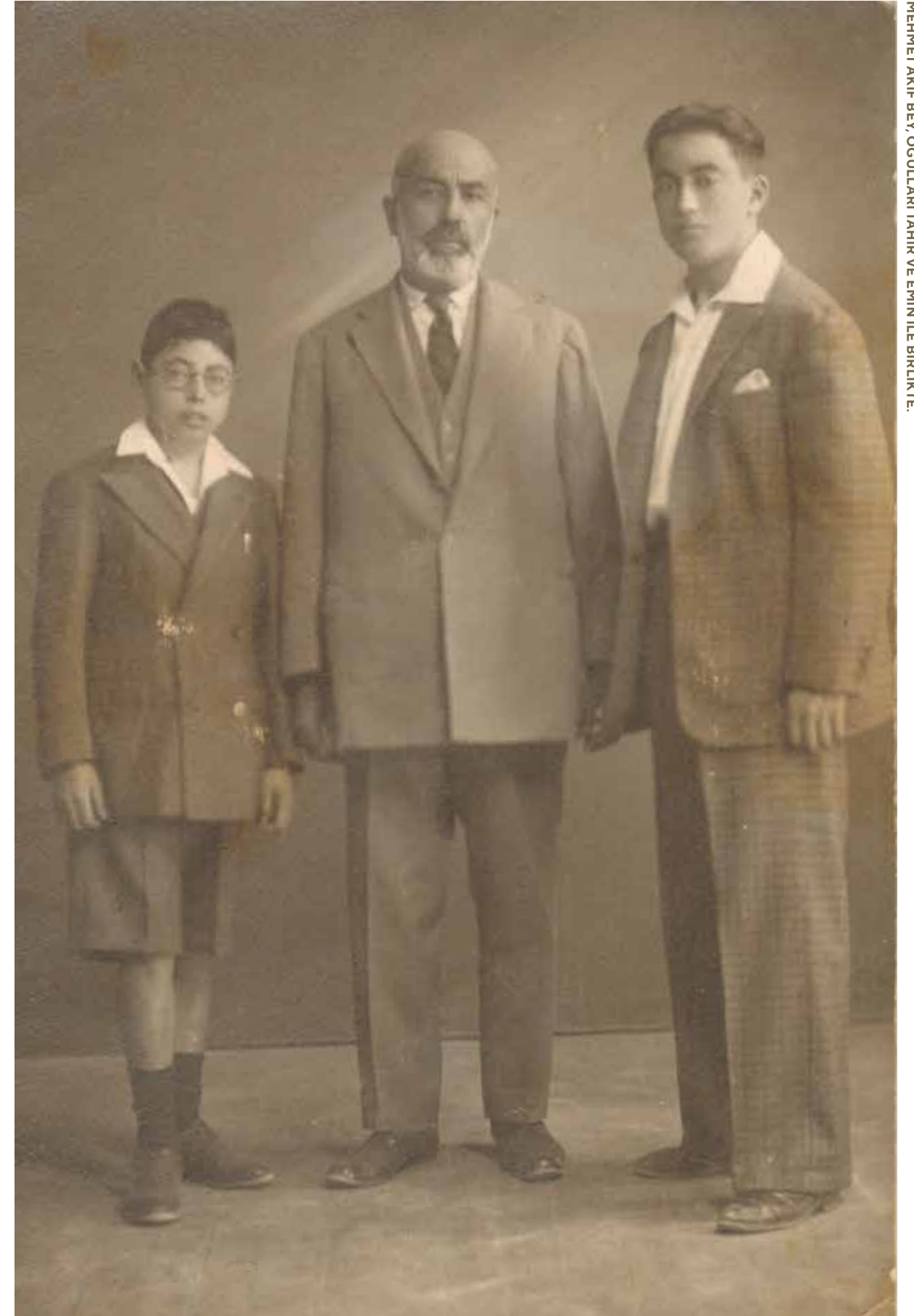
Nitekim bu sebeple ona “Millî Mücadele’nin mânevî lideri” sıfatı verilmiştir. Balıkesir’den İstanbul’a gelmesinin ardından işgal altında çalışmanın daha da zorlaşıp sansürün gitgide şiddetlenmesi yanında Ankara’dan Hey’et-i Temsiliye adına gelen davet üzerine on iki yaşındaki büyük oğlu Emin’i de yanına alıp 10 Nisan 1920’de gizlice yola çıktı. Ali Şükrü Bey’le buluşarak Geyve’ye ulaştı. Buradan Büyük Millet Meclisi’nin açılışının ertesi günü Ankara’ya vardı (24 Nisan 1920). Hacı Bayram Camii’ndeki ilk vaazının ardından vazifesinden izinsiz ayrıldığı gerekçesiyle Dârü’l-hikmeti’l-İslâmiyye’deki görevinden azledildi. Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa’nın teklifi üzerine Burdur mebusu seçildi (5 Haziran 1920).

Haberi olmadan en yüksek oyu alarak Biga’dan da seçilmesine rağmen daha önce Burdur mebusluğunu kabul ettiğinden mecliste bu sıfatla bulundu. Zaman zaman Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Afyon, Antalya, Konya, Kastamonu gibi şehirlerde halka ve diğer bazı mebuslarla beraber cephelerde askerlere hitaben Millî Mücadele’yi teşvik eden konuşma ve vaazlarını sürdürdü. Bunların en önemlisi meclis kararıyla gittiği Kastamonu’da Nasrullah Camii’ndeki ünlü vaazıdır. Bu vaaz, son derece ihatalı bir bakışla dünyanın siyasî vaziyetini tahlil edip Sevr Antlaşması’nın bizim için nasıl bir felâket olacağını izah eden, onu yırtıp atmayı, Batılı sömürgecilerin karşısına iman ve silâhla dikilmeyi hayatî bir mecburiyet olarak telkinle, Millî Mücadele’yi büyük bir heyecanla teşvik eden önemli bir belgedir. Bu vaaz, Âkif’in İstanbul’dan ayrılırken arkasından gelmesini söylediği Eşref Edip’in Kastamonu’da tekrar çıkardığı (25 Kasım) *Sebilürreşâd*’ın üç sayısı (464-466) Ankara’da neşredilen (3 Şubat 1921) ilk sayısında yayımlanmıştır. Ayrıca risâle haline getirilen vaaz, birkaç defa basılarak Anadolu’nun her tarafına dağıtılmıştır.

1920 yılının son aylarında Erkân-ı Harbiyye Riyâseti’nin isteğiyle Maarif Vekâleti millî marş güftesi için bir yarışma açtı. Yarışmaya 700’den fazla şiir gelmesine rağmen nitelikli bir manzume bulunamayınca konulan maddî mükâfat sebebiyle yarışmaya katılmayan Mehmet Âkif’in de bir marş yazması ısrarla istendi. Mükâfat şartının kaldırılması üzerine Âkif şiirini tamamlayarak teslim etti. Meclisin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda okunan şiir ittifakla İstiklâl Marşı güftesi olarak kabul edildi. Ancak meclis kararı olduğu için kazanana verilmesi zaruri hale gelmiş bulunan nakdî mükâfat Âkif tarafından alınıp Dârü’l-mesâî adlı bir hayır cemiyetine bağışlanmıştır.

Millî Mücadele’nin zaferle sonuçlanmasının ardından Büyük Millet Meclisi’nin aldığı seçim kararı üzerine yeniden teşekkül eden ikinci dönemde muhalefet grubuna mensup diğer millet vekilleri gibi Mehmet Âkif de aday gösterilmedi. Ekim 1923’te Abbas Halim Paşa’nın daveti üzerine Mısır’a giden Âkif’in bu daveti kabulünde, kazanılan Millî Mücadele’den sonra ümit ettiği İslâm birliği ve bu birlikte Türkiye’nin önemli rol oynaması idealinin gerçekleşmemesinin doğurduğu hayal kırıklığının büyük tesiri olmuştur. İki yıl kışları Mısır’da geçirip yazları Türkiye’ye döndüyse de 1925’in sonundan itibaren sürekli Mısır’da kaldı. Bunda da hak kazandığı emekli maaşının bağlanmamasından doğan geçim sıkıntısı ve hükümetin muhalif kabul ettiği birçok fikir ve siyaset adamı arasında kendisinin de polis takibine alınmasının ağırına gitmiş olması önemli rol oynamıştır. Ayrıca bu yılın başında çıkan Şeyh Said isyanı vesilesiyle hükümet muhalifler üzerine baskı kurmuş, aralarında *Sebilürreşâd*’ın da yer aldığı pek çok dergi ve gazeteyi kapatarak sahiplerini ve bazı yazarlarını İstiklâl mahkemelerine sevk etmiş bulunuyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki bütçe müzakereleri sırasında alınan bir karar üzerine (21 Şubat 1925) Diyanet İşleri Reisliği, *Kur’ân-ı Kerim*’in tefsiri için Elmalılı Muhammed Hamdi’ye, tercümesi için de Mehmet Âkif’e teklifte bulundu. Âkif, yapılacak çalışmanın dinî ve ilmi sorumluluğunu düşünerek uzun bir tereddütten sonra tercüme yerine meâl denilmesi ve Elmalılı M. Hamdi’nin hazırlayacağı tefsirle birlikte basılması şartıyla teklifi kabul etti. 1926-1929 yılları arasında yoğun bir mesai sarf edip tercümeyi bitirdiyse de vefatına kadar üzerinde çalışmaya devam etti. Ancak ezanın kanun zoruyla Türkçe okutulduğu o yıllarda namazların da devlet zoruyla *Kur’ân*’ın Türkçe tercümesiyle kılınacağı endişesini taşıdığından yaptığı anlaşmayı feshedip avans olarak aldığı bir miktar parayı geri verdi ve

MEHMET ÂKİF BEY, OĞULLARI TAHİR VE EMİN İLE BİRLİKTE.

TBMM İLK OTURUMLARINDAN BİRİNDE. M. RUYAN SOYDAN KOLEKSİYONU.

çalışmasını teslim etmedi. Âkif'in, hastalanarak Mısır'dan Türkiye'ye geldiği sırada geri dönmediği takdirde tercümenin yakılmasını vasiyet ettiği ve yıllar sonra (1961) vasiyetin Kahire'de yerine getirildiği anlaşılmaktadır.

Mehmet Âkif'in Mısır yıllarında *Kur'ân* meâlinden sonraki en önemli meşguliyeti, Kahire'deki el-Câmiatü'l-Mısriyye'nin Edebiyat Fakültesi'nde Türk dili ve edebiyatı dersleri vermesi oldu (1929-1936). On yıldan fazla süren Mısır dönemi geçim sıkıntısı yanında eşinin müzmin bir asabî rahatsızlığa müptelâ olması, başı boş kalan çocuklarını arzu ettiği gibi yetiştirememesi, vatan hasreti, İslâm âleminin perişan halinin kendisinde doğurduğu büyük ıstıraplarla geçti. Kahire'de bulunduğu yıllarda Mehmet Âkif, kendisini daima himaye eden Abbas Halim Paşa ile ailesi ve orada tahsilde bulunan Türk talebelerle teselli bulmaya çalıştı. Abdülvehhâb Azzâm gibi Mısırlı ilim ve fikir adamlarıyla dostluklar kurdu. Bu arada 1933 yılı sonlarında *Safahat*'ın yedinci ve son kitabı olan *Gölgeler*'i Kahire'de bastırdı.

1935'te rahatsızlanan Mehmet Âkif, hava değişimi için bir aylığına Lübnan'a ve o sırada Fransız idaresinde bulunan Antakya'ya gitti. Hastalığının ağırlaşması üzerine 17 Haziran 1936'da İstanbul'a döndü. Nişantaşı Sağlık Yurdu'nda tedavi gördükten sonra yaz aylarında Said Halim Paşa'nın Alemdağ'daki Baltacı Çiftliği'nde oğlu Prens Halim tarafından misafir edildi. Son günlerini de aynı ailenin Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda kendisine ayırdığı dairede geçirdi ve orada vefat etti (27 Aralık 1936). Resmî şahıs ve makamların ilgi göstermediği İstiklâl Marşı şairinin cenazesi, Beyazıt Camii'nden üniversite gençliğinin ve halkın katıldığı büyük bir cemaatle Edirnekapı Mezarlığı'nda dostu Babanzâde Ahmed Naim'in kabrinin yanında toprağa verildi. 1960 yılındaki yol inşaatı sebebiyle her iki mezar Süleyman Nazif'in kabriyle birlikte Edirnekapı Şehitliği'ne nakledildi. Mehmet Âkif yılı olarak ilân edilen vefatının ellinci senesinde (1986) Kültür Bakanlığı tarafından kabrinin üzerine yeni bir lahit yaptırıldı.

Âkif'in ölümü üzerine yakın dostlarından Fatin Gökmen:

*“Çıktı kırklar bir ağızdan dediler târihin
İçimizden vatanın şairi Âkif gitti”*

Yusuf Cemil Ararat da:

*“Cevherin târihi ahlâfa eder keşf-i nikâb
Âh gitti tercümân-ı efsah-i Ümmü'l-Kitâb”*

beyitlerini tarih düşürmüşlerdir.

ANADOLU HEDİYESİ (1921) ADLI PROPAGANDA ALBÜMLERİNİN İLKİNİN KAPAĞI VE İÇİNDEN İSTİKLAL MARŞI SAYFALARI.

MEHMET ÂKİF BEY, MİSİR'DA İKAMET ETTİĞİ HAVRAN'DA HASTALIKLARLA BOĞUŞTUĞU GÜNLERDE.

ELMALILI HAMDİ [YAZIR] EFENDİ.

Mehmet Âkif'in yetişme yıllarında şahsiyetinin teşekkülünde rolü bulunan kişilerin başında kendisine ilk dinî bilgileri veren, Arapçasının, fıkıh ve akaid bilgilerinin gelişmesine yardım eden babası Tâhir Efendi gelmektedir. Ayrıca “Abdülhamid devrinin hürriyetperver şahsiyetlerinden” Fâtih Merkez Rüşdiyesi'nde Türkçe muallimi Mehmet Kadri Efendi, hâfızlık hocası Mehmet Râsim Efendi (Arap Hoca), *Mesnevî* ve *Gülistân* derslerini takip ederek Farsça'sını ilerlettiği Mesnevîhan Mehmet Esad Dede, Arapça hocaları olarak kendisinden Müberred'in *el-Kâmil*'ini okuduğu Hersekli Ali Fehmi Efendi ile *Mu'allakât* hocası Hâlis Efendi zikredilmelidir. Bu arada ders ve müzakere arkadaşları Mehmet Şevket ve Babanzâde Ahmed Naim ile daha Baytar Mektebi'nde talebeyken kendisini klasik eserleri okuyacak kadar Fransızca'sını ilerletmeye ve Batı edebiyatını takip etmeye yönelten Ispartalı Hakkı Bey, memuriyetinin ilk yıllarında yanında bulunarak Fransızca çalıştığı Baytar Miralay İbrâhim Bey sayılabilir. Doğu ve Batı edebiyatlarından zengin bir birikimi olan Âkif'in okudukları arasında çoğu yazıldığı dillerden olmak üzere *Mu'allakât*, *Divân-ı Hâfız*, *Gülistân*, *Meşnevî*, *Fuzûlî Divanı* gibi eserlerle Doğu'dan İbnü'l-Fârız, Feyzî-i Hindî, Muhammed İkbal; Batı'dan W. Shakespeare, Milton, Victor Hugo, Ernest Renan, Anatole France, Alfred de Musset, Lamartine, J. J. Rousseau, Alphonse Daudet, Emile Zola, Alexandre Dumas Fils, Sienkiewicz gibi şair ve yazarların eserleri vardır.

İçindeki en eski şiiri 1904 tarihli olan *Safahat* ile tanınan Mehmet Âkif'in bu tarihten çok daha önce şiir yazdığı, yayımlanmış ve yayımlanmamış pek çok manzumesinin bulunduğu bilinmektedir. Âkif'in bugün elde bulunan ilk şiiri, Halkalı Baytar Mektebi'ndeki öğrenciliği sırasında kaleme aldığı (1892) “Destur” başlıklı bir terkebîbend parçasıdır. *Hazîne-i Fünûn*, *Mekteb*, *Resimli Gazete* gibi bazı dergilerde, dostlarına yazdığı mektuplarda ve şahsî hâtıralarda rastlanan ilk şiirlerinin genellikle Ziyâ Paşa, Muallim Nâci ve Abdülhak Hâmid tesirinde olduğu görülmektedir. Gerek bunlar gerekse *Safahat*'ın ilk kitabında yer alan benzer şiirleri, Âkif'in bu yıllarda şiirde yapı bakımından değişik şekil arayışları içinde olduğunu, muhteva bakımından Ziyâ Paşa ve Abdülhak Hâmid'de görüldüğü gibi birtakım metafizik meselelere meylettğini göstermektedir. Bir ara Recâizâde Mahmud Ekrem ve Tevfik Fikret gibi tabiat tasvirlerine merak sardığı da kendi ifadesinden anlaşılmaktadır. Yayımlanmış en eski şiirlerinden biri, hâfızlığını tamamladığı sırada yazdığı ve hayatı boyunca bağlı kalacağı, ahlâk ve seciyenin

temelini teşkil eden *Kur'ân-ı Kerîm* hakkındaki manzumesi olup 1895'te “*Kur'ân'a Hitap*” başlığıyla *Mekteb* mecmuasında çıkmıştır.

Şiir yayımlamadığı 1901-1908 yılları arasında geçen sürede sanatta takip edeceği yol hakkında önemli kararlar vermiş olmalı ki o zamana kadar sevdiği ve taklit ettiği tarzı bırakarak hayalden uzak, yalnız içinde yaşadığı toplumun meselelerine çözüm arayan bir şiiri benimsemiş, hatta eski şiirlerinin elinde kalanlarını ortadan kaldırmıştır. Bu görüşünü *Süleymaniye Kürsüsünde* adlı kitabında, “Budur cihanda benim en beğendiğim meslek / Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek” mısralarıyla açıklar. Böylece şiirde hayalperestliği reddetmiş, ancak buna tepki olan Batı tarzı parnasyen şiiri de benimsemiştir. Gerçekleri dile getiren, takdir ettiği Batılı yazarların roman sanatındaki realist/natüralist anlayışını yansıtan bir şiir tarzını tercih etmiş ve Türk şiirinde toplum meselelerine en çok eğilen şair olmuştur. Âkif'in şairliği üzerinde tartışıp tereddüt edenler, manzumeci olduğunu ileri sürenler, onun manzum hikâyelerini ve gerçekten ahlâkî öğüt veren didaktik şiirlerini örnek gösterirler. Ancak bütünüyle incelendiğinde şiirinin didaktik olmaktan ibaret kalmadığı görülür. Aslında sanatkar ruhlu, şair yaratılışlı bir insan olan Âkif, yaşadığı toplumun bir ölüm kalım savaşı içinde bulunduğu gerçeğinden hareketle toplumdan yana, ahlâkçı ve idealist bir yolu seçmiştir. Bu ikilem dikkate alındığında en toplumsal özellikteki şiirlerinde bile yer yer lirizme ve bir çeşit mistisizme yükseldiği görülmektedir. Özellikle son yıllarında Mısır'da iç kırıklığı, vatan hasreti, yalnızlık ve hastalık gibi bedbin duygularla yüklü olarak yazdığı *Gölgeler* kitabındaki şiirlerin lirik vasfı öncekilere göre daha da yüksektir.

Mehmet Âkif'in makaleleri ve tercüme yazıları gibi *Safahat*'taki şiirlerinin çoğu da *Sırât-ı Müstakîm* ve *Sebîlürreşâd* dergilerinde yayımlanmıştır. Onun ilk *Safahat*'tan beri takip ettiği yol dikkate alındığında şiirinde muhtevanın ön plana çıktığı belli olur. Bununla beraber sanatkar mizacıyla şiirlerinin formunu ve estetik yapısını da ihmal etmediği görülmektedir. Daha ilk *Safahat*'ta nazımda ulaştığı rahatlık ve ustalık, onun bu yıllara gelinceye kadar uzun bir şiir tecrübesi geçirdiğini ortaya koymaktadır. Bilhassa bu kitabındaki şiirlerinin nazım tekniği üzerinde kendisinden önce Edebiyât-ı Cedîde şairlerinin denedikleri, şekille muhteva arasında estetik bir uyum sağlamak için başvurdukları formları başarıyla uygulamıştır. Aynı şiir içinde konunun ve duyguların değişmesine göre veznin, nazım şeklinin, hatta dil ve üslûbun da değişmesi bu denemelerden

MEHMET ÂKİF BEY, İSTANBUL'A DÖNÜŞÜNDE TEDAVİ GÖRDÜĞÜ TEŞVİKİYE SAĞLIK YURDU'NDA.

bazılarıdır. Özellikle manzum hikâyelerde bu teknik daha da belirgindir: Tasvirlerde aruzun tempolu vezinlerine, daha eski ve sanatkârane bir dile ve sentaks bakımından beyitlerde tamamlanan cümlelere mukabil aynı şiirin tahkiye bölümünde daha hareketli vezinlerin, daha sade ve konuşma diline yakın bir dilin ve anjambmanların kullanılması gibi. Tevfik Fikret'le başlayan, aruzun imâlesiz, ârızasız kullanılması çağırısı da Mehmet Âkif'in şiirleriyle zirveye ulaşır. En metafizik meselelerden sokaktaki insanın konuşmasına kadar çok rahat bir Türkçe, o zamana kadar uygulanmamış bir şekilde Âkif'in şiirleriyle aruzun hemen her kalıbında ifadesini bulmuştur.

Aktif bir siyaset ve ideoloji adamı olmayan Âkif İslâmî an'aneye uygun, danışmaya ve hürriyete dayalı meşrutî bir rejim taraftarıdır. Bu yönüyle II. Abdülhamid'in sıkı yönetiminin aleyhinde bulunmuş, ancak 1908'den önce dönemin aydınları arasında yaygın olan

gizli komite faaliyetleriyle bir ilişkisi olmamıştır. Ayrıca Meşrutiyet'in ilânından kısa bir süre sonra Fatin Hoca (Gökmen) tarafından İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne kaydedilirken üyelerin cemiyetin bütün kararlarına kayıtsız şartsız uyacakları şeklindeki yemin cümlesinin değiştirilmesini şart koşması onun seciyesini ortaya koyan en dikkat çekici anekdotlardan biridir. Ancak bu üyeliği de İttihat ve Terakkî'nin Şehzadebaşı İlmiye Mahfili'nde bir süre Arap edebiyatı dersleri vermekten ibaret kalmış, cemiyetin maceracı iç ve dış siyasetiyle İslâm'a karşı çıkan aydınların tesiri altında hareket etmesi üzerine kısa süre sonra muhalefete geçmiştir.

Mehmet Âkif'in en verimli şiir ve yayım faaliyetinin görüldüğü 1908-1922 arası Osmanlı Devleti'nin en buhranlı, siyasî istikrarsızlığın ve savaşların en yoğun olduğu bir dönemdir. Aydınların bu buhranı aşmak için gösterdikleri gayretlerin ürünü olan ve II. Meşrutiyet'in

ardından gelişme alanı bulan siyasî ve ideolojik akımlar arasında Âkif, adına sonraları İslamcılık denilen cereyanın içinde yer almıştır. Çocukluğundan beri aile muhitinde, mekteplerde, arkadaş çevresinde tam bir İslâm kültürüyle beslenmiş, inancı, ahlâkı ve yaşayışıyla İslâm'dan tâviz vermemiş olan Mehmet Âkif, İslâm'ın ruhuna aykırı olmamak şartıyla diğer fikir sahipleriyle iş birliği yapabilecek bir karakter göstermiştir. *Safahat*'ta “kavmiyet” ve “milliyet” kavramlarını birbirinden ayırmış, bunlardan “ırkçılık” mânasını verdiği ilkine İslâm'a aykırı olduğu ve devletin parçalanmasına sebebiyet vereceği için karşı çıkmıştır. Âkif vatan toprağına, bayrağına, milletin faziletlerine, diline, sanatına son derece bağlı bir insandır. *Süleymaniye Kürsüsü*'nde vâizin “Kendi mâhiyyet-i rûhiyyeniz olsun kılavuz” derken vurguladığı ruhî mahiyet, parçanın bütününe göre milletin mânevî cevherinden başka bir şey değildir. Mehmet Âkif'in, ülkeyi idare eden hükümetlerin siyasetlerini çok defa tasvip etmediği halde onların

verdiği millî vazifeleri kabul etmesi veya memleket çeşitli sıkıntılar içindeyken aleyhlerinde açık, sert ve yıpratıcı bir muhalefete girişmemesi bu bağlılığının tezahürüdür. İttihat ve Terakkî hükümetine ve İstiklâl Savaşı'ndan sonra uğradığı mağduriyete rağmen Mısır'da iken Ankara hükümetine karşı takındığı olgun tavır bu anlayışının örneğidir. Ayrıca Batı'da gelişmekte olan bilim ve tekniğin yanında pek çok ahlâkî davranışın da hayranı olan Âkif siyasî İslâmcılar arasında kendine mahsus bir terkinin sahibi olarak görünmektedir.

İlk *Safahat*'ta daha ziyade “Tevhid yahut Feryat” şiirinde olduğu gibi metafizik duyguların veya “Durmayalım” ve “Dirvas”ta görüldüğü gibi bazı dinî hikmetlerin didaktik ifadeleriyle “Hasta”, “Küfe”, “Meyhane”de olduğu gibi sosyal dertler yer almaktadır. Ancak daha sonraki tarihleri taşıyan “Acem Şahı”, “İstibdat” ile bilhassa “Köse İmam” şiirlerinde siyasî, fikrî meseleler de işlenmeye başlanmıştır. Bunların kuvvetli bir İslâmî ideal haline dönüşmesi, II. Meşrutiyet'in ardından

MEHMET ÂKİF ERSOY'UN CENAZESİ, BEYAZIT CAMİİ'NDEN EDİRNEKAPI MEZARLIĞINA GÖTÜRÜLÜRKEN. M. RUYAN SOYDAN KOLEKSİYONU

siyasî akımların ve toplumun genel yapısındaki ahlâkî bozulmanın tehlikeli bir hal alması üzerinedir. “Süleymaniye Kürsüsünde” şiiri, böyle bir tehlikeye karşı İslâm milletlerinin uyanması ve bir birlik teşkil etmesi felsefesine dayanan uzun bir manzume olarak ortaya çıkar. Türk ve İslâm ülkelerini dolaşmış, müslümanları her bakımdan uyandırma gayreti içinde otantik bir şahsiyet olan Sibiryalı Abdürreşid İbrahim’i temsil eden vâiz, kürsüde bir taraftan İslâm’a ilgisiz hatta karşı olan aydınları tenkit ederken daha acı tenkitlerini, hicivlerini birçok bakımdan bilgisiz ve geri kalmış müslümanlar için yapmıştır.

Mehmet Âkif’in itikad dışında bir dünya nizamı olarak ele aldığı İslâm’ı daima çağındaki meselelere en isabetli çözümler üretecek şekilde takdim etmesi dikkati çekmektedir. Dinin cevherinde olan ebedilik dünün, bugünün olduğu kadar yarının insanına da hitap etmeyi gerektirir. “Böyle gördük dedemizden” demenin mânası yoktur. “Doğrudan doğruya *Kur’ân*’dan alıp ilhâmı / Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’ı” mısraları bu konudaki kanaatlerini ifade eden bir formüldür. *Süleymaniye*

Kürsüsünde adlı kitabında fikirlerini sistemleştiren Âkif daha sonra bu sistemin yaşama tarzı, ahlâk, insanın kendi çevresiyle ve başka insanlarla olan ilişkileri, ilim ve teknik karşısındaki tavrı gibi teferruata inen meselelere çeşitli vesilelerle çözüm getirmeye çalışır. Bazan doğrudan doğruya *Kur’ân* ve hadis gibi dinin temel kaynaklarından hareket ederek bazan da yine bu temellere dayanıp daha çok kendi döneminin problemleriyle iç içe bir ifade tekniği kullanmıştır. İlkine *Hakkın Sesleri* ve *Hâtıralar*’daki âyet ve hadislerin serbest tefsirleri, ikincilere de *Fatih Kürsüsünde* ve *Âsım* ile *Hâtıralar*’daki “Berlin Hâtıraları” örnek olabilir. Âkif’in İslâmcılığının esasını inançta, emir ve nehiylerde kaynağını İslâm’dan alan bir hayat tarzı ile çağdaş medeniyetin İslâm’a aykırı olmayan güzelliklerinin telifi teşkil eder.

Doğu ve Batı müzikisine ciddi derecede ilgi duyan, ney üfleyen, yüzme, taş atma (bir çeşit gülle atma), güreş ve uzun yürüyüş gibi sporlara meraklı, hoşsohbet, çevre-sindekilerle şakalaşmayı seven, zeki ve nüktedan bir insan olan Mehmet Âkif, kendisini yakından tanıyan dostları arasında verdiği sözleri her şartta tutmasıyla

TEVFİK FİKRET. YUSUF ÇAĞLAR KOLEKSİYONU

tanınan bir kişidir. Nitekim Baytar Mektebi’nde okurken bir arkadaşı ile, birinin önce ölmesi halinde diğerinin onun çocuklarına bakacağına dair sözleşmeleri buna örnektir. Yirmi yıl sonra Âkif, geçim sıkıntısı içindeyken bile sözüne sadık kalarak vefat eden arkadaşının çocuklarını evine almış ve kendi evlâtlarıyla birlikte okutup yetiştirmiştir. Ayrıca yazdıklarıyla hayatı arasında tam bir uyum vardır ve buna aykırı davranışları affetmeyen bir karakter âbidesi olarak bilinir. Mehmet Âkif’in, şiirini ve sanatını çok takdir etmesine rağmen daha sonra “Târîh-i Kadîm” ve “Târîh-i Kadîm’e Zeyl” manzumeleriyle dinî ve insanî değerlere saldıran Tefvik Fikret’i, “Berlin Hâtıraları”nın doksan sekiz mısralık bölümünde şiddetle eleştirmekten çekinmemesi de bu özelliğinin açık bir göstergesidir.² ♦

2 Bkz. *Sebilürreşad*, 25 Ağustos 1334, s. 367; “*Safahat Dışında Kalmış Şiirler*”, *Safahat*, (Nşr. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 1987, s. 531-534.

İstiklâl Marşı Üzerine Bir Tahlil Denemesi¹

Mehmet Kaplan

¹ Prof. Dr. Mehmet Kaplan bu tahlili, 5 Ağustos 1963 tarihinde, Muhiddin Nalbandoğlu'nun *Kuvay-ı Milliye Nesillerinin Destanı - İstiklâl Marşımızın Tarihi* (İstanbul: Cem Yayınları, 1963) adlı kitabı için kaleme alınmış ve bu kitabın sayfaları arasında unutulup kalmıştır.

MEHMET ÂKİF BEVİN MİSİR'DAN GÖNDERDİĞİ BİR FOTOĞRAFI. M. RUVAN SOYDAN KOLEKSİYONU.

SAYILARI çok az da olsa, İstiklâl Marşı'mızın güfte ve bestesini beğenmeyenler ve değiştirilmesini isteyenler vardır. Böyle düşünenler şu gerçeği unutuyorlar: İstiklâl marşlarının değeri, 'mükemmeliyet'lerinde değil, 'tarihilik'lerindedir. Onlar milletlerin tarihlerinin "ebediyet kadar derin" anlarında doğarlar; o anların havalarını taşırlar ve gelecek nesillere o anları hatırlatırlar. Dünyada hiçbir milli marş (national hymne) gösterilemez ki söz ve ses olarak o milletin en güzel şiiri ve en güzel bestesi olsun. Fransızların meşhur La Marseillaise'i, hem güfte, hem beste olarak bir gecede (24 Nisan 1792) musiki amatörü olan bir Fransız subayı tarafından irticalen söylenivermiş, ses ve söz itibarıyla hiç de büyük bir değeri olmayan bir eserdir. Büyük şairler ve musikişinaslar yetiştirmiş olan Fransızların aklına onu değiştirmek gelmemiştir. Onun kıymeti de bizim İstiklâl Marşı'mız gibi, tarihî bir anın mahsulü olmasında ve o anın hatırasını yaşatmasındadır.

Musiki sahasında hüküm verme salâhiyetini haiz değilim ama güfte itibarıyla bir mukayese yapılacak olsa, öyle sanıyorum ki bizim İstiklâl Marşı'mız diğer milletlerinkiler arasında birinci gelir. Bunun sebebi, İstiklâl Savaşına iştirak eden, onun mâna ve heyecanını kalbinde samimi olarak duyan büyük bir şair tarafından yazılmış olmasıdır.

Türk edebiyatında Mehmet Âkif kadar Türk halkının duyuş tarzına yakın pek az şair gösterebiliriz. Halktan bahseden, halkın ızdırıp ve neş'esini anlatan aydın tabakaya mensup iyi niyet sahibi şahsiyetlerden çoğunun eserlerinde, halkla kendi aralarındaki mesafe ve farkı hissettiren bir şeyler bulursunuz. Âkif de bu mesafe hemen hemen kalkar. O bütün eserlerinde Türk halkını harekete getiren duyguları kendi damarlarında duyar. İstiklâl Marşı'nın arkasında *Safahat* vardır. *Safahat* ise bütün Âkif'tir.

'İstiklâl Marşı'mızı Âkif değil de başka biri yazmış olsaydı ve aynı güzelliği taşımasaydı, ben yine de değiştirilmesini istemezdim. 'Tarihilik'in yerini hiçbir şey alamaz. "Tarihilik" in özelliği bir kere oluşundadır. Gerçi tarihte cereyan eden hâdiselerin hepsi bir kere vukua gelir. Fakat bunlar arasında pek müstesna olan öyleleri vardır ki, mâna ve ehemmiyet bakımından ötekilerden tamamıyla ayrılırlar. Bunlar bir milletin kaderinin değiştiği, yeni bir çağa girildiği anlardır. Böyle anlarda hayatın en derin meseleleriyle karşılaşan, katî kararlar alan ve büyük aksiyonlar yapan bir millet, varlığının en derin şuuruna sahip olur. Bu anlar öyle anlardır ki, temel hakikatler apaçık olarak kendilerini gösterir ve bunların mânaları, yıldızların ışıkları gibi

yüzyıllar ötesine uzanır. Milletler istikametlerini onlara bakarak tayin ederler. Bizim için İstiklâl Savaşımız işte böyle bir hâdisedir ve “İstiklâl Marşı” bize ondan gelen mukaddes ışıktır. Onun yerine konulacak başka bir şey, ondan çok daha parlak gibi görünse de yıldızın yanında mum ışığı kadar sönük kalır.

“İstiklâl Marşı” ile İstiklâl Savaşı aynı tarihî ana o kadar bağlıdırlar ki, onları birbirinden ayırmak, tarihe ve hakikate en büyük ihanet olur. Güzellik duygusunun en yüksek şekli olan ulvîlik duygusuna da... Zira ulvîlik duygusu ile tarih ve millet arasında sıkı bir münasebet vardır. Güzelliği aşan ulvîlik duygusu, bazı anlarda insana kâinat ve Tanrı kadar ihtişamlı görünen tarih ve millet karsısında da duyulur. Onu, hayatın herhangi bir anında yaşayamazsınız.

Birisi, gayesi millete kahramanlık duygusu aşılamaak olan bir millî marşın “Korkma!” hitabı ile başlamasını tenkit ediyordu. Aksini söylese bile, bu, millete korktuğunu hatırlatmak demektir. Kahramanlık ile korku duygusu

DONANMA MECMUASININ NİSAN 1329 [1913] TARİHLİ NÜSHASININ KAPAĞINDA “MÜSLÜMANLARIN İÇTİMÂİ ŞAİRİ MEHMET ÂKİF BEY”.

bir araya gelemezdi. Hele Türk milleti gibi bir millete böyle bir duyguyu izafe etmek ona karşı saygısızlıktı. İlk bakışta doğru gibi görünen bu fikir ne tarihi ne de beşerî gerçeğe uyar. Bunu söyleyen, İstiklâl Savaşının mahiyeti, kahramanlık duygusunun manası ve “İstiklâl Marşı”nın muhtevası ve yapısı üzerinde fazla düşünmeden konuşuyordu. İstiklâl Savaşının bir tecavüz savaşı değil, bir müdafaa ve en meşru müdafaa savaşı olduğunu unutmamak lâzımdır.

İmparatorluk kurmuş bütün milletler gibi, Türkler de tarihlerinde, bir kuvvet taşkınlığının veya ideal üstünlüğün neticesi olan fetihler yapmışlar, büyük zaferler kazanmışlardır. Bunlara hâkim olan duygu Nietzsche’nin yücelttiği ‘kuvvet ve hâkimiyet iradesi’dir. Yahya Kemal’in akıncı şiirlerinde bunun diyonizyak neşesi ifade olunmuştur.

İstiklâl Savaşı, böyle bir mana taşımaz. O, tam tersine, Türk milletinin ölüm-kalım savaşıdır. Eğer bu savaş kazanılmamış olsaydı, Türk milleti tarih sahnesinden silinebilirdi. Türk’e karşı yüzyıllardan beri büyük bir kinle dolu olan Avrupalı onu kati olarak yok etmek istiyordu. O, bir tarihçinin söylediği gibi Türklerin Anadolu’ya ayak bastığı günden beri devam eden Haçlı Seferlerinin bir devamı idi. Avrupalıların Türkler hakkında taşımış oldukları maksat hakkında bir fikir vermek için meşhur İngiliz siyaset adamı Gladstone’un 1876’da söylediği şu sözleri hatırlatalım: “Türklerin dünya yüzünden kötülüklerini kaldırmamanın bir tek yolu vardır. O da kendi vücutlarını dünya yüzünden kaldırmak.”²

Yüzyıllardan beri Hristiyan Avrupa, Müslüman Türklerin üzerine bu duygu ile saldırıyordu. İmparatorluk kuvvetli olduğu çağlarda bu hücumlara karşı koymuştu. Fakat iki yüzyıldan beri hep geri çekiliyorduk. Son merhaleye gelinmişti. Çanakkale Savaşı’nda, Türk’ün işini bitirmek isteyen düşmanlar kurt sürüleri gibi bir araya toplanmışlardı. Âkif, meşhur şiirinde bunu ne kadar canlı bir tablo halinde tasvir eder:

*Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.*

*Yedi iklimi cihânın duruyor karşına da,
Ostralya’yla berâber bakıyorsun: Kanada!*

*Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.*

*Kimi Hindü, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
Hani, tâ’una da züldür bu rezil istilâ!*

*Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-i asil,
Ne kadar gözdesi mevcûd ise, hakkıyla sefil,*

*Kustu Mehmedciğin aylarca durup karşısına;
Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.*

İstiklâl Savaşı esnasında bu saldırgan ordu, Türk’ün ‘hârim-i ismeti’ ne girmişti. Ağaç kökünden sökölüyordu. Böyle bir durumda Türk milletinin korku duymadığını söylemek, kahramanlık duygusunun müthiş ölüm karanlığı ile sarıldığını hissetmemek, beşerî duyguları tanımayan boş ve şişkin bir hitabetten başka neyi ifade eder?

Hiç şüphesiz cephede savaşanlar, korku ve ölümü akıllarına getirmeden kendilerini ateşe atıyorlardı. Fakat köylerde ve kasabalarda yaşayan halk korku ve endişe içinde bekleyiyordu.

Bu satırların yazarı ilk çocukluk yıllarında düşmanların kendi kasabalarına girişlerini gözleriyle görmüş, o günlerin dehşetini bizzat yaşamıştır. Eli silâh tutan bütün erkekler cephede idiler; kasabada yalnız aksakallı, beli bükük ihtiyarlarla, nineler, anneler, gelinler ve çocuklar kalmıştı. Bir bayram günüydü. Evimizin pence-resinden, birkaç kilometre ötede görünen ve Debboy denilen askeri binaların alevler içinde yandığını görüyorduk. Bir saat sonra kasabanın hükümet konağı ateşe verilmiş, düşman askerleri mahalleler arasına dağılmış, kapıları kırıyorlardı. Karşı koyanlara gözlerimizin önünde eza ve cefa edildi.

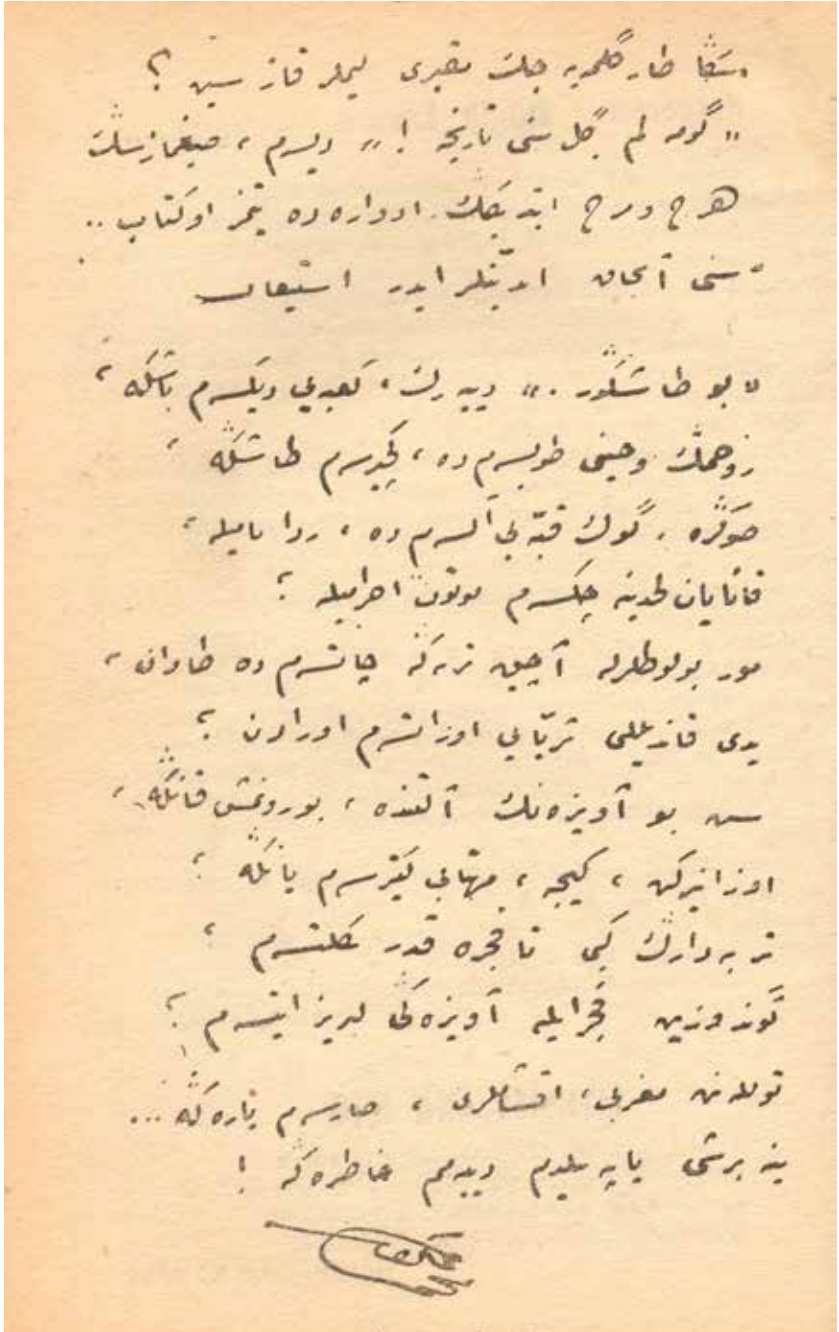
Hâkim duygu «korku» idi. İstikbalden endişe ediyorduk. Hemen hemen bütün Türkiye bu durumda idi. İşte o yıllarda gürr bir ses:

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak.

diye memleketin üzerinde bir imân rüzgârı gibi esti.

O devrin şartlarını ve havasını göz önüne getirmeden İstiklâl Marşı’nı anlamak ve değerlendirmek imkânsızdır. Hiçbir tehlikenin bulunmadığı sulh yıllarında korkmamak, ‘ucuz kahramanlık’ şiirleri yazmak kolaydır. Fakat hakikî bir yaşantıya tekâbülmeyen bu duygu, boş bir kelimecilikten ileri gidemez. ‘Tarihîlik’ ile ‘yaşantı’ hemen hemen aynı mânaya gelir. Âkif ve Türk milleti, İstiklâl Savaşı esnasında, İstiklâl Marşı’nda ifade edilen duyguların hepsini bizzat yaşamışlardır. O, kuvvetini bu yaşanmışlıktan alır.

Hakikatte ölüm tehlikesi ile kahramanlık birbirinin kardeşidirler. Tehlikenin olmadığı yerde kahramanlık da yoktur. Zamanının iyi bir tenkitçisi olan Mizancı Murad

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİ İÇİN YAZDIĞI ŞİİRİNİN EL YAZISIYLA SON SAYFASI.

ŞAİR OĞLU EMİN İLE BİRLİKTE. M. RUYAN SOYDAN KOLEKSİYONU. MEHMET ÂKİF VE OĞLU EMİN TARAFINDAN İMZALANARAK SUAT HANIM’A GÖNDERİLMİŞ 1929 TARİHLİ FOTOĞRAFIN ARKASINDA ÂKİF’İN HENÜZ DAHA GÖREMEDİĞİ TORUNU FERDÂ İÇİN YAZDIĞI ŞİİR VARDIR:

FERDÂ KADIN

FERDÂ KADIN! FERDÂ KADIN!
BEN GÖRMEDEN SEVDİM SENİ,
SEN GALİBA GÖRDÜN BENİ,
PEK İHTİYAR, HOŞLANMADINI!

FERDÂ KADIN! FERDÂ KADIN!
EY YAVRUMUN İLK YAVRUSU!
PEK TATLI ŞEYSİN DOĞRUSU.
LÂKİN NEDEN ÇİRKİN ADIN?

YOK YOK, ADIN CİDDEN GÜZEL;
DÜNYADA HER ŞEYDEN GÜZEL;

AYDAN GÜZEL, GÜNDEN GÜZEL;
AY, GÜN NEDİR? SENDEN GÜZEL!
HATTA DERİM: BENDEN GÜZEL!
ZİRA “YARIN” “DÜN”DEN GÜZEL!

MEHMET ÂKİF, DEDEN

Bey, Namık Kemal’in *Vatan -yahut- Silistre* piyesini tenkit ederken “Bu piyeste bütün şahıslar kahramandır” diyor. “Karşı tarafa, düşmana yer verilmemiştir. Bu, büyük bir eksikliktir.” Zıddını, karşı tarafı unutmak gerçeğe de aykırıdır. Âkif, gerçekçi bir şairdi. *Safahat* bunu gösterir. Orada bütün duygular ve düşünceler şâirin gerçek yaşantılarına dayanır. ‘İstiklâl Marşı’ da aynı samimiyetle söylenmiştir.

Marşlarda ve sosyal şiirlerde umumiyetle ‘Biz’ zamiri kullanılır. Bunun sebebi, onları yazarların kendi ‘ben’lerini silerek bizzat kitleyi konuşturmak istemeleridir. Âdet olduğu için bunun hakikat ve samimiyete aykırılığı pek dikkati çekmez. Ziya Gökalp:

Ben, sen yokuz, biz varız

der. Bu doğru ve mümkün müdür? ‘Ben’ ve ‘Sen’i ortadan kaldırmakla sosyal birliğe ulaşılabilir mi? Tanrı, vücutla beraber duyma ve düşünme organlarını da fertlere emanet etmiştir. Duyanlar ve düşünenler fertlerdir. Ancak fertlerin ıztırabı ayrı ayrı yaşamaları ve gerçeği idrâk etmeleri sayesinde «müşterek duygu» ve «müşterek hakikat» e ulaşılır. ‘Ben’, ‘Biz’e bağlıdır. Fakat bu onun müstakil olarak varlığını ve fonksiyonunu ilga etmez. Bilâkis fertler uyandığı nisbette toplum uyanır ve yükselir.

Âkif bunları düşünerek mi İstiklâl Marşı’nda ‘Ben’ zamirini kullanmış ve vatandaşlara fert olarak hitab etme yolunu seçmiştir, bilmiyorum. Sebebi ne olursa olsun, onun böyle bir ifade tarzına başvurmuş olması, eserini mânalı ve tesirli kılıyor. ‘Ben’ zamirini kullandığı mısralarda, Âkif’in anlattığı duyguları bizzat kendi varlığında hissettiğine hiç şüphe yoktur. O:

*Ruhumun senden İlâhi şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli
Bu ezanlar ki -şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.*

derken, her şeyden önce kendi samimi duygularını ifade etmiştir. Fakat aynı mısralarıyla, Müslüman Türk halkının duygularına da tercüman olmuştur. İstiklâl Savaşı esnasında her Müslüman Türkün en derin özleyişlerinden birisi muhakkak ki bu idi. Ancak milleti ile böylesine kaynaşabilen bir şair, kendi duygularını ifade ettiği zaman milletin de hislerine tercüman olabilir. Biz millî ve beşerî duygu ve düşünceleri kendi benliğimizde bulduğumuz nisbette millî ve beşerî oluruz.

Bir siz dahi sizde görün, benim bende gördüğümü

diyen Yunus Emre, bu hakikati yüzyıllarca önce duymuş ve söylemişti.

*Gönül Çalabın tahtı
Çalab gönüle baktı*

mısralarında da aynı görüş ve inanç vardır. Tanrıya giden yol, ferdlerin kalbinden geçer. Büyük filozof Alain, ferd, bizzat doğru düşünmek suretiyle üniversal hakikatlere ulaşır, der. Âkif’in, kendi duygularından hareket ederek millî ve içtimaiyi bulması, bence, en kuvvetli taraflarından birisidir.

İstiklâl Marşı’nda anlatılan duygular ve söylenilen gerçekler yeni ve orijinal değildir. Zaten sosyal şiirlerin böyle olması da beklenilmez. Onların fonksiyonu ‘müşterek kıymetler’i ortaya koymalarıdır. Esasen mühim olan da bir his veya fikrin yeni ve orijinal olması değil, ferd ve cemiyet tarafından yaşanması ve idrâk edilmesidir. Bütün temler müşterek ve ebedidir. İnsanlık yeryüzünde var olduğundan beri nasıl aşk, ıztırâb, ölüm ve saadeti tatmış ve tanımış ise esaret, hürriyet, hak ve istiklâlî de milyonlarca defa yeniden duymuş ve yaşamıştır. Dünyada hiçbir ferd ve millet yoktur ki, bunlara bigâne olsun. Bunlar insanlığın var oluş şartlarının temel unsurlarıdır. Biz, hakikatleri icat etmeyiz, buluruz. Mühim olan da budur.

Ferdler ve cemiyetler bu beşerî ve ebedî hakikatlerin muayyen durumlarda yeniden farkına varırlar. Alelâde anlarda bunlar âdetâ saklanmış ve uyumuş gibidirler. Büyük hâdiseler onları sarsar ve diriltir. Biz o zaman onların varlık ve gerçekliklerini hissederiz. Demek, aşk bu imiş, ölüm bu imiş, vatan, millet, hürriyet, istiklâl, korku ve kahramanlık bu imiş deriz.

Böyle anlarda bu ebedi temler, ıztırab verici, yakıcı yahut neşeden çıldırtıcı bir heyecanla benliğimizi doldururlar. Sanatçının ve sanatın önemi işte bundan ileri gelir. Herkesten daha duygulu olan ve duygularını herkesten daha iyi ifade etmesini bilen sanatçılar, eserleriyle müşterek ruh haline tercüman olurlar.

İstiklâl Marşı’nın mühim ve değerli olan tarafı şâirin toplumda zaten mevcut bulunan duyguları bizzat yaşaması, bunları heyecanlı ve sanatkârane bir üslûpla ifade etmesidir. Bu cins eserlerin ifade bakımından da fazla yeni ve orijinal olması lâzım gelmez. Hattâ, geniş vatandaş kitlesinin derhal mânasına nüfuz edememesi dolayısıyla, sosyal şiirlerin üslûp bakımından fazla orijinal olması gayesine aykırıdır.

Kendisini toplumla beraber hisseden Âkif, bütün şiirlerinde onun dili ile konuşmuştur. Âkif’in Türk edebiyatına getirdiği en büyük yeniliklerden biri ev, mahalle ve milletin kendisi ile dil ve üslûbunu da şiire hâkim kılmasıdır. Çok ince, çok orijinal ve alafranga olan ‘Servet-i Fünun şiiri’ ile Âkif’in şiiri arasında tam bir tezat vardır. Duygu ve düşünce bakımından kendisini milletinden ayırmayan Âkif onun dili ve üslûbu ile konuşur.

*Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celâl?
*
Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
*
Canı, cananı bütün varımı alsın da Hüda
Etmesin tek, vatanımdan beni dünyada cüda.*

vesair mısraların kelime, imaj ve söylenişinde ‘yeni ve orijinal’ hiç bir şey yoktur. Bunlar halkın dilinden alınmış ve tabiîlikleri bozulmadan büyük bir maharetle vezne sokulmuştur. Cenab Şahabettin ve Ahmet Haşim gibi üslûpçu şairler için bu, ‘âmiyane’ bir söyleyiş tarzıdır. ‘Amiyane’ kelimesi lûgat mânası bakımından ‘halka has’ demektir. Fakat bu kelime, kendisini yüksek tabakaya mensup hisseden bir insanın ‘aşağı tabaka’ karşısında duyduğu tezyif edici ruh halini de ifade eder.

Cumhuriyet devrinde birçok şairlerin, meselâ Orhan Veli, Atilla İlhan, hattâ Cahit Sıtkı’nın şuurlu olarak ‘alelâde üslûb’u kullandıklarını görürüz. Âkif, onlardan önce gelir. Ve halkın duygusuna da diline de onlardan çok daha yakındır. Hattâ denilebilir ki o, halkın ta kendisidir. Halktan oluşunun, halkın dili ile konuşmasının Âkif’i nevi şahsına has bir şair olmaktan alıkoymaması dikkate şâyan bir hâdisedir. Balzac, “Deha, herkes gibi olmanın orijinal bir şeklidir.” diyor. Türk edebiyatında Yunus Emre ile Âkif hem halk gibi olmasını hem de orijinal kalmasını bilen eşine az rastlanılır iki şairdir. Son devir şairlerinin yapmaya çalıştıkları gibi bunun sadece şuurlu üslûp cehdi ile mümkün olduğunu zannetmiyorum. Orhan Veli, Atilla İlhan vesair halk üslûbunu taklit edenlerde bir poz vardır. Yunus Emre ve Âkif’i okurken biz en küçük bir sunilik hissetmeyiz. Bunun sebebi, sadece dil bakımından değil, yaşayış ve duyuş tarzı bakımından da halktan olmalarıdır.

İstiklâl Marşı’nda ‘âfâk, şühedâ, nâmahrem, ceriha, ruh-ı mücerred, na’ş, izmihlâl’ gibi günlük konuşma dilinde bulunmayan kelimeler vardır. Öztürkçe zaviyesinden bakılırsa pek çok kelimenin altını çizmek icab

eder. Bunları ileri sürerek, benim “Âkif halk dilini kullanır” sözüne itiraz edecek olanlara, halk şairlerinin dilini, *Dede Korkut*’un er mektuplarını incelemelerini tavsiye ederim. Bin yıldan beri en uzak köylerine varıncaya kadar *Kur’ân* okunan bir milletin dilinde, ‘ruh, ilâhi, emel, nâmahrem, ezan, şüheda, din, ebedî’ gibi kelimelerin bulunmasını yadırgamak tarihten, kültürden habersiz olmak, millet ile tarih, tarih ile kültür, kültürle dil arasındaki münasebeti görmemek demektir.

Âkif’in üslûbu hakkında hüküm verirken onun okumuş, hem de çok okumuş, yani ‘cahil halk’dan ayrı bir insan olduğunu unutmamak lâzımdır. Âkif kadar halkın cehaletinden ıztırap duyan, İslâmîliğin bozulmasına kızan, batıl inançlara hücum eden pek az Türk şairi bulunduğu da düşünülecek olursa, onun dil karşısındaki tutumunun, fikir sahasında olduğu gibi, basit bir davranışla açıklanamayacağı besbellidir. *Safahat* şairinin kelimelerini seçişine hâkim olan psikolojik ve estetik âmiller, diğer şairlerinkinden çok farklıdır. Burada bunları izah edecek değiliz. Sadece Âkif’deki tabiliğin kolay kolay kazanılmadığını söylemekle yetinelim.

İstiklâl Marşı’nda ortaya konulan duygularla üslûp arasındaki bağ bizi temlerden bir hayli uzaklaştırdı. Bununla beraber bu konuda söylenilecek fazla bir şey de yoktur.

Dedik ki, Âkif, burada, yeni ve orijinal his ve fikirleri değil, kendi içinde duyduğu millî ve beşerî temleri ortaya koymuştur. Tekrarladığı kelime ve mısralardan da anlaşılacağı üzere bunlardan en mühimi ‘Hak’tır.

İkinci ve sonuncu dörtlükler:

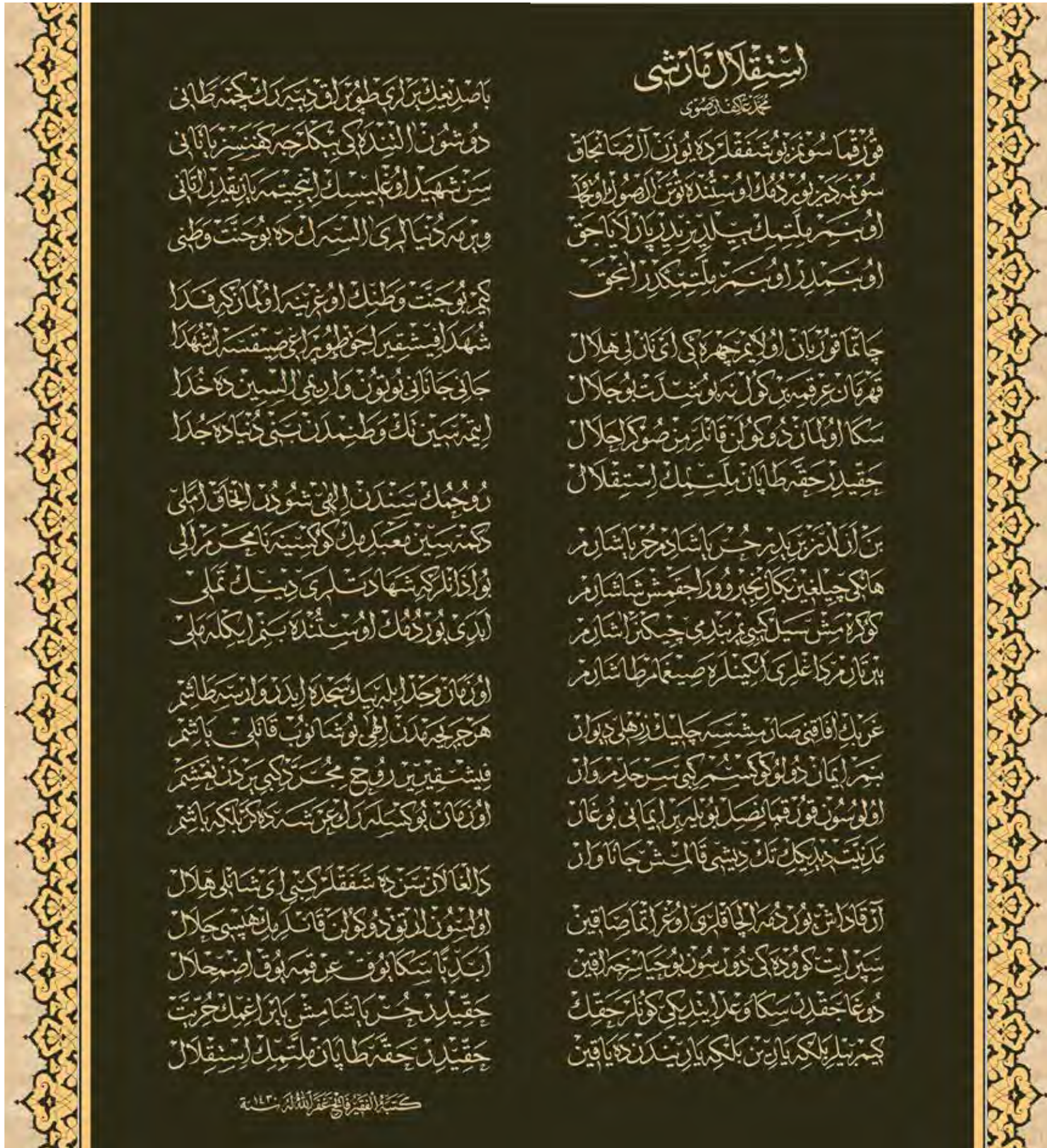
Hakkıdır Hakk’a tapan milletimin istiklâl

mısraıyla sona eriyor. Son dörtlükte bu fikir, daha kuvvetle belirtilmek için:

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet

mısraı ile takviye olunmuştur.

‘Hak’ kelimesi Türkçede birbirinden ayrı olmakla beraber yine de birbirine bağlı üç mânaya gelir: Tanrı, hukuk, pay. İslâmiyet’te ‘Hak’ kavramının diğer dinlere nazaran çok mühim bir yer tuttuğu malûmdur. Dünya dinleri arasında hemen hemen yalnız İslâmiyet, din kitabına dayanan bir hukuk sistemi kurmuştur. İlmi tetkiklere göre bunun vücuda gelmesinde ve bilhassa tatbikatında Türklerin çok büyük rolü olmuştur. Bunun sebebini, Türklerin diğer Müslüman milletlerden daha dindar olmasından ziyade, daha teşkilâtçı ve devletçi olmalarında aramak

FATİH ÖZKAYA, İSTİKLÂL MARSİ, 1430 (2009).

lâzımdır. Yüzyıllar boyunca din ile hukuk arasında kurulan bu münasebet, Türkler arasında, bugün dahi ‘Hak’kın neden mukaddes bir mâna ve değer taşıdığını izah eder.

Din esasına dayanan Ortaçağ hukuk sistemi bırakıldığı halde adalet mânasında ‘hak’ kavramının halk arasında çok yaygın ve canlı bir kıymet olarak yaşaması bizim için son derece ehemmiyetlidir. Biz, dünyada şerefli bir insan ve millet olmanın temel şartını bu kavramda bulmuşuz. Ferd ve millet olarak ‘haksızlığa’ uğramak bize her şeyden çok tesir ediyor. Böyle bir muameleye mâruz kalmak bizi isyan ettiriyor, mücadeleye ve kahramanlığa götürüyor.

İstiklâl Savaşının kazanılmasında en mühim mânevi kuvvet, Âkif’in çok iyi belirttiği gibi ‘Hür yaşamış olma’ ve ‘Hakka tapma’dır. En basit Türk köylüsü köleliğe ve haksızlığa tahammül edemez. Âkif’in marşında ‘Hak’ kelimesini esas kavram olarak ele alması İstiklâl Savaşının ruhuna olduğu kadar Türk halkının psikolojisine de uygundur. Şiirde tekrarlanan diğer ana kelimeler ‘hürriyet, istiklâl, yurt, şehadet, vatan’ kavramları, temel kıymet olan ‘Hak’ka bağlıdırlar. Bu nokta göz önüne alınırsa, Âkif’in İstiklâl Marşı’nı neden bir kahramanlık şiiri olarak yazmadığı anlaşılır. Âkif için kahramanlık müstakil bir kıymet değildir. Başka kıymetlerin, bilhassa temel kıymet olan ‘Hak’kın emrindedir, ki doğru olan da budur.

Nietzsche’nin yücelttiği ‘kuvvet iradesi’ ne dayanan kahramanlık, eski çağlara has iptidai bir duyuş arzıdır. Maddî kuvvet ancak kendini aşan mânevi kuvvetin emrinde olduğu, onu gerçekleştirmeğe yaradığı takdirde bir değer ve mâna ifade eder. Yoksa fırtınaları, zelzeleleri, silâhları, atom bombalarını en yüksek değer olarak tanımamız gerekirdi.

Âkif ‘maddi kuvvet’e karşıdır. Garb’ın ‘çelik zırhlı duvar’ına ‘imân’ı ile mukabele eder ve onun galebe çalacağına inanır.

“Medeniyet” dediğin tek dişi kalmış canavar

mısraı ile o, ‘maddî kuvvet’ ile ‘medeniyet’i birbirine karıştıranlara çatar. *Safahat* da açıkça görüldüğü üzere Âkif, ‘ilim’ ve ‘teknik’in aleyhinde değildir. Fakat onların yüksek mânevi kıymetlere bağlı olmasını, bu kıymetleri ezmemesini ister. Bu bakımdan Âkif’e hak vermemek imkânsızdır. Bugün Türkiye ile beraber bütün insanlığın da çektiği ıztırap, ‘maddî kuvvet’lerin ‘Hak’kı ezmeğe çalışması değil midir?

İstiklâl Marşı iç yapı bakımından zengindir. Hemen her parçada ana fikre bağlı başka bir unsur, başka bir tarzda ele alınmıştır. Birinci parçada ‘şafaklarda yüzen al sancak’ bahis konusudur. Şair, ‘Korkma!’ dedikten sonra dikkati göklerle birleşen bayrağa çeviriyor. Bu suretle insan birdenbire içini dolduran endişeden ulvî bir âleme yükseliyor ve bir kurtuluş hissi duyuyor. Al sancak ve gökyüzünün telkin ettiği cesaret ve ebedilik duygusu korku duygusuna galebe çalıyor.

Türkün bayrak sembollerini gökyüzünden seçmesi ne kadar derin mânalı ve ulvî bir telkin kudretini haizdir! Türkler, İslâm olmadan önce de gök ile kendi kaderleri arasında sıkı bir münasebet buluyorlardı. Gök, aynı zamanda ‘Tanrı’ mânasına geliyordu.

Âkif’in bayrak ile gök arasında bağ kurması hiç şüphesiz yıldız ve ay sembollerinden dolaydır.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak

mısraında bayrağın yıldızı ile gökteki yıldız, kader ve ebediyet mânaları birleşiyor. Bu suretle millî duygu, kozmik ve mukaddes bir derinlik kazanıyor.

İkinci parçada aslî unsur aydır: ‘Nazlı hilâl’. Şair, ayda bir çehre görüyor. Bu çehre, kaşlarını çatmıştır. Şiddetli ve hiddetlidir. Bu davranışıyla ay, Türk ırkının tarihine ve şerefine lâayık bir kahramanlık bekliyor ve istiyor.

Üçüncü parçada ton ve edâ bir kere daha değişiyor. Kendini milleti ile bir gören şâir, ezelden beri hür olarak yaşadığını, hiç bir çılgının kendisine esaret zinciri takamayacağını söylüyor.

Dördüncü parçada, Garb’ın ufukları saran çelik zırhlı duvarı ile göğsünü dolduran imânı karşılaştırıyor. Ulvî bir duygu olan imânın, canavarlaşan ‘medeniyet’e yenilmeyeceğini haykırıyor.

“Medeniyet” dediğin tek dişi kalmış canavar

mısraında, kendisini medeni diye gösteren mütecaviz Batı’ya karşı bir alay ve tezyif hissi hâkimdir.

Burada yeri gelmişken, ‘ulusun’ fiiline, öğretmenleri tarafından açıklanmadığı için olacak, lise mezunlarından birçoğunun yanlış mânalar verdiğiine işaret edelim. Bu kelime, sanıldığı gibi ‘Ulu’ veya ‘Ulus’ ile ilgili değildir. ‘Canavar’ imajı ile ‘boğmak’ fiili de gösteriyor ki, burada ‘ulumak’ fiilinin emir kipi bahis konusudur. Şâir, ‘medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar, bırak istediği kadar ulusun, senin göğsündeki imânı boğamaz’ demek istiyor.

Beşinci parçada, Âkif, karşısındaki vatandaşa ‘arkadaş!’ diye hitap ederek onu mukavemete çağırıyor ve Tanrı’nın vadettiği günlerin yakın olduğunu haber veriyor.

Altıncı parçada müdafaa edilen ‘toprak’ değerlendiriliyor. O, bir arazi parçası değil, altında binlerce kefensiz şehidin yattığı kutsal bir yerdir. Biz o şehitlerin torunlarıyız. O, bizim için yeryüzünden daha değerlidir. Çünkü vatan, tarihimize birdir. Vatanı müdafaa etmekle yalnız bugünü, yarını, kendimizi ve bizden sonra gelecekleri değil, ecdadımızın hatıralarını da korumuş oluyoruz.

Yedinci parçada, vatan ile şehadet üzerinde ısrar ediliyor. Canından, cananından, bütün varından vazgeçebileceğini söyleyen şair, vatanından ‘cüda’ kalamayacağını belirtiyor.

Sekizinci parça bir dua havası taşır. Şair, Tanrı’ya, mabedine namahrem ellerin değmemesi, şahadetleri dinin temeli olan ezanların yurdunun üzerinde ebedî olarak inlemesi için yalvarıyor.

Türk milletinin büyük çoğunluğu gibi Âkif de dindardır. Onun için, vatanın kutsal bir mâna taşımasının sebeplerinden biri, tarihinin ve hâlihazırının İslâmiyetle birleşmiş ve kaynaşmış olmasıdır.

Batıl inançlardan tamamiyle uzak olan İslâmiyet’e aslına uygun derin ve beşeri bir mâna veren Âkif’e, dinsizler, haksız yere ‘mürteci’ damgasını basmışlardır. Âkif, kendi milleti ve bütün İslâm âlemi için en yüksek medeniyet ve insaniyeti özlemiş olan bir şairdir. *Safahat* bunu açıkça gösterir. Onun vatanseverlikle din duygusunu birleştirmesi, tarihi hakikatlere ve Türk halkının temel duyuş tarzına uygundur. Türk tarihinin son bin yılı ve Türkiye tarihi İslâmiyet ile yoğrulmuştur. Bu nasıl inkâr olunabilir? İstiklâl Savaşının kazanılmasında Türk halkının din duygusunun mühim rol oynadığı da bir vakiydir. Avrupalıların da Türklere karşı Hıristiyani duygularla hareket ettikleri göz önüne alınacak olursa, Âkif’in vatanseverlik duygusu ile din duygusunu birleştirmesine şaşılmaz. Dinsiz olanlar, kendi ferdi hisleriyle milletleri harekete getiren duyguları birbirinden ayırmasını bilirlerse, sosyal hâdiselerin mânalarını daha iyi anlarlar. Daha önce de söyledik ki, Âkif, kendisini Türk halkı ile bir hisseden şairdir. İçinde bu birliği yaşamayan birisi, o halkın duygularına tam ve samimi bir şekilde tercüman olamazdı.

O halkın duygularına tam ve samimi bir şekilde tercüman oluyor ve düşünüyor. İslâmlıkta şehadet en yüksek mertebedir. Şair bundan dolayı şehit olursa başının belki arşa yükseleceğini söylüyor.

Sonuncu ve onuncu parçada, birinci ve ikinci parçadaki kelimeler daha başkalarıyla birleşerek değişik bir şekilde

MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDA BİR DUA MERASİMİ. YUSUF ÇAĞLAR KOLEKSİYONU.

tekrarlanıyor. Bayrak yeniden göklerde dalgalanıyor ve şiir ‘İstiklâl’ kelimesi ile sona eriyor. Bu gözden geçirme gösteriyor ki, Âkif, şiirinin muhtevasını bıktırıcı bir tekrara düşmeden geliştirmiş ve zenginleştirmiştir.

İstiklâl Marşı, bir bütün olarak, İstiklâl Savaşının mânasına, Türk halkının ruhuna uygun ve bir milleti yaşatan temel kıymetleri heyecanlı olmakla beraber sade ve açık bir üslûpla anlatan güzel bir şiirdir. Böyle bir şiiri ancak o büyük tarihi günleri yaşayan, Âkif’in mizaç ve karakterinde bir şair yazabilirdi. O, bizim için İstiklâl Savaşının hatırasına sımsıkı bağlı ve doğrudan doğruya onun mahsulü olan tarihi bir eserdir. Onu, bayrağımız gibi millî ruhun mukaddes bir sembolü olarak hiç bozmadan ebediyete kadar muhafaza edelim ve üzerine titreyelim. ❖

2 Bu cümleyi değerli tarihçi Prof. Dr. Halil İnalıcık’ın Avrupalıların Türkler hakkındaki yanlış kanaatlerini çok iyi anlatan şu yazısından alıyorum: “Türk Tarihi ve Atatürk’ta Tarih Şuuru”, *Türk Kültürü*, 7, Mayıs 1963, s. 7.

İstiklâl Marşı'nın Güftesi, Bestesi ve Bestekârları

Kâmil Büyüker

MEHMET ÂKİF BEY'İN
KIZI CEMİLE'YE
İMZALADIĞI PORTRESİ,
21 TEŞRİNİEVVEL 1339
[21 EKİM 1923].

MEHMET ÂKİF BEY'İN
“ORDUNUN DUASI”
ADLI ŞİİRİNİN ALİ RİFAT
[ÇAĞATAY] TARAFINDAN
YAPILAN BESTESİ.

“İSTİKLÂL Marşı, hem şâirine çok yakışan bir şiir, hem de Türk ruhunun tercümanıdır.”¹ Nasıl ki bir milletin kurtuluş mücadelesinin neticesi olarak hissiyatına tercüman olan ve adı İstiklâl Marşı olan bir güfte yazıldı ve milletin sinesinde yankı buldu ise bu marşın bestesi de bir o kadar ilgi ve alaka görmüştür.

İstiklâl Marşı'ndan önce Millî Mücadele yıllarının başlarında Mehmet Âkif'in “Ordunun Duası” adlı manzumesinin Ali Rifat (Çağatay) tarafından yapılan bestesi Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye reisliğince bütün askeri birliklere okunmak üzere tamim edilmiştir.

Vecdin Eseri Bir Marş

Türkiye’de ilk defa bir millî marş yazılması teşebbüsü 3 Mayıs 1920’de kurulan İcra Vekilleri Heyeti’nde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi olan İsmet Paşa tarafından yapıldı. Maarif Vekili Dr. Rıza Nur’u ziyaret eden İsmet Paşa, millî heyecanı koruyacak, millî azim ve imanı besleyecek, zinde tutacak Fransızların *Marsailles* marşına benzer bir marşın yazılmasını ordu adına teklif etti. Bir marş zaruret halini alınca dönemin önemli gazetelerine şöyle bir ilan geçildi:

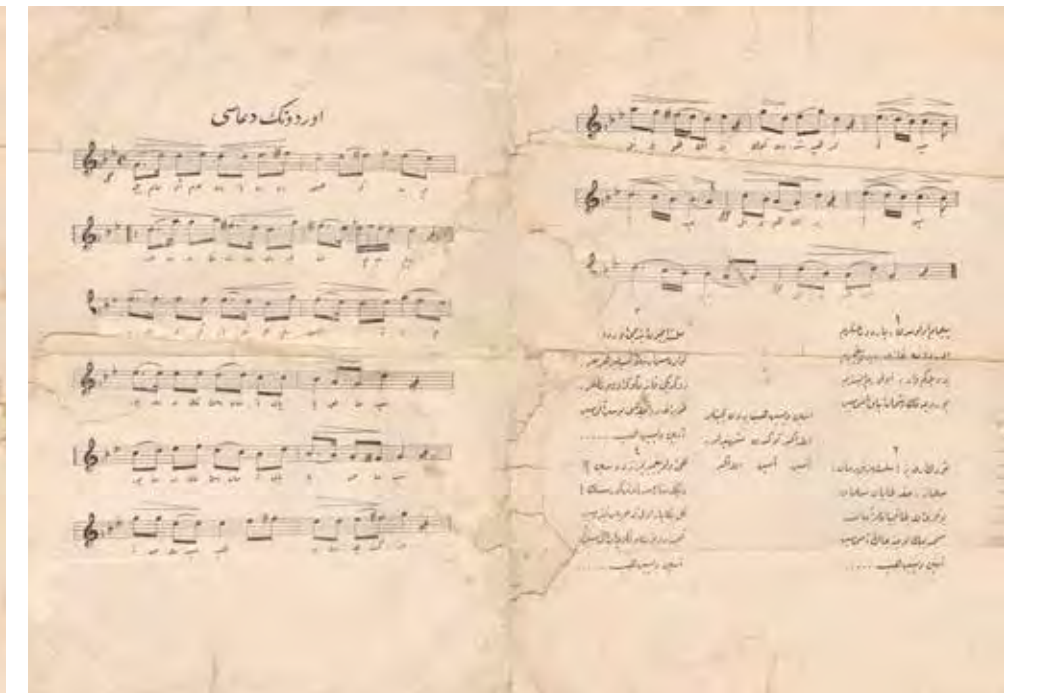
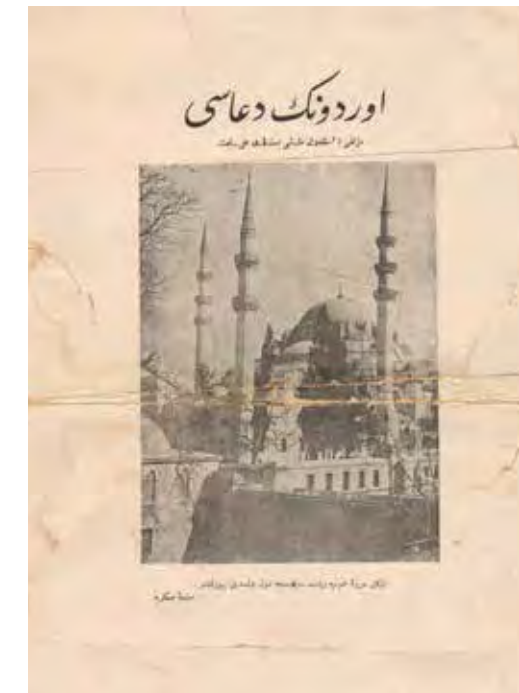
“Türk şairlerinin nazar-ı dikkatine:

Milletimizin dâhili ve harici İstiklâl uğruna girişmiş olduğu mücadeleyi ifade ve terennüm için bir İstiklâl Marşı, Umur-u Maarif Vekâlet-i Celilesi’nce müsabakaya vazedilmiştir.

İşbu müsabaka, 23 Kanunuevvel sene 36 tarihine kadar olup bir heyet-i edebiye tarafından, gönderilen eserler arasından intihap edilecektir ve kabul edilen eserin güftesi için beş yüz lira mükâfat verilecektir.

Ve yine lâakâl beş yüz lira tahsis edilecek olan beste için bilahare ayrıca bir müsabaka açılacaktır. Bütün müracaatlar Ankara’da Büyük Millet Meclisi Maarif Vekâleti’ne yapılacaktır.”²

Müsabakaya katılan 724 şiir arasından seçilen 7 şiir arasında bulunan Mehmet Âkif’in şiiri 1 Mart 1921’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 3 kez okunmuş, 12 Mart 1921’de de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından resmen millî marş olarak kabul edilmiştir.³ Yine dönemin resmi gazetesi olan *Cerîde-i Resmîye*’de 21 Mart 1921 tarihinde yayınlanmıştır. Marşın kabulü ve sonrasında yaşanan gelişmelere ilişkin detaylı malumat bugüne kadar sıklıkla yazılıp çizildi.⁴ Ancak yeni bilgi ve belgeler gösteriyor ki İstiklâl Marşı’nın kabul edilmesinden dört yıl sonra (1925) yeni bir yarışma teşebbüsü olmuş ve marşı yeni şekillenen ideoloji ile içlerine sindiremeyen yeni yönetim, dönemin *Millet* ve *Akşam* gazetelerinde 13 Kasım 1925 tarihinde bir yarışma şartnamesi yayınlayarak yeniden bir millî marş arayışına girmiştir ama netice akim kalmıştır.⁵ Yine marşla birlikte üzerinde sınırlı sayıda yazılmış bir konu ise İstiklâl Marşı’nın bestelenmesi ve bestekârlarıdır.

İSTİKLAL MARŞI'NIN YAZILMASINDA ROL OYNAMIŞ İKİ ŞAHSİYET: HASAN BASRİ ÇANTAY VE HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER (ALTTA).

İstiklâl Marşı Bestesinin Kısa Tarihi

İstiklâl Marşı'nın kuruluşu ustacadır. On kıta içinde bir millet için gerekli moral değerler yer almıştır. Ümit, cesaret, yüce değerler, kimlik tanımı, kendini bilme, vatanın önemi, toprağın vatan oluşunu sağlayan unsurlar; rahat, müsterih, asûde eda ve şükrün ifadesi ile final kısmına ulaşır.⁶

İstiklâl Marşı kabulünün ardından önce 17 Şubat 1337/1921 tarihli *Sebilürreşâd ile Hâkimiyet-i Millîye*'de daha sonra müstakil nota kitapçıları halinde yayınlandı.

Yarışmanın ikinci kademesi olan beste yarışmasıyla alakalı olarak İstiklâl Marşı bestesinin İstanbul'da bir Heyet-i Mûsikî Marifetiyle İntihab Edilmesi Hakkında Maarif Vekâleti Tezkeresi⁷ görüşmelerinden sonra yarışmaya katılan 55 eserden, şu isimler daha ziyade ön plana çıktı: A. Cemaleddin (Cinkılıç), Ahmet Yekta Madran, Ali Rifat (Çağatay), Neyzen Âsım Bey (Giriftzen), Dr. Suphi Bey (Ezgi), Abdülkadir (Töre), Bedri (Zabaç), Muallim İsmail Hakkı (Aksoy), İsmail Zühtü Bey, Kâzım (Uz), Lemî (Atlı), Mehmet Baha (Pars), Mustafa (Sunar), Rauf Yekta, Sadeddin (Kaynak), Hasan Basri (Çantay), Mehmed Zâti (Arca) ve Osman Zeki (Üngör).

İlk değerlendirmede Şark Mûsikî Cemiyeti Reisi Ali Rifat Bey'in bestesini "millî marşların tanziminde nazar-ı dikkate alınması lazım gelen bütün niteliklere haiz" bulunmuş, bu beste dışında Rauf Yekta, Zâti, Muallim Kâzım ve Doktor Suphi beylerin bestelerini de dikkate değer görülmüştü. Fakat kurtuluş savaşının şiddetlenmesi yüzünden bu yarışma sonuçlanamadı. Yaklaşık üç yıllık bir değerlendirme sürecinde her bestekâr kendi bestesinin yaygınlaşması için uğraştı. Ankara'da başka, İstanbul'da başka besteye marş söylenmeye başlandı. Öyle ki yurdun muhtelif bölgelerinde adı geçen bestekârların eserleri söylenmeye devam ediyordu. Edirne'de müzik öğretmeni olan Ahmet Yekta'nın (Madran); İstanbul'da, -Rumeli yakasında muhtelif okullarda hoca olması dolayısıyla- Mehmet Zâti'nin (Arca) bestesi hakimdi. Yine İstanbul'da söylenen bir diğer beste Ali Rifat Çağatay'ın bestesi idi. İzmir ve Eskişehir'de ise İsmail Zühtü'nün eseri söyleniyordu. Ankara ve havali-sinde Osman Zeki'nin (Üngör) bestesi söylenmeye devam etmekteydi. Hatta Âkif'in yakınlarından Balıkesir Mebusu Hasan Basri (Çantay)'ın bestesi de Balıkesir ve havalisindeki okullarda bir süre okutulmuştur.⁸

İstiklâl Savaşının zaferle sonuçlanmasının ardından İstiklâl Marşı'nın bestelenmesi meselesi yeniden gündeme geldi. Bunun üzerine Maarif Vekâleti, 12 Şubat 1923 tarihinde İstanbul Maarif Müdürlüğü'ne gönderdiği bir yazıyla, mevcut marş bestelerinin

CERİDE-İ RESMİYE'NİN [RESMİ GAZETE] 21 MART 1337 [1921] PAZARTESİ TARİHLİ 7 SAYISININ KAPAĞINDA "İSTİKLAL MARŞI".

“BÜLBÜL” BESTESİNİN İCRASI
İÇİN HAZIRLANAN DAVETİYEDE
“İSLAM ŞAİRİ MEHMET AKİF BEY”
VE “ŞARK MÜSİKİ CEMİYETİ REİSİ
ALİ RİFAT BEY”.

AHMET YEKTA BEY,
İZMİR'DE BİR TÖREN
HAZIRLIĞINDA, 1933.

İstanbul'da Mûsiki Encümeni Reisi Ziyâ Paşa'nın başkanlığında kurulacak bir komisyona incelettirilerek uygun bestenin seçilmesini istedi.

Komasyon çalışmalarına devam ederken yabancı elçiliklerden ve Türkiye'de bulunan kurumlardan marşın bestesinin notasını talep eden istidalar gelmeye devam ediyordu. Bu isteklere cevaben resmi marşın henüz belirlenmediği bildiriliyordu. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan bir evrakta Tahran Büyükelçiliği'nin İstiklâl Marşı notasını istediği görülmektedir. Bu isteğe cevaben İstanbul Maarif Müdürü Safvet Bey tarafından telgrafla verilen cevapta bestenin tespit çalışmalarına devam edildiği bildirilmektedir.⁹

Komasyon çalışmalarını 12 Temmuz 1923'te tamamladı ve Ali Rifat Çağatay'ın bestesi İstiklâl Marşı olarak kabul edildi.¹⁰

İstanbul Maarif Müdürlüğü tarafından Maarif Vekâleti'ne 19 Temmuz 1923 tarihinde şöyle bildiriyordu:¹¹

Maarif Vekâlet-i Celilesi'ne

Burdur Mebusu Âkif Bey tarafından tanzim olunan İstiklâl şiiirini marş olmak üzere bestelemiş olan kişilerin tetkik için gönderilen elli beş adet marş bestelerinin Mûsiki Encümeni Reisi Ziya Paşa Hazretleri'nin başkanlığı altında İstanbul'da mevcut müzisyenlerden teşkil eden komisyon tarafından icra kılınan inceleme neticesinde Şark Müsîkisi Cemiyeti Reisi Ali Rifat Beyefendi'nin tertip ettikleri marşın resmi ve millî marşların tanziminde nazar-ı dikkate alınması lazım gelen bütün niteliklere haiz olduğu anlaşılmasına binaen diğerlerine tercihen birinci derecede kabul edilmiş, ayrıca Rauf Yekta, Zâti, Muallim Kâzım, Doktor Suphi Beylerin besteleri dahi bidderece seçilerek diğer bestelerin seçilmeye değer görülmemiş olduğu

12 Temmuz 1923 tarihli komisyon mazbatasında bildirilmiş olduğu arz ve adı geçen mazbata ile marş besteleri zarf içerisinde takdim kılınmıştır efendim.

İstanbul Maarif Müdürü (imza)

Marşın kabul edilmesinin ardından yurdun muhtelif yerlerinden marşın notasına ulaşma noktasında sıkıntı çekildiği ve notanın talep edildiği arşivlerde yer alan kimi yazışmalarda yer almaktadır. Bunlardan birisi Elazığ Maarif Müdürü tarafından Maarif Vekaleti'ne yazılmış yazı şöyledir:

Maarif Vekâlet-i Celilesi Yüksek Tedrisat Müdür-i Umumiliği Cânib-i Âlisine

Talebeye yürüyüş zamanlarında söyletmek için pek çok tahayyiratıma rağmen İstiklâl Milli Marşı'nın notasını elde edemedim. İş bu marşı şâyan-ı tercih bir tarzda bestelediğini istihbar eylediğim Rifat Bey'in notasından vekâlet-i celilece tab ettirilmiş var ise irsaline veyahut nereden tedariki mümkün olabileceğinin lütfen işarına müsaade buyurulmasını istirham ederek takdim-i ta'zimat eylerim efendim. 30 Kanunusani 340 [30 Ocak 1924].¹²

Bu yazıya mukabil on iki gün sonra yazılan cevabî yazıda ise marşın basım aşamasında olduğu ve işlemler tamamlanır tamamlanmaz bir nüshanın Elazığ'a gönderileceği bildirilmektedir.¹³

Bu talepler olduğu kadar besteye itirazlar da söz konusu olmuştur. Kimi bestekârlar “Devlet sanki onun bestesine sahip çıkmayacak da bizimkileri mi icra ettirecek? Kardeşi Samih Rifat hem milletvekili,

OSMAN ZEKİ BEY, BERLİN'DE BÜYÜK KONSÜL'DE PROVA ESNASINDA, 13 OCAK 1918. YUSUF ÇAĞLAR KOLEKSİYONU.

hem de Maarif Vekâleti’ne istediği her kararı aldrabilecek güce sahip.Tabii ki ağabeyinin marşını okutturacak...” diyorlardı.¹⁴

İstiklâl Marşı bestekârları arasından itirazını resmi başvuru ile ilgili mercilere ulaştıran kişi ise Mûsika-i Hümayun ser-muallimliği görevini yürüten Zâti Arca’dır. Şikayet bestenin resmîyet kazanmasından bir ay kadar sonra Ankara’ya ulaşmıştır. Bu konuda işlem yapıldığına dair arşiv vesikaları bulunmaktadır.¹⁵

1930 Yılına Kadar Marş Bu Besteyle Söylendi

Ali Rifat Bey’in İstiklâl Marşı bestesinin, 1930 yılından sonra ne şekilde değiştirildiğine ve yerini Osman Zeki Üngör’ün bestesine bıraktığına dair elimizde fazla bir bilgi yoktur. Ali Rifat Çağatay’ın marşının millî marş statüsünden kaldırılmasına dönük olarak Zâti Arca’nın şikayetlerinin rol oynadığı ifade edilir. Zâti Arca’nın oğlu Kadri Zâti Arca’dan nakledilen sözlü beyanda şunlar ifade edilmektedir:

“1923 yılında Gazi Hazretleri İzmir’de bulunuyorlardı. Zâti Bey bu oldu bittiye getirilmek istenen hikâyeyi Gazi’ye arz etti ve kendilerine bir muhtıra takdim etti. Zâti Bey maruzatında Ali Rifat Bey’in marşının armoni bilgi ve kaidelerine muvafık olmadığını, binaenaleyh, bu yersiz kararın ref’i ile bütün müsabakaya giren marşların Viyana Konservatuarı’na gönderilerek orada bitaraf bir şekilde karara varılmasını istiyordu. Gazi Hazretleri kendisiyle alakadar oldu. Muhtırayı alı koyarak, Zâti Beyi o zaman Bornova’da Garp cephesi kumandanlığına vekâlet eden Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa’ya gönderdi. Mesele Fevzi Paşa’ya da anlatıldı. Bundan sonra Ali Rifat Bey’in marşı hakkında karar verildi.”¹⁶

Ali Rifat Çağatay’ın bestesinin resmi ve millî hüviyetten çıkarılması hakkında 1923’te bestenin kabul edilmesinden bir yıl sonra yeni bir beste yapılması konusunda kararname yayınlandığı görülmektedir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Bakanlar Kurulu imzası ile yayımlanan Kararnâme içeriği şöyledir:

“Kararnâme suretidir Devletçe kabul olunacak resmi marşın Türk bestekârlarınca yapılması şiddetle arzu edilmekte ise de şimdiye kadar bu hususta yapılmış tecrübelerle bestekârlarımız arasında müeyyed bir hayatta ve umumi bir kabule mazhar olabilecek kuvvet ve kudrete malik bir eserin vücuda getirilmesi imkansızlığı tezahür etmiş ve marşın umumi bir müsabakaya

arz edilmesi münasip görülmüş olduğundan devletçe kabul edilecek marşın Avrupalı ve Türk bestekârlarının iştirak edeceği bir müsabaka neticesinde toplanacak eserlerin Paris, Viyana ve Napoli Konsevatuarlarında sanat ve ilmi kıymetleri nokta-yi nazarından ayrı ayrı tedkik ve temyiz ettirilmesi bu suretle intihab edilecek üç eserin burada bir çok defalar müteaddid zevata ve cemiyetler azalarına dinlettirerek millî ruhumuz itibarıyla en munis ve muvafık olanın kabulü ve kabul edilecek bestenin sahibine münasıp bir mükafat-ı nakdiyye ve bir Maarif Madalyası itası hakkında Maarif Vekâlet-i Celilesi’nin 6 Nisan 340 tarihi 3905 numaralı tezkiresiyle vuku bulan teklifi İcra Vekilleri Heyeti’nin 19 Mays 340 ictimainda ledettezkir vekalet-i müşarunileyhimanın mütalaası muvafık görülmüştür.”¹⁷

1924’den 1930’a kadar olan tarihi aralıkta millî marş olarak bir bestenin resmîyet kazanmadığı görülmektedir. Buna rağmen Ali Rifat Çağatay bestesi 1930’a kadar okunmaya devam etmiştir. Osman Zeki Üngör bestesinin kabulü ile ilgili olarak zikredilen bir nakil de o sıralarda Riyaset-i Cumhur Mûsiki Heyeti’nin başkanı olarak Ankara’da güçlü bir etkiye sahip olan ve daha önce Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya ve Latife Hanım’a konser vesilesi ile¹⁸ bestesini dinletmiş ve övgü almış olan Osman Zeki Bey’in bu vesile ile kendi bestesini ön plana çıkarıp kabul ettirmesi ihtimali düşünülebilir.¹⁹ 1930 yılında okunmaya başlanan yeni marşın armonik düzenlemesi Edgar Manas²⁰, bando düzenlemesi ise İhsan (Servet) Küncer²¹ tarafından yapıldı.²² Osman Zeki Üngör bestesi dönemin gazetelerinde şöyle yankı buldu:

Yeni Bir İstiklâl Marşı: İstiklâl neşidesi üzerine mûsikîşinaslarımızdan bazıları tarafından besteler tertip edildiği malumdur. Haber aldığımıza göre, mûsikî muallimi maruf viyalenist Zeki Bey de bu manzumeyi esas ittihaz ederek müheyyiç bir marş vücuda getirmiştir. Birkaç gün evvel, Refet Paşa Hazretleri Beşiktaş’ı ziyaret ettiği esnada Zeki Bey, idare ettiği orkestra ile beraber bulunarak bu marşı bizzat çalmış ve notasını nişane-i hürmet olarak müşarünleyhe takdim etmiştir”²³.

İstiklâl Marşı’nın Bestesi Etrafında Yapılan Tartışmalar İstiklâl Marşı’nın kabulü ve bestelenmesi pek çok sancılı tartışmaları da²⁴ beraberinde getirmiştir. Bunların büyük kısmının aslında temelde Âkif’in şiirinin marş olarak seçilmesine yönelik iddia ve ithamlar olduğu söylenebilir. Zira o dönemde şiire tepki veremeyenler bir süre sonra

şiire yapılmış besteleri mevzu bahis yaparak şiiri de eleştirmeye kalkmışlardır.

İlk önemli tepki Cumhuriyeti kuran önemli isimlerden Kâzım Karabekir Paşa’dan gelmiştir. Karabekir, başından beri İstiklâl Marşı’nı şiir olarak beğenmemiştir. Bu bir yana İstiklâl Marşı bestesi için Avrupa’da bir müsabaka açılmasına ve bunun yerinin de Paris olarak karar verilmesine de karşı çıkmıştır. (Mayıs 1922) Bu esnada Kâzım Karabekir, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa’dan 7 Mayıs 1922 tarihli bir mektup alır. Çalışmalarının övüldüğü bu mektup, Karabekir’e “bir istiklâl marşı ilhamını” verir. Bunun üzerine Karabekir kendi “İstiklâl Marşı” nı yazar ve besteler:

*“Ya istiklâl ya ölüm!
Ya istiklâl ya ölüm
Vatanım, milletim, sancağım evim.
İstiklâlsiz yoktur yerim.
Zincir vurdurur mu Türkler boynuna?
Varlığı fedadır vatan yoluna
Biz tarihin Türk dediği yılmaz milletiz
Hür yaşar, hür ölür nurlu ümmetiz.”²⁵*

Garip bir tecellidir ki Âkif’in şiirinde dinî ibarelere karşı çıkan Karabekir, kendi şiirini “nurlu ümmet”le bitirmiştir.

İş bununla da kalmaz “ilahi gibi” bulduğu, Âkif’in İstiklâl Marşı’nı ve yapılan besteyi dil, üslup, muhteva, marş tekniği, mûsikî gibi noktalardan eleştirir. Bunu 26 Temmuz 1922’de Rauf Bey’e (Orbay) Sarıkamış’tan yazdığı mektupta görüyoruz:

“Bir mebus sıfatıyla istirham ediyorum ki kabul edilecek marşımız şiir ve mûsikîye az vukûfumla beraber yaptığım âtideki marştan daha sönük olmasın. Marşın ruhu iç noktadadır: Birincisi: Mukaddesâtım hürdür, ikincisi: Esarete karşı her şeyimi feda ederim, üçüncüsü: Türklüğün ne olduğunu tarih de söyler.”

Mektubun dipnotlarında şu satırlar yazılıdır: “Millet Meclisi, Âkif Bey’in yaptığı ilahi gibi şiiri alkışlarla İstiklâl Marşı diye kabul etti. Bestesi için de Paris’te müsa-baka yapılacağını haber alınca bunun muvafık olmadığını Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti’ne yazdığım gibi, Heyeti Vekile Reisi Rauf Bey’e şunu yazdım. (...) Ankara, gerek maarif programıyla gerekse İstiklâl Marşı’yla dehşetli geriye gidiyor. Layihalarım bunu protesto demektir.”²⁶

Bir diğer eleştiriyi Nurullah Ataç yazmıştır. Âkif’in yakın dostlarından Hasan Basri Çantay, *Âkifnâme* isimli kitabında Nurullah Ataç’tan şu satırları naklediyor (*Akşam*, 6 Mart 1967) :

“(…) İstiklâl Marşı’nda bizim bugünkü ideallerimize uyacak, onlara hiç olmazsa bir telmih sayılacak hiçbir şey yoktur. ‘Lakavmiyyete Fil’islâm’ düşüncesi ile yazıldığı için Türk’ten, Türkiye’den bahsedemez. İçinde ezan vardır, minare vardır, imanı, müezzini, kayyımı ile bütün cemaat vardır. Millet yoktur. Doğrusu marş değil, bir ilâhi, bir ‘tazarru’dur. O güfte bugünkü Türkiye’yi temsil edemez. (...) İstiklâl Marşı bestesiyle de bir millî marş değildir. Mûsikîden anlamadığımı kaç defa söyle-dim; bestenin san’at kıymeti hakkında bir hüküm veremem. Fakat mûsikişinaslarla görüştüm, o beste ‘zor’ bir beste imiş; şöyle orta hallice söylenebilmesi için bile insanın hayli mûsikî terbiyesi görmüş olması lazımmış. Hâlbuki millî marşın, dilsizlerden başka, bütün vatandaşlar tarafından, benim gibi mûsikîye istidadı olmıyanlar tarafından da söylenebilmesi lazımdır. Millî marş için kolaylık sadece bir meziyet değil, bir şarttır.”²⁷

Yazar 25 Şubat 1937 tarihli *Yeni Adam*’da iddiasını sürdürür ve daha da ileri giderek Âkif’in şairliğini yok sayar. Onun “din şairi, din filozofu değil, mahalle kahvesi hatibi” olabileceğini söyler.

Yine döneminin önemli nazariyatçı, bestekârlarından olan Dr. Osman Şevki Uludağ da İstiklâl Marşı’nın bestesine ciddi eleştiriler getirir. “İstiklâl Marşı Hakkında” başlığıyla yazdığı makalede özetle şunları söyler: “(Nadir Nadi’nin İstiklâl Marşı hakkında yazdığı yazıyı destekleyerek) İstiklâl Marşımız hakikaten temposunu beceremediğimiz bir bestedir, öyle bir beste ki, şiirin üstünde iğreti gibi duruyor. (...) Az çok mûsikî ile uğraşan bir insan olarak söyleyeyim ki, şiirin mısraları uzundur. Böyle uzun mısralı şiirleri bestelemek kolay olmadığı gibi yapılan bestelerin de ruhları heyecana vermesi güçtür. Ancak bu şiirin yazıldığı zamanın özelliği düşünülürse o zamanı bu şiir kadar muvaffakiyetle ifade eden bir manzume bulmak mümkün değildir. (...) Behçet Kemal Çağlar yeni bir Cumhuriyet marşına ihtiyaç görse de bu şiire dokunmak doğru olmaz ve o zamanı ancak o ifade edebilmiştir. Onu bir tarih olarak muhafaza etmek inkılapçılık borcudur. Marşın bestesine gelince, işin burası birçokları gibi benim tarafımdan da muhtelif gazete ve mecmualarda CHP gurubu toplanmalarında ve Meclis’te defalarca münakaşa olunmuştur. Beste, şiir gibi BMM tarafından dinlenerek kararlaştırılmış değildir. Onun için İstiklâl Marşı’nın yalnız şiiri millîdir, beste bu mazhariyete erişmemiştir. Bestenin kabulü ayrı bir meseledir ve onu hikâye edebilirim,” diyerek sözlerine devam eden Uludağ, Ali Rifat Çağatay’ın bestesinin

OSMAN ZEKİ BEY, BERLİN'DE MARMURA MECLİSİ'NDE, 4 OCAK 1918. YUSUF ÇAĞLAR KOLEKSİYONU.

şimdikine göre daha ehven olduğunu ifade ederek, Zeki Üngör'ün kendi bestesinin millî marş olması için Latife Hanım'ın tavassutunu rica ettiğini, Latife Hanım'ın da Maarif Vekâleti'nden Necati Bey nezdinde iltimas ederek Ali Rifat Çağatay'ın bestesini kaldırarak dördüncü sırada derece alan Zeki Üngör bestesinin onun yerine geçtiğini iddia eder. Zeki Üngör'ün besteciliğinin çok zayıf olduğunu bunun da kanıtı olarak Maarif Vekâleti'nde okutulan *Mûsikî* kitabında “Papatyalar” adlı şarkının notalarının altına kendisinin olmayan besteyi “Bestekâr” imzasıyla yayınlanmasını gösterir.

Ancak esas iddia Zeki Üngör'ün Carmen Silva adında bir sokak şarkıcısından transpozisyon suretiyle intihal yaptığıdır. Uludağ, bunu meclis kürsüsüne de taşır:

“Ben bunu 7.5.940'da CHP Meclis Grubu'nda Maarif Vekili'ne sordum ve izahat istedim. Sonra da İstiklâl Marşı'na geçerek bunun ilk kısmını teşkil eden on ölçüsünün Carmen Silva adında bir sokak şarkıcısından transpozisyon suretile alındığı rivayetini naklettikten sonra sordum:

- Bu marş, İstiklâl Marşı olarak ortaya çıkarılmazdan evvel Vahdettin'e marş olarak takdim edilmiş midir, değil midir? Bu marşın orkestrasyonunu yapan Ermeni milletinden Manas Efendi değil midir?²⁸

İddiaları cevaplama ve konuya açıklık getirme sadetinde Hasan Âli Yücel de bir konuşma yapar:

“...Demek isteniyor ki bizim bestekârlarımız, kompozi-törlerimiz yoktur, başka milletlerin bestelemiş oldukları şarkıyı alıp sözlerini değiştiriyor ve o nağmeleri alıp kendi çocuklarımıza veriyoruz. Üstelik de bunları nereden aldığı-mızı söylemiyoruz. Arkadaşımızın bunda hakkı vardır. Çünkü hakikatten bir kısım şarkılarda ve marşlarda böyle iktibaslar, intihaller yapılmış ve bunu yapanlar da kemali cesaretle kendi adlarını altına koymuşlardır...Adaptasyon mutlaka fena şey değildir. Fakat yalancılık, terceme ettiği bir eser üzerine ‘benimdir’ diye imza koymak ayıp şeydir...”

Ve sonra İstiklâl Marşı'na geçerek devam eder:

“Mütehassısların bendenize söylediklerine göre bu, bize Carmen Operası'ndan bir kısım değil de Carmen Silva diye bir vals varmış, revaçta imiş, onun bilmem kaç batutası benziyormuş. Zeki Bey bunun orkestrasyonunu Ermeni bir zata yaptırmıştır...”²⁹

1990'lı yıllarda Kültür Bakanı eliyle konu tekrar tartışmaya açılır. Bu kez Dr. Cahit Öney, *Mûsikî Mecmuası*'nda “İstiklâl Marşımızda Beste Değişikliği” başlıklı iki yazı kaleme alır:

“İstiklâl Marşı’mızın değiştirilmesi konusu Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek’in basına yansıyan beyanlarıyla gündemdedir. Peşinen bildirelim ki, İstiklâl Marşı’mızın bestesini değiştirmek gerekli, fakat çok veballi bir görevdir. İstiklâl Marşı’mızın şiiri Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936) tarafından ‘Kahraman Ordumuza’ ithafı ile yazılmış, TBMM’nde 12.03.1921 günü İstiklâl Marşı olarak besteletilmek üzere alkışlarla kabul edilmiştir. 1982 Anayasası 7. maddesi ile de ‘güftesinin değiştirilemeyeceği’ açık hükmü getirilmiştir. Bugün için İstiklâl Marşı’mızın bestesi O. Zeki Üngör’e (1880-1958) aittir. O. Z. Üngör, İstanbul’da Muzika-i Hümayun Şefi iken, İzmir’i geri alışımızı duyar duymaz, güftesiz (enstrümantal) bir marş bestelemiştir. Aradan 8 yıl geçtikten sonra 1930 yılında Riyaset-i Cumhur Orkestra Şefliğinde M.A.Ersoy’un şiirine bu marşın melodisini tatbik etmiştir. 1924-1930 yılları arasında ise Ali Rifat Çağatay’ın bestesi çalınmakta idi.”

“O. Zeki Üngör’ün Bestesinin Kusurları” başlığıyla yazar, bestenin değişmesi gerekliliğini savunmaya devam eder: Evvelce ve başka bir maksatla yapılan beste, Mehmet Âkif’in şiirine uymamıştır. Melodi, kelimeleri ikiye bölmektedir. (...bu şafak/larda yüzen...) gibi. Şiirdeki virgüller, mısra başlarıyla melodik cümlecikler (periodlar) birbirine ters düşmüştür: 2. kıt’ada “bir gül” ile “ne”, “bu celal” ile “sana”, “helâl” ile “hakkıdır” kelimeleri birleştirilerek bestelenmiştir. Bu şekilde mana da değişmektedir. (...) O. Zeki Üngör’ün bestesindeki kusurların düzeltilmesi imkânsızdır ve yeniden bestelenmesini gerektirecek kadar önemlidir. (...) Sayın Adnan Saygun’un ‘Eğer bana bu konuda bir teklif gelirse seve seve değerlendirir ve yeniden bestelerim’ sözü karşısında üzülerək şunları söylemek gerekir: Bu iş teklifle, siparişle yürütülmez. 1921’de şiiri ve 1924’de bestesi teklifle, tekellüfle değil, yarışma sonucu seçilmiştir.”³⁰

Dr. Cahit Öney yazısını delillendirmek için bu konuda farklı görüşlere başvurur: “Bir kısım müzisyenler (Bülent Tarcan, Cenk Koray): ‘60 yıldır söylenen beste değişmesin, yadırganır’ derken, bazıları da (Cem Karaca, Mazhar Alanson): ‘yeniden besteleme yerine prozodi hataları düzeltilsin ve bu mümkündür.’ görüşlerini ileri sürmüşlerdir.” Yazar beste ya da güfte düzeltme fikrini sahici bulmaz. Çünkü burada bir düzeltme vaki olacaksa bu bestekâra ya da güfte sahibine aittir. “Bu hususta varislerin muvaffakatı bile geçerli değildir” der.

Prof. Dr. Selahattin İçli 4.8.1990 tarihinde bir yazı kaleme alır ve bu yazı ile birlikte özet olarak “hâlihazır bestenin, tashihi mümkün olmayacak kadara çok hataları bulunduğu yeniden besteletmenin tek çıkar yol olduğu hususunda gerekli mercilere ve dönemin Kültür Bakanına bilgi sunulmuştur.”³¹

Aynı derginin bir sonraki sayısında (s. 431) Nihat Sami

Banarlı “İstiklâl Marşı” isimli bir yazı yazarak İstiklâl Marşı’nı değiştirmek isteyenlere şu cümlelerle seslenir:

“İstiklâl Marşı’nı değiştirmek isteyenler, binlerce, onbinlerce Türk halkının genç, ihtiyar, kadın, erkek hep bir araya geldikleri millî törenlerde bu marşı söylerken yekpareleşen millî ruhun vatan semalarını dolduran yüksek, ilahi ve heybetli sesini bir kerecik olsun duymadılar, böyle bir heyecanla bir kerecik olsun ürpermediler mi? Türk milleti, İstiklâl Marşı’nı söylerken, onların aklından geçenleri düşünmeyecek kadar, kendinden geçiyor ve bu terennümü seviyorsa, bu bir kabahat midir? Düşünmeliyiz ki bu marş artık ne yalnız güfte, ne yalnız bestedir. Bu marş, duyulmuş ve yaşanılmış bir heyecanın, İstiklâl Savaşının zafer sayfalarıyla ve altın hatıralarıyla birleşip yekpareleşmiş canlı ifadesidir. Yaşayan tarihtir. Değişmez.”³²

Prof. Dr. Mehmet Kaplan ise İstiklâl Marşı’nın şiir olarak hususiyeti ve bestesi hakkındaki düşüncelerini şu sözlerle ifade eder: “İyi niyetlerinden şüphe edilebilecek bazı kimseler İstiklâl Marşı’nın güfte veya bestesini tenkit etmişlerdir. Bestesi hakkında söz söyleyecek salahiyyete sahip değilim. Onun istenilen sürat ve tempoda teganni edilebileceğine birkaç kere şahit oldum. Onun bir marş olarak ses, şekil ve muhtevası gerçekten güzeldir ve büyük bir şairin damgasını taşır. (...) İstiklâl Marşı, bir marşın taşınması gereken bütün hususiyetleri en mükemmel şekilde haizdir. Ses, kafiye, cümle ve hayal sistemi ile muhtevası arasında tam bir uygunluk vardır.”³³

İstiklâl’in Bestecileri

İstiklâl Marşı’na yapılan besteler ve besteciler konusunda muhtelif kaynaklarda rivayetler yer almaktadır. Marşın bestelenmesi için 17 Mart 1921 tarihinde gazetelere ilanla Maarif Vekâleti ödül olarak beş yüz lira mükâfat koymuştur. Yarışmaya iştirak eden ilk eserler bir kaynakta 13 isim³⁴ olarak zikredilmektedir. Diğer bir eserde, yarışmaya katılan 55 eserin olduğu ve bu eserlerden 9’unun³⁵ dikkate değer bulunduğu nakledilir. Bu meselede önemli bir kaynak olarak zikredilebilecek bir eserde ise 24 eserin katıldığı zikredilir. Bunlardan 17’sinin ismi³⁶ zikredilir. Yarışmaya katıldığı tahmin edilen isimlerden de 13’ünün ismi verilir. Son dikkate değer çalışma web üzerinden de yayınlanmış “1 Güfte 12 Beste” adıyla düzenlenen bir konserin muhtevasının yer aldığı metindir. 29 beste ve bestekârın biyografilerine yer verilmiştir. Günümüzde üç yeni isim İstiklâl Marşı bestesi yapmışlardır: Cinuçen Tanrıkorur, Akın Özkan ve Mehmet Kemiksiz.³⁷ Burada, elimizde notası bulunan ve marş olarak okunmuş bestelerin sahiplerinin biyografilerini vermekle yetineceğiz.

İSTİKLÂL MARŞI BESTEKÂRLARI:

Abdülkadir Töre: Seyyid Abdülkadir Töre, Seyyid Yakup Han’ın oğludur. 1873’te Türkistan’ın Kaşgar şehrinde doğdu. Babasının sefaretteki görevi sebebiyle İstanbul’da bulunduğu yıllarda annesiyle Kaşgar’dan gelip Cerrahpaşa Camii civarına yerleşti. Aksaray’da Yusuf Paşa ve Davut Paşa mekteplerinde ve iki sene Mülkiye Mektebi’nde okuduktan sonra Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemine girdi. Uzun zaman hizmet ettikten sonra emekli oldu. 12 yaşında iken Kanuni Halil Bey’den kanun meşk etmeye başladı. Hacı Nafiz Bey’den birçok ilahi ve durak; Hacı Kirmani Efendi’den fasıllar ve Seyyid Nizam dergâhı zâkir-başısı Fehmi Efendi’den usûl ve makam; kemânî Tatyos Efendi’den de keman meşk etti. 1908 senesine kadar kemânî Kirkor Efendi’den ders aldı. Türk Mûsikisi alanında ilk kez *Usûl-i Tâlim-i Keman* adında keman metodunu yazdı.(1913) 1914 yılında Darü’l-bedâyi açıldıktan sonra “İlmî Heyet”te çalıştı. Burada mûsiki nazariyatı okuturdu. Tanbûrî Cemil Bey’in ölümünden sonra Darü’l-bedâyi’de *sersazende* oldu. Töre “Darü’l-elhan” isimli ilk Türk Konservatuarı’nın kurucuları arasında oldu ve burada nazariyat dersleri okuttu. İstanbul’daki orta dereceli okullarda mûsikî müfettişliği yaptı. 1918 yılında kendi evinde açtığı “Gülşen-i Mûsikî” mektebinde dokuz sene talebe yetiştirdi. 1941 yılında Şehzâdebaşı’ndaki Letâfet apartmanında bir grup arkadaşıyla beraber “Türk Mûsikisi’ni Koruma Cemiyeti”ni

ABDÜLKADİR TÖRE

kurdu. Son resmî görevi Darüşşafaka Lisesi mûsiki öğretmenliğidir. Abdülkadir Töre’nin, muhtelif makam ve formda (ilâhi, durak, peşrev, semai, beste, nakış, şarkı) 200’den fazla eseri vardır. Talebesi Ekrem Karadeniz ile birlikte hazırladıkları *Esâsât-ı Mûsikîyye ve Türk Mûsikisinde Terakki ve Tehâmül* adlı eserin basıldığını görememiştir. 27 Ağustos 1946’da 73 yaşında Cerrahpaşa’daki evinde vefat etti ve Eyüp mezarlığına defnedildi.

Ahmet Yekta Madran: 6 Mayıs 1885’te Edirne’nin Kırkağaç kazasında doğdu. Müderris Yekta Efendi’nin oğludur. İlk tahsilinden sonra girdiği İzmir Sanat Okulunda, okulun bandosunda görev almış ve klarnet çalmayı da ilk kez burada, öğretmenî İsmail Zühtü Kuşçu-oğlu’ndan öğrenmiştir. Burada eğitim görürken askere alınmış, askerde kaza sonucu bir gözünü kaybetmiştir. 1906 yılında sürgün olarak gönderildiği Kıbrıs’ta iki sene kadar öğretmenlik yaptıktan sonra, İstanbul’a dönerek Muzika-i Hümayun bandosunda görev almıştır. Mecburi bir vazifeyle Mısır’a gönderilmiş, burada iken dünya turuna çıkan 300 kişilik Alman Orkestra heyetine solist olarak girmiş ve üç sene bu heyetle dolaşmıştır. 1923 yılından sonra Ankara’da teşekkül eden Riyaset-i Cumhur Orkestrası’nda şef olarak çalışmıştır. 1926 yılından itibaren Kayseri, Edirne, Nişantaşı, Elazığ, Biga, İzmir ve Karşıyaka’daki çeşitli okullarda mûsikî öğretmenliği yapan Ahmet Yekta Bey, 1 Nisan 1950’de kalp krizinden vefat etti ve İzmir’e defnedildi.

AHMET YEKTA MADRAN

ALİ RIFAT ÇAĞATAY

Ali Rifat Çağatay: 1869 yılında İstanbul’da doğmuştur. Piyade Yarbay Rifat Bey’in oğludur. Samih Rifat ve Cevat Rifat Atilhan’ın kardeşidir. İstiklâl Marşı’mızın ilk resmî bestekârıdır. “Alaturka mûsikîye Garp tekniği armonize etmek hususunda ilk kuvvetli adımları atmış ve muvaffak olmuş değerli bir sanatkâr” olarak anılır. Özel eğitim görmüş ve dönemin ünlü mûsikîşinaslarından eğitim almıştır. Mûsikî hayatının ilk dönemlerinde Udî Ali Rifat adı ile tanınırdı. Ud sazının yanında kemençe, viyolonsel ve tanbur çalmayı da bilirdi. Ud sazında en başarılı öğrencisi Şerif Muhiddin Targan olmuştur. 1. Dünya Savaşı yıllarında İstanbul’da kurulan ve İstanbul mûsikî tarihinde önemli yeri olan, “Şark Mûsikî Cemiyeti”nin başkanlığını yapmış ve “Türk Mûsikîsi Ocağı” adlı kurumu kurmuştur. İsmail Hakkı Bey’in vefatından sonra “İstanbul Belediye Konservatuarı Tetkik ve Tasnif Heyeti” üyesi oldu. Bu yıllarda Rauf Yekta Bey ve Ahmet Irsoy’la beraber Türk Mûsikîsi Klasikleri’nin yayınlanmasına hız verdi. 1914 yılında Darü’l-elhan adıyla açılan devlet konservatuarının öğretim kadrosunda yer almış, Üsküdar Mûsikî Cemiyeti’nde öğrenciler yetiştirmiş, operet, marş, fantezi, medhâl, saz semâisi, oyun havası, beste ve şarkı olarak 55 civarında eser bırakmış ve mûsikî üzerine çok sayıda makale yazmıştır. Mûsikîmizde bir saz eseri formu olan “Medhâl”i ilk kullanan odur. Kızıltoprak’taki köşkü bir dönem mûsikî meşkleri için önemli adreslerden biri olmuştur. Yeniliğe taraftar olması sebebi ile “çokseslilik” üzerinde durmuş, bazı denemeler yapmıştır. Bu konuda kontrbas, viyolonsel, piyano ve flüt’ü ilk kez kullanmıştır. İlk armoni denemesini Kemâni Rıza Efendi’nin Tahir-bûselik peşrevi üzerinde yapmıştır. Ali Rifat Bey, İstiklâl Marşı’ndan başka Âkif’in “Ordunun Duası”, “Köse İmam”, “Bülbül” gibi eserlerini bestelemiştir. Ali Rifat Çağatay, 3 Mart 1935’te İstanbul’da vefat etti ve Kadıköy mezarlığına defnedildi.³⁸

Halid Lemî Atlı: 1869’da Üsküdar Sultantepe’de doğdu. Çerkez İbrahim Bey’in oğludur. Annesi Dilber Hanım’dır. Küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş, ablasının ve eniştesinin yanında büyümüştür. Eniştesi mûsikî sever bir kimse olduğundan her on beş günde bir evinde “Küme faslı” yaptırır; bu toplantılara kanunî Fenerli Milke, Tanburî Garbis, Kanunî Solak Mihal, Giriftzen Rıza Bey, Santûri Ethem Efendi de katılırdı. Hanendeler ise Beylerbeyli Hakkı Bey, Domates Ahmet Bey, Beylik-çizâde Sadık Bey, Hâfız Yusuf idi. Lemî Atlı bu mûsikî atmosferi içinde büyüdü. Tezgâhçılar İlkokulunu bitirdi. 1882-1883 yıllarında Fatih Askeri Rüştiyesine

başladı. Okul camiinde okuduğu ikindi ezanları vesilesiyle Fatih çevresinde tanınan bir isim oldu. 1887 yılında bu okuldan mezun olarak, Mülkiye Mektebi’ne kaydoldu ise de bu okulu bitiremedi. 17 yaşında, Enderûnî Hafız Yusuf Efendi’den ilk mûsikî dersini almıştır. Daha sonra hocasının delaletiyle Hacı Arif Bey’i tanımış ve bestekârın üzerinde büyük bir tesiri olmuştur. Hacı Arif Bey’in de bulunduğu bir mecliste onun “Humârı yok bozulmaz meclis-i meyhane-i aşkın” şarkısını okudu. Hacı Arif Bey kendisini çok beğenir ve 1885 yılında ölümüne kadar Lemi Bey’e ders verir. İlk bestesini 17 yaşında yapan Atlı, klasik ekolün son çağ bestecilerini yakından tanıdığı ve bilhassa bunlar arasında Hacı Arif Bey’den eser geçtiği

LEMİ ATLI

için Klasik Türk Mûsikîsi zincirinin son halkalarından biri olarak telakki edilir. 1889 yılında “Dâhiliye Nezareti Mektûbi Kalemi”nde memuriyete başlar. Bir yandan da Takvim-i Vekâyi’de yazar 1907’ye kadar sürdürür. 1895 yılında kısa bir süreliğine çok değer verdiği Dâhiliye Nazırı Reşid Mümtaz Paşa’nın mühürdarı olarak Bursa’ya gider. 10 yıl boyunca Kanlıca ve Rumeli Hisarı’nda oturur. 1932-33 yıllarında İzmir Deniz Ticaret Müdürlüğü’ne atanır. 500’ün üzerinde şarkı besteleyen Atlı’nın, günümüze 170 eseri ulaşmıştır. Eserlerini Leon Hancıyan, Selahattin Pınar, Fulya Akaydın ve Suat Gün notaya almıştır. Lemi Atlı, “İstiklâl Marşı” bestesi ve şarkı formunda eserler dışında mahûr makamında bir saz semâisi bestelemiştir.

Atlı, 1888 yılında sözlerini Reşid Mümtaz Paşa’nın yazdığı ilk bestesinin ardından, 57 yıl sonra, bu kez Reşid Mümtaz Paşa’nın oğlu Semih Mümtaz’ın yazdığı “Seneler geçti haber yok senden/ Kalmadı bende tahammül cidden” dizesiyle başlayan şiiri Sûzinak makamında bestelemeye çalışırken 25 Kasım 1945 tarihinde vefat etti ve İçerenköy mezarlığına defnedildi.³⁹

İsmail Zühtü Bey: 1876 yılında Aydos’ta doğmuştur. 1888 yılında kurulan İzmir Sanayi Mektebi Muzikane’sinde yetişip muzikacılar arasında yer alan İsmail Zühtü Bey, Sanayi Mektebini seçkin bir talebe olarak bitirdi. Okul yıllarında Macar Tevfik’ten piyano ve armoni dersi aldı. Santuşkari adlı bir sanatkârdan da alaturka ve nazariyat dersleri aldı. Daha sonra önce muavinlik ve sonra şeflikle aynı muzikanın başında kalan Zühtü Bey, besteler yaparak, maarif mekteplerinde öğretmenlik ederek yıllarca mesleğini icra etti. Bandoyu devraldığı eski şart ve imkânlardan en üst seviyeye çıkarmayı başarmıştır. Milli Mücadele yıllarında İzmir’in işgal edilmesi üzerine Ankara’ya gelerek Riyaset-i Cumhur Bandosunu idare etti ve Garp Cephesi bando şefliğinde bulundu. Savaşın sona ermesi üzerine İzmir, Eskişehir ve Ankara’da ilk ve orta dereceli okullarda müzik öğretmenliği yaptı, okullar için de birtakım marşlar ve şarkılar besteledi. 1924 yılında vefat eden bestekârın 100’e yakın okul şarkısı ve senfonik parçaları mevcuttur.

Kâzım Uz: İşkodralı Mustafa Efendi’nin oğludur. 11 Zil-hicce 1288 (21 Şubat 1872)’de İstanbul’da Draman mahallesinde doğdu. Hafız Paşa İbtidai Mektebi ile Fatih Askeri Rüştiyesi’nden sonra Darüşşafaka’dan 1890’da mezun oldu. Telefon ve Posta Muhasebe Kalemi’nden sonra *Mûsikî İstılahatı* adlı eserinden dolayı “Mızıka-i Hümayun”a alındı. Burada iki yıl çalıştıktan sonra istifa ederek ayrıldı.

MUALLİM KÂZIM UZ

“Maarif Meclisi” huzurunda başarılı bir sınav vererek öğretmenlik hakkını elde etti. Bir süre İstanbul Sultanisi’nde mûsikî hocalığı yaptıktan sonra Maarif Müfettişi oldu. Mûsikî çalışmalarına Darüşşafaka’da okuduğu yıllarda Zekâi Dede Efendi’den ders alarak başladı. 15 yaşında başlayan bu dersler Zekâi Dede’nin vefatına kadar sürdü. Kazım Bey, Bahariye Mevlevîhânesine muntazaman devam etmiş, burada Zekâi Dede’den Mevlevî ayinlerini geçmiştir. Mevlevîhâne’de mutribe çıkar âyin okurdu. Bu sıralarda Hüseyin Fahreddin Dede’yi tanıdı, bu büyük ustadan mûsikîmizin inceliklerini öğrendi. Zekâi Dede’den öğrendiklerini *Hataü'l-Ervâh* adı altında yazdı ise de bastıramadı. Hüseyinî Büselik makamı onun buluşudur. Musullu Hafız Osman Dede’nin ısrarıyla 1898’de sultanîyegâh makamında Mevlevî ayini besteledi. 200 kadar eser bestelemiştir. Bunlardan âyin, durak, ilâhî olmak üzere altı dinî eser, bir operet, üç peşrev, iki saz semâisi, bir beste, yirmi altı şarkı ile yirmi beş marşı biliniyor. 9 Ocak 1943 tarihinde vefat etti ve Edirnekapi’da refikasının yanına defnedildi.

MEHMED ZÂTİ ARCA

Mehmed Zâti Arca: İstanbul Beyazıt’ta 1864 senesinde dünyaya geldi. Sırmakeş Hüsnü Efendi’nin oğludur. 1873’te Muzika-i Hümayun’a girerek önce keman muallimi Pascualli’den kemana başladı. Bu sazda başarılı olamayınca flüt sınıfına geçti. Flütü de bırakıp Miralay Mehmet Ali Bey’in teşvikiyle klarnete geçti. Tiyatro çalıştı. “Osmanlı Saray Tiyatrosu”nun kuruluşunda ve tekâmülünde büyük rol oynadı. İtalyan Guatelli Paşa’dan armoni ve d’Arenda Paşa’dan piyano dersleri aldı. Aynı zamanda klarnet çalışıyordu. Padişahın 20. doğum yılı münasebetiyle sarayda yapılan toplantı için bestelediği bir marşı, aynı ses topluluğuna icra ettirerek “altın liyakat madalyası” aldığı gibi, binbaşılık rütbesi ile Umum Muzikalar Müfettişliğine atandı. Son olarak miralaylığa kadar yükseldi. Maarif mekteplerinde lüzumlu gördüğü “ğınâ” derslerine girdi. Önce Darü'l-bedâyi, sonra

Darü'l-elhan’da çalıştı. Hocalığı sırasında, bu okullar için mûsikî kitabı yazdı. 1924’de yaşı ilerlediğinden emekli oldu. Çok iyi klarnet çalan Arca, “Türk Klarnet Okulu” adıyla anılan kolun kurucuları arasında yer aldı. Zâti Bey’in muhtelif cülus sene-i devriyelerinden, merasimden ve buna benzer tarihi hadiselerden mülhem olarak öteden beri yazmış olduğu birçok marş ve parçalar vardır. Zâti Arca 1946 yılında yaş haddinden emekliye ayrıldı. Ağustos 1951’de Suadiye’deki evinde vefat etti ve Merkez Efendi mezarlığında toprağa verildi.

Muallim İsmail Hakkı (Aksoy): İdare-i Mahsûsa memurlarından Raşit Efendi’nin oğludur. 1865 yılında Balat semti Molla Aşkî mahallesinde doğmuştur. 13 yaşında Mercan’da Örücü İbrahim Ağa yanında çırak olarak, örücülük sanatını çok iyi bir şekilde öğrenmiştir. Bir gün çarşı camiiinde okuduğu ezan devlet büyüklerinden birinin dikkatini çekmiş ve Mızıkay-ı Hümayun’a girmiştir. Burada Latif Ağa’dan meşk etmiştir. Orkestra Şefi Zâti (Arca) Bey’den batı notasını öğrenmiş, Guatelli Paşa’dan da ders almıştır. 1883’de Hünkâr müezzini olarak vazife yapmıştır. Mûsikî-i Osmanî Cemiyetinde uzun yıllar çalışmış, aynı isimli “Mekteb”i kurmuştur. Dârü'l-elhan’da solfej ve fasıl hocalığı yapmış, Türk Mûsikîsi kısım müdürlüğünde bulunmuştur. Bu bölümün lağvedilmesi

MUALLİM İSMAIL HAKKI AKSOY

üzerine 9 Aralık 1926’da Türk Mûsikîsi Tasnif Heyeti Azalığına getirilmiştir. 30 Aralık 1927 Cumartesi günü Darü'l-elhan’dan Bebek’teki evine dönerken tramvayda kalp krizi geçirerek vefat etmiş ve Eğrikapı Mezarlığı’nda ve Bektâşi Saka Baba’nın yanına defnedilmiştir. 2000’den fazla eser bestelediği rivayet edilir. 117 makamdan verdiği eserlerden 940 kadarı bugün TRT Müzik Dairesi Arşivi’nde bulunmaktadır. Sosyal hayatın her aşamasına uygun formda bestelemiş olduğu eserlerde klasik formdan Operet, Vals, Kanto, Mazurka ve tasviri manada saz eserlerine kadar geniş bir yelpazeyi kullanmıştır. Çok çalışkan ve üretken bir bestekâr olması hasebiyle kendisine “Muallim, Hoca, Ser-Hanende” ünvanları verilmiştir. Muallim İsmail Hakkı Bey kendi eserlerini fasiküller halinde yayınlamak istemiş ancak 4 fasikül çıkarabilmiştir. *Solfej yahut Nota Dersleri, Usûlât, Solfej, Nazariyat ve İlaveli Nota Dersleri, Mahzen-i Esrâr-ı Mûsikî* adlı yayınlanan eserleri zamanında oldukça etkili olmuştur.⁴⁰

Mustafa Sunar: Kemanî ve Rebâbî Eyüblü Mustafa Bey olarak tanınan Mustafa Sunar, 1881 yılında İstanbul’da Draman Tercüman Yunus mahallesinde dünyaya geldi. Eyüp Sultan’da oturduğu için Eyyübî lakabıyla anıldı. Mâliye Nezâreti Aşâr Müdürü Bozcaadalı Ketânî-zâde Hüseyin Hüsnü Efendi’nin oğludur. İlkokuldan sonra öğrenim görmedi. Babası musiki ile uğraşmasına şiddet ile muhalifti. Buna rağmen küçük yaştan beri musikiye merak sararak, biriktirdiği para ile gizlice bir keman aldı. Durumu öğrenen babası çok öfkelenerek kemanını kırdı. Buna aldırmayan Sunar, bir keman daha tedarik etti ve çalışmalarına mahalle bakkalı ile anlaşp onun evinde gizlice devam etti. Bu duruma çok üzülen annesi babasını güçlkle razı ederek evde çalışmasını sağladı. İlk musiki çalışmalarına Santuri İzak’tan ders alarak başladı. Bundan başka Kemanî Aleksan, Kemanî Tatıyos, Kemanî Memduh ile Kemanî Bülbülü Salih Efendi’den yararlandı. Musikimizin inceliklerini başta eniştesi Hoca Ziya Bey, Bolahenk Nuri Bey, Ahmet Irsoy ve İsmail Hakkı Bey’den öğrendi.

Memuriyet hayatına Bahriye Nezareti’nde başladı. 1908’de Meşrutiyet ilan edildiğinde 27 yaşında olmasına rağmen, muhasebe kalemi havalat ve varidat mümeyyizi idi. Temmuz 1904’te III. Rütbe Osmani nişanı, 9 Ekim 1905’te ûlâ sânisî rütbesi verildi. 17 Kasım 1907’de de II. Rütbe Mecidi nişanını aldı. 1923’te emekliye ayrılp Eyüp’e yerleşti. Bu tarihten sonra ilk ve ortaokullarda musiki dersleri verdi. 1924 yılında Eyüp Musiki Cemiyeti’nde görev yaptı ve birçok öğrencinin yetişmesini sağladı. Öğrencileri arasında Safiye Ayla, Sabahattin Volkan, Edip Seviş,

Haydar Sanal gibi sanatçılar bulunmaktadır. 1925 yılında Atatürk ve devlet ricalinin huzurunda konserler yönetti. 1926 yılında İstanbul'da Eyüp/Osmaniye'de kurulan İstanbul Radyosu'nda hizmet veren sanatçılar arasında yer aldı. Dârü'l-elhan'da keman muallimliği, Hüseyin Sadettin Arel'in davetiyle İstanbul Konservatuvarı'nda İcra Heyeti üyeliği ve şefliği yaptı. Uzun süren bir hastalık döneminden sonra 1959 yılında Ankara'da vefat etti. Mustafa Sunar, Sancak Marşı, Kazım Karabekir Marşı, Mustafa Kemal Marşı, Vatan Marşı gibi eserlerin de bestekâridir.⁴¹

Osman Zeki Üngör: 1880'de Üsküdar'da doğdu. Şekerci Hacıbekir ailesinden Hüseyin Bey'in oğlu ve Muzika-i Hümayundaki “fasl-ı cedît”i kuran santuri Miralay Hilmi Bey'in torunudur. Beşiktaş Askeri Rüştiyesi'nde okudu. 11 yaşında kaydolduğu Muzika-i Hümayun'da büyük bir istidatla çalışmaya başladı. II. Abdülhamid'in dikkatini celbettüğinden, D'Aranda Paşa, Mustafa Saffet Paşa, İtalyan Pepini Gaayto'dan ve Fransız viyolonist Vondra Bey'den dersler alması irade olundu. Onların yanında yetişerek ilk Türk Konser kemancısı ünvanını aldı.

OSMAN ZEKİ ÜNGÖR

Padişaha sık sık verdiği keman konserleri daima taltifle karşılanıp, rütbesi genç yaşta binbaşılığa yükseldi. Meşrutiyetin “tasfiye” kanunuyla rütbesi mülâzımlığa indirildi. Yeni kurulan muzika teşkilatında orkestra kısmında “birinci sınıf rütbesiyle” yine başkemancılık rahlesine oturdu. Yaşının ilerlemesi sebebiyle bir üst rütbe olan kısım muallimliğinden ve orkestra idaresinden ayrılan Viyolenselci Cemil Bey'in (Hacı Arif Bey'in oğlu) yerine “kısım muallimliğine” terfi ettirildi. Orkestra şefliğine kadar yükseldi. Döneminde Avrupa'da Viyana, Berlin, Münih, Peşte ve Sofya gibi merkezlerde “Bethoven'in “Eroik” senfonisi gibi eserler seslendirildi. Hilafetin ilgası ve başkentin Ankara'ya nakli üzerine -yaşlılık gerekçesiyle emekli olan- Zâti Arca'nın yerine müessesesinin şefi oldu. Mûsikî Muallim Mektebi'nin de kurucuları arasında yer alan Üngör'ün, en büyük icraatlarından birisi olarak, “Orkestra”yı Milli Savunma Bakanlığı'ndan ayırarak Millî Eğitim Bakanlığı'na devrettirmesi zikredilebilir. Asırlık mazisi bulunan “Muzika” müessesesinin Millî Eğitim Bakanlığı'na geçmesi üzerine bando ve orkestra iki merkeze ayrılmış oldu.(1933) Muzika-i Hümayun'un yetiştirdiği iyi bir müzisyen ve ilk Türk viyolonisti olarak maarif okullarında uzun süre öğretmenlik yapan, gençlik şarkıları besteleyen Üngör, 28 Şubat 1958'de 78 yaşında Moda'daki evinde vefat etti ve Karacaahmet mezarlığına defnedildi. Üngör'ün, 50'nin üzerinde şarkı bestesinin yanında başlıca eserleri arasında: İlim Marşı, Azmü Ümit Marşı, Töre Marşı, Türk çocukları, Cumhuriyet Marşı gelmektedir.

Rauf Yekta Bey: 1871'de İstanbul Aksaray'da Muhtesip Karagöz mahallesinde doğan Mehmet Rauf, Ahmet Arif Bey ile İkbâl Hanımın oğludur. Simkeşhane İbtidâîsini ve 1884 yılında Mahmudiye Rüştiyesini bitirdi. 1884 yılında Divan-ı Hümayun kalemine girdi. Lisan Mekteb-i Âlisine devam etti ve çok iyi derecede Fransızca öğrendi. 1894 yazında Hasan Paşa adında Halep'te görevli bir yönetici tarafından kitabet ve yazısının beğenilmesi üzerinde bir süre Halep'e götürüldü. Tekrar Divan-ı Hümayun'daki görevine dönerek burada hattatlığı öğrendi ve icazet aldı. Kendisine bu durumundan dolayı “Yekta” mahlası verilir. Rauf Yekta Bey, Bab-ı Âli'den 1922 yılında yapılan tenkisarla Divan-ı Hümayun Beylikçi Muavini iken emekli edildi. Mûsikîye küçük yaşlarda başlamış, ilk hocası Galata Mevlevihânesi Şeyhi Ataullah Efendi'dir. Mûsikî alanında ders aldığı diğer zevat ise şunlardır: Bahariye Mevlevihânesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede, Yenikapı Mevlevihânesi Şeyhi Celâleddin Efendi, Cemal Efendi (ney meşketmiştir), Hoca Zekai Dede ve Bolahenk Nuri Bey. Mûsikî alanında resmi görevlerde bulunan Rauf

Yekta Bey, Dârü'l Elhan sonra İstanbul Konservatuvarı ve buradan Türk Mûsikîsi bölümünün lağvına kadar Şark Mûsikîsi Tarihi ve Türk Mûsikîsi Nazariyatı okuttu. Vefat tarihi olan 1935'e kadar da İstanbul Konservatuvarı Tarihi Türk Mûsikîsi Eserlerini Tesbit ve Tasnif Komisyonu Başkanlığı yapmıştır. Mûsikîyle ilgili olduğu andan itibaren 1887 yılından itibaren *İkdâm* gazetesinde mûsikî yazıları yazmıştır. Avrupa'nın önemli ansiklopedilerinden *Larousse*'un 150 sayfalık “Türk Mûsikîsi” maddesini yazmıştır. Kahire Şark Mûsikîsi Kongresi'ne Mesut Cemil ile beraber ülkemizi temsilen katılmıştır. Büyük bir mûsikî âlimi olan Rauf Yekta Bey, 100'den fazla da eser bestelemiştir. Rauf Yekta'nın en önemli eserlerinden biri de *Müellifin-i Kadime-i Mûsikîye Kütüphanesi*'dir. Rauf Yekta Bey bu kütüphane için Molla Cami'nin *Risale-i Mûsikî*'sini, Şeyh Safiyyüddin Abdülmünim'in *Şerefiye*'sini, Kutbuddin Şirazi'nin *Dürretüttac*'ından mûsikî bahsini tercüme etmiştir. 8 Ocak 1935 tarihinde İstanbul Beylerbeyi'ndeki evinde vefat etti ve Nakkaştepe mezarlığına defnolundu. Rauf Yekta Bey, Fransızca, Arapça, Farsça bilir, İngilizce anlardı.

RAUF YEKTA BEY

Bitmeyecek Bir Beste: Mehmet Âkif ve Şiirleri
Mehmet Âkif'in sarsılmaz imanı ve ahlakının yansıması olan sadece İstiklâl Marşı değil, *Safahat*'ta yer alan diğer şiirleri de bestekârların teveccühüne mazhar olmuştur. Ali Rifat Çağatay, Hafız Saadettin Kaynak, Rüştü Eriç, Şerif İçli, Akın Özkan, Ali Kemal Belviranlı, Ali Nihat Karamemişoğlu, Mustafa Cahit Atasoy, Câhit Öney, Cinuçen Tanrıkorur, Hafız Zeki Altun, Osman Nuri Özpekel, Abidin Gerçeker, Yıldırım Gürses, Yahya Soyyığıt, Mehmet Kemiksiz gibi sayısı ellinin üzerinde isim Âkif'in şiirlerini bestelemişlerdir. Aynı ruh ve hissiyatla besteler yapılmaya devam edecektir.⁴² Mehmet Âkif, sadece İstiklâl Marşı bayrağı ile değil, azim, cesaret, mücadele ve iman örgüsü ile ilmek ilmek işlenmiş olduğu *Safahat* isimli eserinde yer alan şiirleri ile de yeni çağlara da ses vermeye de devam edecektir. ❖

1 Banarlı, Nihad Sami, *Mehmet Âkif*, İstanbul: Milliyetçiler Derneği, 1961, s.20.

2 *Hâkimiyet-i Milliye*, 25 Teşrînievvel (Ekim) 1920.

3 Bilgin, Azmi, “İstiklâl Marşı ve Üzerine Yapılan Çalışmalar”, *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2007, 37, 2009, s.24.

4 Sarıhan, Zeki, Vatan Türküsü, *İstiklâl Marşı Tarihi ve Anlamı*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002, s. 146; Nalbandoğlu, Muhiddin, *İstiklâl Marşımızın Tarihi*, İstanbul: Cem Yay., 1964, s. 207; Düzdağ, Ertuğrul, *Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar I*, İstanbul: İFAV, 2000; Yıldırım, Halil İbrahim, *İstiklâl Marşı Nasıl Yazıldı?* Ankara: Kültür Bakanlığı, 2000.

5 Hadisenin tafsilatı için bkz. Bekir Şahin, “İstiklâl Marşı'nı Değiştirme Girişimleri ve Belgeleri (1925)” *Mehmet Âkif Millî Mücadele ve İstiklâl Marşı*, Ankara: TYB, Aralık 2011, s. 63-90.

6 Elmas, Nazım, “Mehmet Âkif'in Sanatı ile Millî Marş Olan Şiir”, *Eğitim*, 73, Mart 2006, s. 86-91.

7 Tezkere görüşmelerinde şu konuşmalar geçti:

REİS-Efendim İstiklâl Marşı bestesinin İstanbul'da bir heyet-i mutahassisa tarafından intihabına dair Maarif Vekâleti'nin tezkeresi vardır. “Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine Burdur Mebusu Muhterem Mehmet Âkif Beyefendi'nin Büyük Millet Meclisi'nce millî marş olmak üzere kabul edilen şiiri hakkında memleketin en maruf mûsikî üstadları tarafından tertib edilen besteler, Vekâleti âciziye gönderilmiş ve bu bestelerin kabulüne tahsis edilmiş olan müddet de nihayete ermiş olduğundan besteler arasında en muvafık olanın intihabının İstanbul'da teşekkül edecek bir mütehasıs heyete havale edilmesi acizlerince muvafık görüldüğü cihetle bu cihetin Meclis-i Âli'ce mazharı tasvib olup olmadığının tâyini hususunda delâleti fahimanelerini istirham ederim, efendim. Maarif Vekili Hamdullah Suphi”
REİS-Efendim, İstiklâl Marşı bestesinin İstanbul'da bir heyeti mütehasıs tarafından intihab edilmesine dair mezuniyet isteniyor. Tensip buyursanız

bunu Maarif Encümeni’ne gönderelim. **HASAN BASRÎ B. (Karesi)**- *Reis Bey mûsikî meselesi bir ihtisas meselesidir. Vekâlete intihab ettiğimiz zatın kendi selâhiyetinden istifade ederek münasip bir marş ve beste kabul etmesi hakkında Meclis tarafından bir salâhiyet verilmekten başka çare yoktur. Binaenaaleyh bunu Maarif Encümeni’ne veyahut diğer encümenlere göndermekte fayda yoktur. Her halde Maarif Vekâleti’ne bu hususta salâhiyet vermeliyiz.* **TUNALI HİLMÎ B. (Bolu)**- *Efendim, tahuttur edilirse buraya takdim etmiş olduğum bir takrir üzerine Maarif Vekâleti güftelerin intihabı hususunda her ne kadar bir salâhiyete mâlik ise de tasdik için buraya getirilsin denilmişti ve güftesi burada da tasdik olundu. Binaenaleyh; bestesinin de bu veçhile tasdiki icab eder.*

DURAK B. (Erzurum)- *Reis Bey rica ederim, her isimiz bitti de şimdi marşlara mı kaldık? Bunları bırakalım, beyhude vakit geçiriyoruz. Bırakınız rica ederim, bırakalım bu münakaşaları, başka şeylere geçelim. Memleket kan ağlıyor. (Gürültüler)* **TUNALI HİLMÎ B. (Bolu)**- *Onun kutsiyetini takdir edemeyen ağzını açmasın. (Gürültüler)* Zira burada Millî Marş üzerine bahsolunuyor. Milletin marşı mukaddestir. O mukaddesata karşı marşı takdir etmek lâzım. (Şiddetli gürültüler) Ona hürmet lâzım. Ankara bütün işini yapacaktır. Bu yetim kendi göbeğini kendi eliyle kesti. Ve bugün sinni rüşte vâsıl olmuştur. Bu marş İstanbul’a gidemez. Ankara her şeyi kendisi yapar. (Alkışlar). **VEHBÎ B. (Karesi)**- *Durak Bey biraderiniz hâmiyetşiarane beyanatta bulundular. Ama düşünmediler ki; Ey Gaziler marşı bütün bir orduyu hayatını fedaya sevk etti. Binaenaleyh Millî Marş olarak kabul edilecek marş ensalden ensale ilâyevmikıyame devam edip gidecektir. Binaenaleyh bunun doğrudan doğruya Maarif Vekâleti’ne bırakmak doğru değil. Maarif Vekâleti salâhiyet almak istiyor. Biz o salâhiyeti verebiliriz. Maarif Vekâleti’nin salâhiyeti dâhilindedir, demek doğru değildir. Bu besteyi Maarif Vekâleti temyiz ve tefrik ettirebilir ve Meclis’e ondan sonra gelir ve kabul edilir. REİS- Efendim, Maarif Vekâleti’nden gelen tezkerenin müzakeresini kâfi görenler el kaldırsın... (Gürültüler)* **DURAK B. (Erzurum)**- *Müsaade buyurunuz efendim, bendeniz cevap vereceğim. REİS- Efendim, şimdi Maarif Vekâleti, bana mezuniyet verin, bu besteyi İstanbul’a göndereyim, bir heyete tetkik ettirelim diyor. (Ret, seslerii gürültüler)* Efendim Maarif Vekâleti’nin tezkeresini reynize arz edeceğim. *Maarif Vekâleti’nin tezkeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmedi. O halde Ankara’da bir heyeti mûsikîye tetkik edecek demektir (O da yok, ret sesleri).*

8 Nalbandoğlu, Muhiddin, *İstiklâl Marşımızın Tarihi*, İstanbul: Cem Yay., 1964, s. 148–151.

9 BCA 180 09 6 35 118, (17 Nisan 1923) aktaran için bkz. Nilgün Doğrusöz, Ali Ergur, *Musikinin Asrı Prensi Ali Rifat Çağatay*, İstanbul: Gece Kitaplığı, Haziran 2017, s. 144-145.

10 Özcan, Nuri, DiA, “İstiklâl Marşı (Musiki)”, 23, s.357.

11 Önder, Mehmet. “İstiklâl Marşı Besteleri”, *Türk Edebiyatı*, Aralık 1986, s.34–41.

12 BCA, 180 09 35 14’den aktaran, Doğrusöz - Ergur, age, s. 146.

13 Doğrusöz - Ergur, age, s.147-148.

14 Murat Bardakçı “İstiklâl Marşı’nı orkestraya bir Ermeni vatandaşın uyarladığını bilir misiniz?”, *Habertürk*, 9 Mart 2014.

15 Detaylar için bkz. Doğrusöz, Ergur, age, s.149-150.

16 Nalbandoğlu, age, s.151.

17 BCA, 30 18 01 01 09 26 26 12 (19 Mayıs 1924)’den aktaran Doğrusöz - Ergur, age, s.152-153.

18 Konser duyurusu 6 Mart 1924 tarihli Hâkimiyet-i Millîye gazetesinden coşkulu bir biçimde duyurulur. 11 Mart 1924 tarihinde konserini icra eden

Osman Zeki Bey, İstiklâl Marşı bestesini Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın önünde okur. Konser sonrası Osman Zeki Bey, Mustafa Kemal’e “Paşam, marşımız budur” der. Mustafa Kemal’de: “*Allah razı olsun Zeki Bey. Çok beğendim, aferin*”, cevabını verir. Detaylar için bkz. Nalbandoğlu, s. 155-156.

19 Zeki Üngör, İstiklâl Marşını nasıl bestelediğine dair beyanatlarında şunları söyler: “*Kurtuluş ordusu süvarilerinin İzmir’e girdiklerinden iki veya üç gün sonra evimde (...) oturuyorduk. Kapı çalındı. İlkokul öğretmeni İhsan merhum geldi. Büyük bir heyecan içinde süvarilerin İzmir’e girişlerini anlatmaya başladı. Hepimiz coşmuştuk. Hemen kalkıp piyanonun başına geçtim ve derhal içimden doğan parçayı çalmağa başladım. Böylece marşın ilk “ti...” yerine kadar olan akoru çıktı. Bu şekilde iki üç mözör yaptım. Arkadaşlarım “Aman” dediler, “bu çok güzel bir şey olacak” Bunun üzerine İhsan’a, İzmir’in kurtuluşunu ve büyük zaferi bütün teferruatıyla anlatmasını rica ettim. O anlattı, ben çaldım. Böylece kısa zamanda eserin taslağı ortaya çıktı. Ertesi gün de çalıştım. İki gün sonra beste bitti. Götürüp arkadaşlara gösterdim. Çok beğendiler. Bunun üzerine bu müziği millî marş olarak takdime karar verdim. Ve kıymeti hakkında daha kat’i bir karar edinmek maksadıyla sonra direktörden gelen bir mektupta, eserin çok orijinal bulunduğu ve melodisinin Türk milletinin ihtişamına yakışacak şekilde olduğu belirtilerek tebrik ediliyordum. Bu mektup geldikten on beş gün sonra benî Ankara’dan çağırdılar...”*

20 1875 yılında İstanbul’da doğdu. Müsikî tahsilini İtalya’da yaptı. Nazariyatçı “L. Bottazzo” dan armoni, kontrpuan ve füg dersi aldı. 1923 yılında İstanbul’da tesis edilen Konservatuar’a armoni muallimi olarak tayin edildi. Sayıları yüzelliyi bulan eserleri içinde millî mefahirimizin hatırları ile meydana getirilmiş zeybek havaları ile dört marşı bulunmaktadır. bkz. Nalbandoğlu, age, s. 176–178.

21 Cumhurbaşkanlığı Armoni Muzikanın şefliğini yapmış olan Küñçer, Muzika-i Hümayun flütistlerinden Yüzbaşı Servet Bey’in oğludur. 1900 yılında İstanbul’da dünyaya geldi. Üsküdar Ravza-i Terakki Rüştiyesinde okuduktan sonra 1912–1913 yılında Muzika-i Hümayun’a alındı. Burada keman sınıfında keman eğitimi aldı. Solistlik yaptı. 1926 yılında açılan müsabakada kısım muallimi oldu. Muzikanın muallimler heyetine dâhil oldu. Ankara Müsikî Muallim Mektebi’nin kurucuları arasında yer aldı. 1933 yılında orkestranın ayrılmasından sonra Bando da kaldı. Cumhuriyet devrinin ilk Armoni Şefi sıfatının sahibi olan Küñçer, aynı zamanda 1938 yılında “Muzika ortaokulu”nun kurucusudur. bkz. Gazimihâl, Mahmut R., *Türk Askeri Mızıkaları Tarihi*. İstanbul: Maarif Vekâleti, 1955, s. 156-164.

22 “İstiklâl Marşı” maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5, İstanbul: Dergâh, 1982, s.28–32.

23 *Renin Gazetesi*, 1 Kasım 1922

24 Burada sadece farklı dönemlerde de bu durumun sıcaklığı gösterme sadedinde farklı metinler üzerinde duruldu. Farklı zaman dilimlerinde yapılan beste tartışmasına katkı için bkz. Toros, Taha. *Türk Edebiyatında Altı Renkli Portre*, İstanbul: İsis, 1998, s. 52–54.

25 Sanhan, age, s. 72–74.

26 Karabekir, Kâzım, *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul, 1969, s. 1054–1057; Nalbandoğlu, age, s. 145-147.

27 Çantay, Hasan Basri, *Âkifnâme (Mehmet Âkif)*, İstanbul, 1966, s. 363–364.

28 Konunun detayları ve yazının tamamı için bkz. Uludağ, Osman Şevki, “İstiklâl Marşı Hakkında” *Mûsikî Mecmuası*, 74, Nisan 1954; Osman Şevki Uludağ’ın mûsikî yazıları bir araya getirilmek suretiyle tekrar yayınlandı. Aynı yazı için bkz. Yıldizeli, İrem Elâ, *Bir Kültür Savaşçısı Dr. Osman Şevki Uludağ –Mûsikî Yazıları-*, İstanbul, 2009, s. 158–162.

29 Uludağ, agm, *Mûsikî Mecmuası*, 74.

30 Dr. Cahit Öney, “İstiklâl Marşımızda Beste Değişikliği”, *Mûsikî Mecmuası*, 430, Eylül 1990, s.18–30.

31 *Mûsikî Mecmuası*, 431, Aralık 1990, s. 7–9.

32 Hürriyet Gazetesi, 05.12. 1953’ten naklen, *Mûsikî Mecmuası*, 431, Aralık 1990, s. 4–6.

33 Kaplan, Mehmet. “Türk İstiklâl Marşı”, *Türk Kültürü*, 194 (1978), s. 65–69.

34 Muhittin Nalbandoğlu’nun eserinde zikredilen isimler: Ali Rifat Çağatay, Ahmed Yekta Madran, İsmail Zühtü, M. Zâti Arca, Rauf Yekta, Saadettin Kaynak, Mehmet Baha, Kâzım Uz, Mustafa Sunar, Neyzen Asım Bey, Osman Zeki Üngör, Bedri Bey, Hasan Basri Çantay’dır. Bu isimlerden dokuzunun biyografisi geniş olarak eserde yer alır. Geniş bilgi için bkz. *İstiklâl Marşımızın Tarihi*, İstanbul, 1964, s. 207.

35 Mehmet Altun’dan nakledilen isimler şunlardır: Ali Rifat (Çağatay), Ahmet Yekta (Madran), İsmail Zühtü, Mehmet Zâti (Arca), Rauf Yekta, Osman Zeki (Üngör), Lemi (Atlı), Abdülkadir (Töre) ve Bedri Bey isimlerini zikreder. Yine yayınlanan eserde 10 bestekârın biyografisine yer verilir. Geniş malumat için bkz. Özgürlük Notaları –Millî Marşın Öyküsü, İstanbul, 2008, s. 149,

36 Etem Ruhi Üngör’ün kayıtlarında zikredilen 17 isim şunlar: Ahmet Cemalettin Çinkılıç, Ahmet Yekta Madran, Ali Rifat Çağatay, Asım Bey (Giriftzen), Bedri Zabaç, Hasan Basrı Çantay, H. Sadettin Arel, İsmail Hakkı Bey, İsmail Zühtü, Kâzım Uz, Lemi Atlı, Mehmet Baha Pars, Mustafa Sürer, Rauf Yekta, Sadettin Kaynak, Zâti Arca, Zeki Üngör. Yine katıldığı tahmin edilen kişiler arasında Üngör şu isimleri zikreder: Ahmet Muhtar Ataman, Bilmen Şen, İsmail Ertuğrul, İzzet Hüması Ekşioğlu, Kâzım Karabekir, Leyla Saz, Muhlis Sabahattin, Süreye Bey, Mustafa Nezihî Albayrak, O. Şevki Uludağ, Santuri Ethem Efendi, Sedat Öztoprak, Suphi Ezgi. Detaylı bilgi için bkz. *Türk Marşları*, Ankara 1956, s.70–71.

37 Ahmet Hakkı Turabi, *Mehmet Âkif Ersoy Hayatı*, *Mûsikî Yönü ve Bestelenmiş Şiirleri*, Kocaeli, 2018, s. 34.

38 Ali Rifat Çağatay hakkında iki önemli çalışma için bkz. Nilgün Doğrusöz, Ali Ergur, *Musikinin Asrı Prensi Ali Rifat Çağatay*, İstanbul, 2017, s. 317; Prof. Gökay Yıldız, *Ali Rifat Çağatay*, İstanbul, 2017, s. 68.

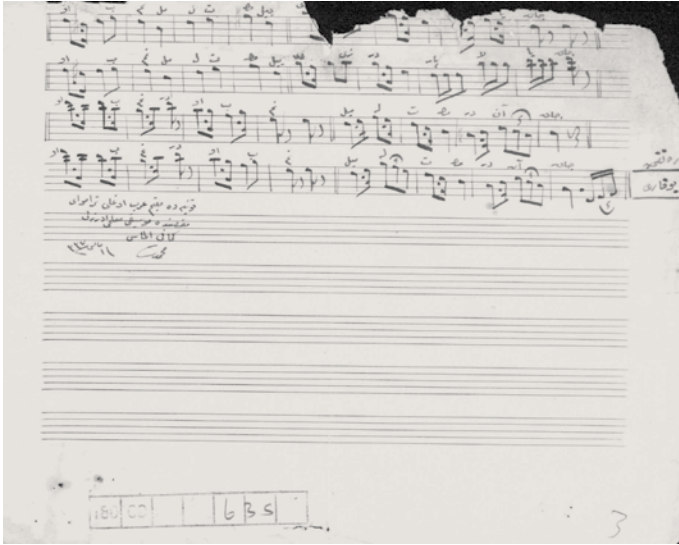
39 Bu konuda yazılmış müstakil bir eser için bkz. Akdoğdu, Onur, *Lemi Atlı*, Ankara, 1990, s. 72.

40 Bkz. Yenigün Hayri, “İsmail Hakkı Bey (Muallim)”, *Mûsikî ve Nota*, 15 (Ocak 1971), s. 13.

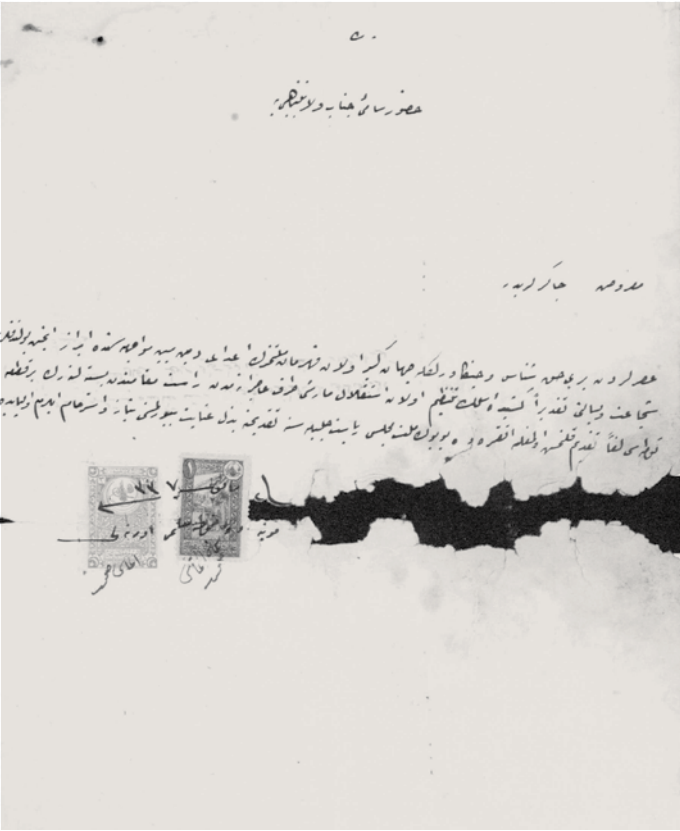
41 Detaylı malumat için bkz. Tahsin Yıldırım, İbrahim Öztürkçü, *Besteleriyle İstiklâl Marşı’nın Hikayesi*, İstanbul, 2014, s.72; Vasfi Hatipoğlu, “Mustafa Sunar’ın ‘Alaturka Keman Muallimliği’ İsimli Öğretim Kaynağının İncelenmesi,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/55, Şubat 2018, s. 607-608.

42 Âkif’in bestelenmiş şiirlerine dair tafsilatlı bir çalışma için bkz. Kâmil Büyüker, “Mehmet Âkif’in Türk Müziğinde Bestelenmiş Şiirleri”, *İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy*, İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2011; Ahmet Hakkı Turabi, Ahmet Hakkı Turabi, *Mehmet Âkif Ersoy Hayatı*, *Mûsikî Yönü ve Bestelenmiş Şiirleri*, Kocaeli, 2018, s.34.

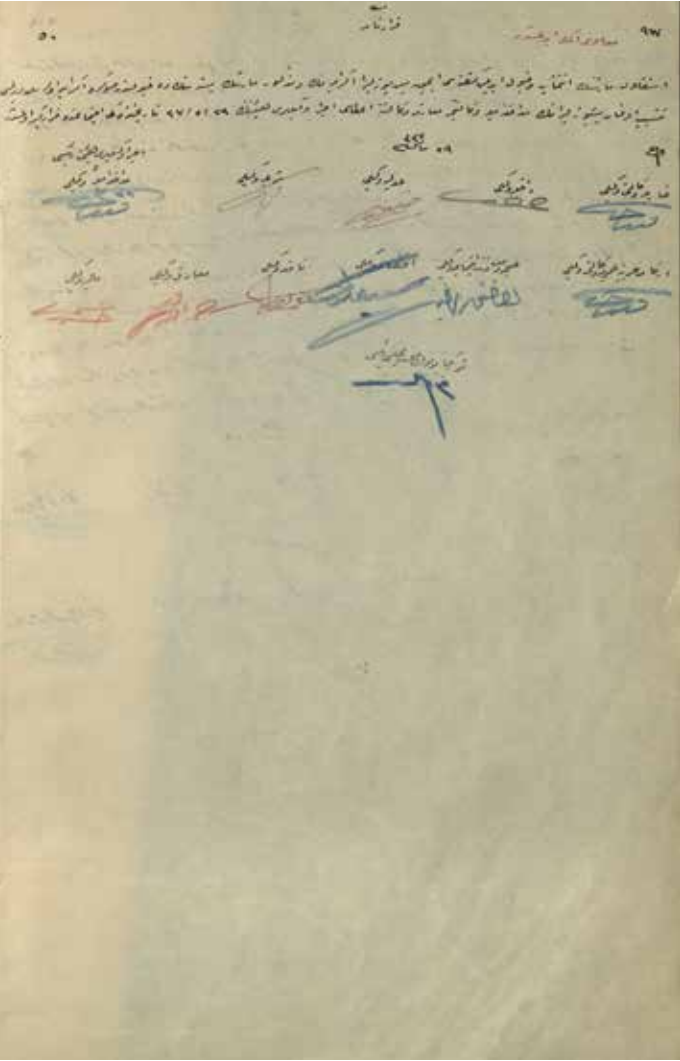
Osmanlı Arşivi’nden Belgeler

Edirneli Kemânî Elmas Mehmed Efendi tarafından Rast makamında bestelenmiş olup Konya vilayetinden gönderilmiş olan İstiklâl Marşı notası.

“Asırlardan beri hakşinas ve cengâverlikle cihângîr olan kahraman milletimizin a’dâ-yı din-i mübîn muvâcehesinde [din düşmanlarına karşı] ibrâz [göstermiş] etmiş bulundukları şecaat [cesaret] ve besâleti [yiğitlik] takdiren” Rast makamında bestelemiş olduğu Milli Marşa ait notayı takdim ettiğine dair Edirneli Kemânî Elmas Mehmed Efendi’nin arzuhalı.
12 Mayıs 1337 [1921]

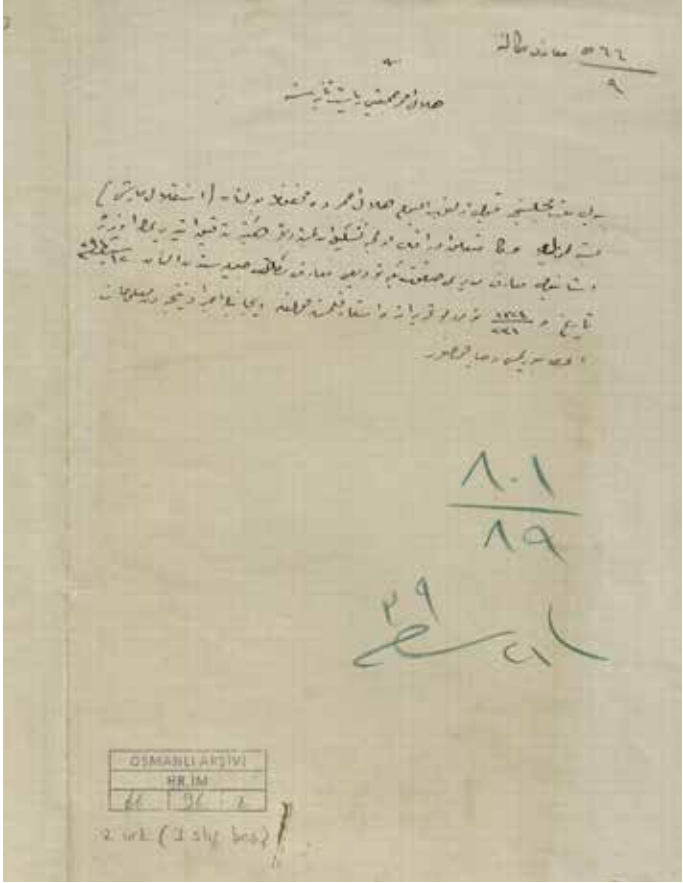
Kararnâme
[Muamelesi ikmâl edilmiştir.]

İstiklâl Marşı’nın intihâb ve kabul edilen güftesi için 500 lira ikramiyenin ve mezkûr marşın bestesinin de kabulünden sonra ikrâmiye olarak verilmesi tensib olunan 500 liranın Müdâfa’a-yı Milliye Vekâletince Maarif Vekâleti’ne itâsı İcrâ Vekilleri heyetinin 29/5/38 [1922] tarihindeki içtimâda karargîr olmuştur. İcrâ Vekiller Heyeti Re’isi Müdâfa’a Vekili Fevzi

Şer’iyye, Adliye, Dâhiliye, Hariciye vekâleti, Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye Vekâleti, Sıhhiye ve Muâvenet-i İçtimâiyye, Nâfia, Maarif, Maliye vekillerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa (İmzaları)

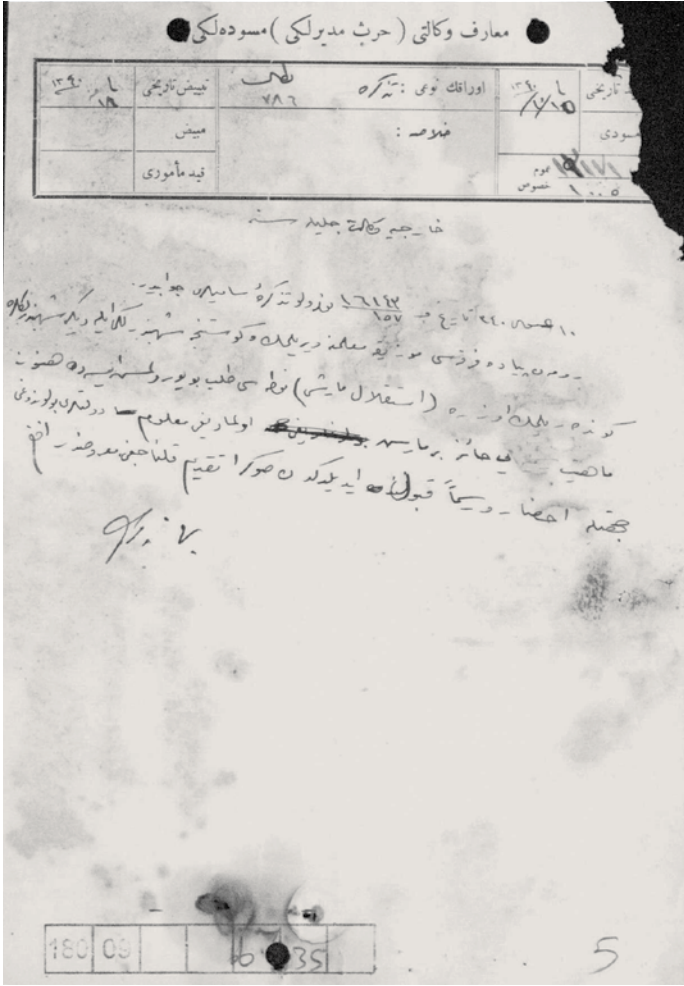
Bestekârları tarafından tanzim edilmiş olan 85 adet İstiklâl Marşı bestesinin Hariciye Vekaleti’ne devredildiği ve bunların İstanbul’da tayin edilen bir heyete gönderildiği fakat şimdi bu notalara ulaşamadığından bu bestelerin buldurulup geri gönderilmesi.
22 Kanunisâni 1339 [22 Ocak 1923]

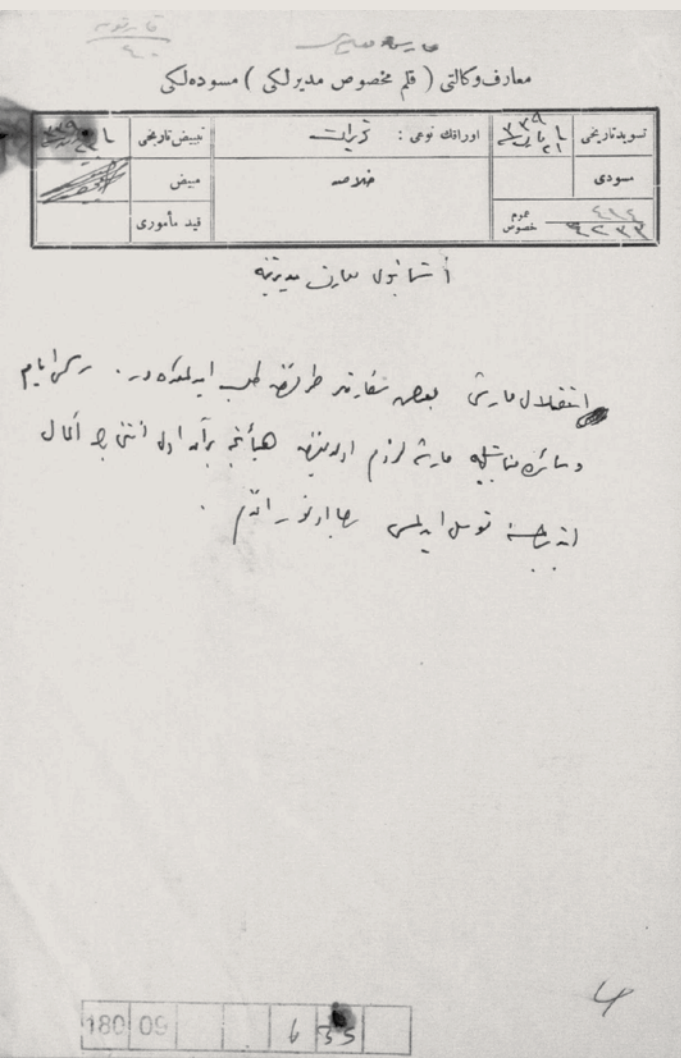
Büyük Millet Meclisi’nce kabul olunup Hilâl-i Ahmer’de [Kızılay] korunan İstiklâl Marşı ve buna ait evrakın heyete incelettirilmek üzere İstanbul Maarif Müdürlüğüne gönderildiğinin anlaşıldığı hakkında Kızılay’a gönderilen bir yazı. 21 Şubat 1339 [1923]

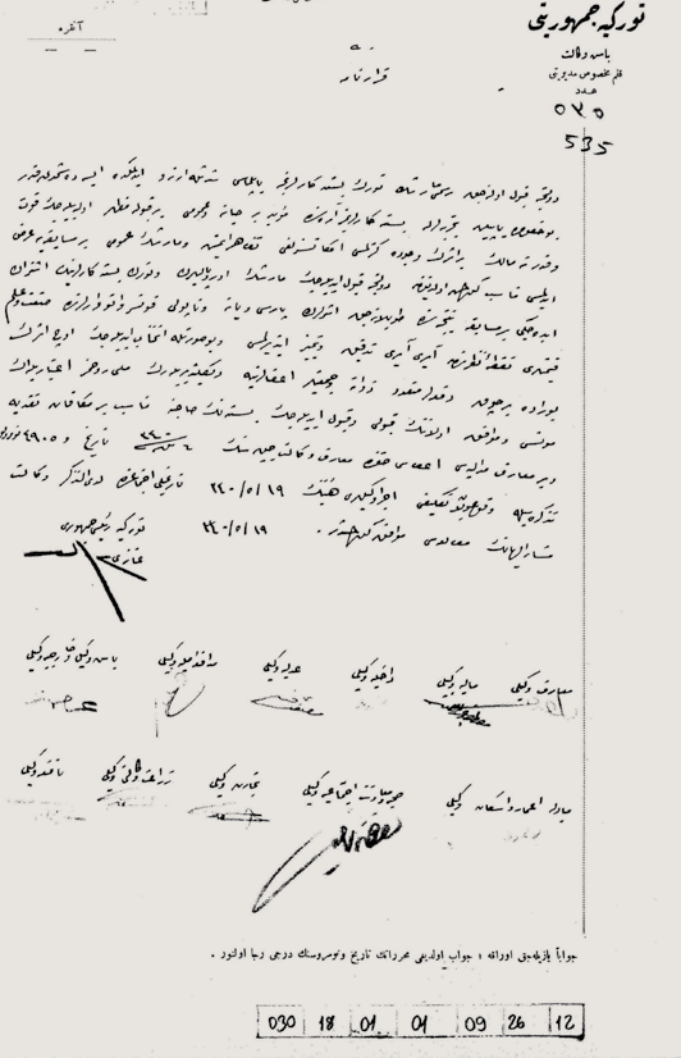
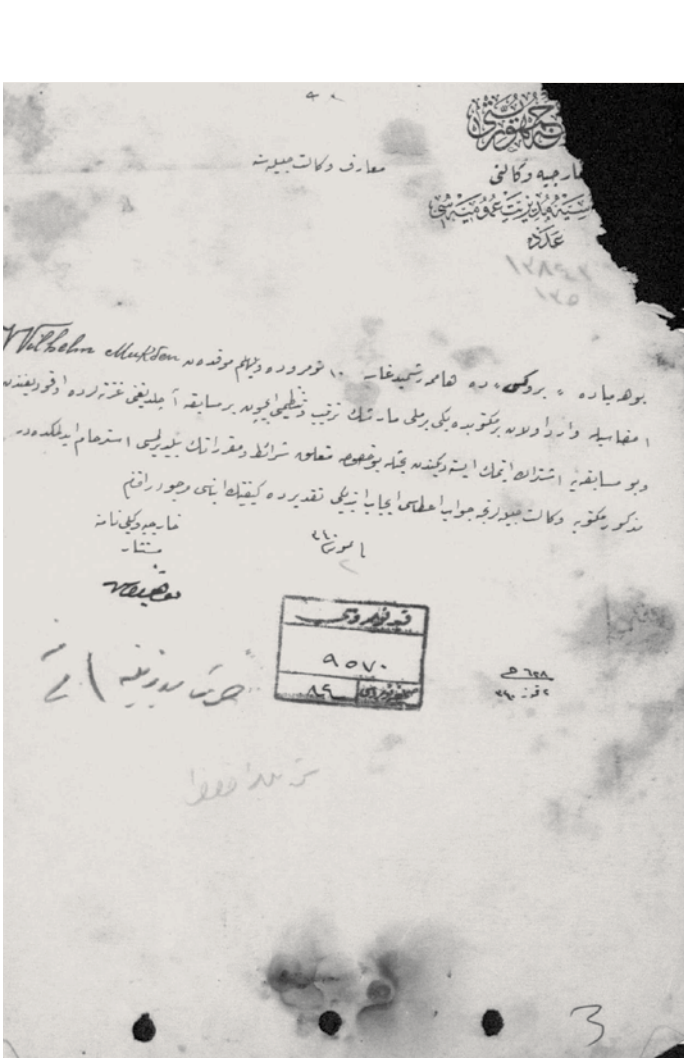
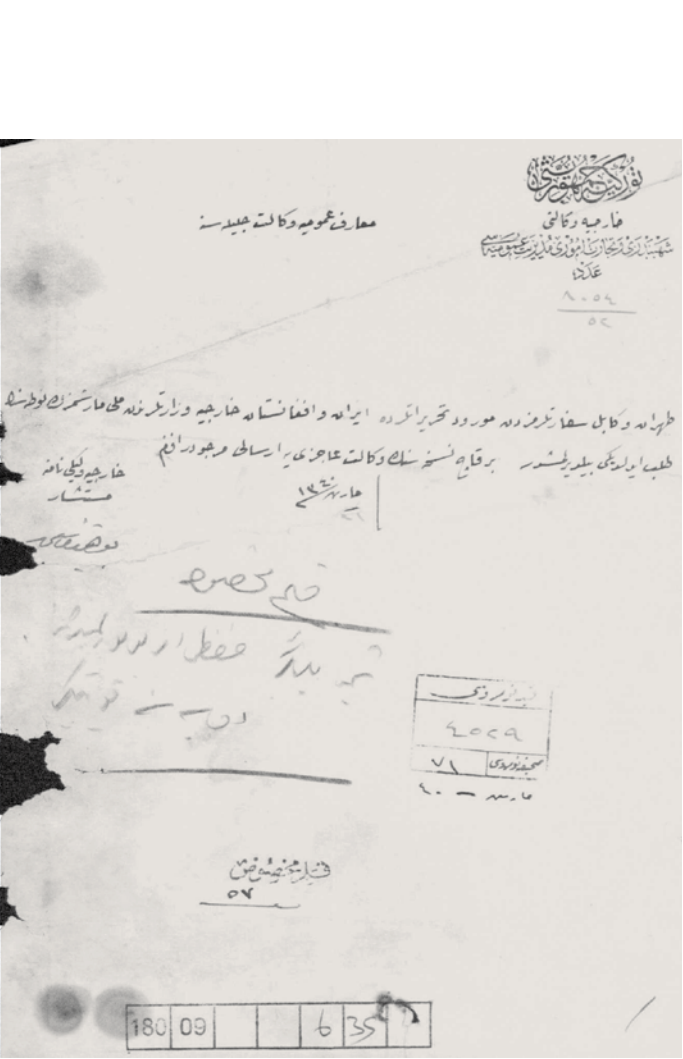
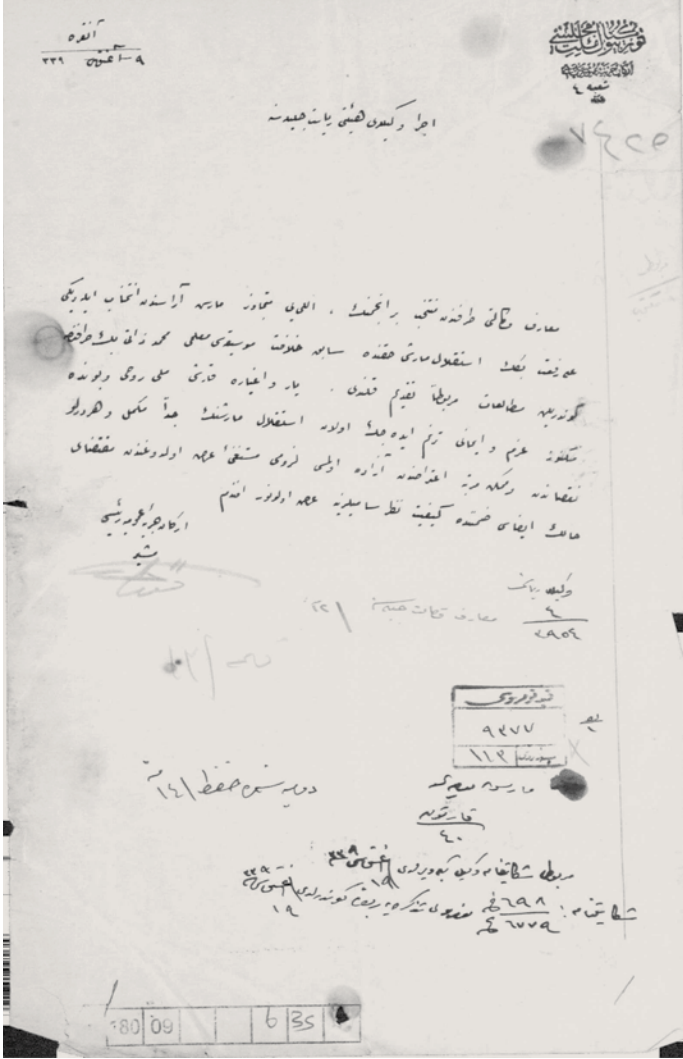
İstiklâl Marşı bestelerinin Hamid Bey tarafından Hilâl-i Ahmer merkez-i umumisine [genel merkezi] bırakılmış olduğu ve bunun Macid Bey’de olduğu anlaşıldığı, İstiklâl Marşı bestesinin bir an evvel seçilmesi gerektiğinden evrakın buldurulması hakkında Maarif Vekili müsteşarından Hariciye Vekaleti Murahhası Adnan Bey’e gönderilen resmi yazı. 11 Mart 1339 [1923]

Hariciye Vekâlet-i Celilesine, Rumen piyâde fırkası Muzika muallimine verilmek ve Köstence Şehbenderliği ile diğer Şehbenderliklere gönderilmek üzere [İstiklâl Marşı] notası talep buyurulmuş ise de henüz mâhiyet-i resmiyeyi hâiz bir marş olmadığı ma’lûm-i devletleri bulunduğu cihetle ihzâr ve resmen kabul edildikten sonra takdim kılınacağı ma’ruzdur efendim.

İstanbul Maarif Müdiriyyetine İstiklâl Marşı bazı sefaretler tarafından talep edilmektedir. Resmi eyyâm [resmi günler] ve sâire münasebetiyle Marş lüzum olduğundan hey’etçe bir an evvel intihâbın [seçimin] imâl ettirilmesine tevessül [başvurulması] edilmesi reca olunur efendim. 21 Mart 1339/1923

İstiklâl Marşı Notaları

[illegible]

اِسْتِیْکْلَالِ مَرْشِی

MARCHE.

ماونا

Korh ma seun mez bou che fak lar

da yu zen di sa n djah a

l san dja h

seun me den your deu maun

us tun de tu ten in son o djah

so n o dja h o be

nim mil le ti min yil di zi dir par

la ya dja h o be nim dir o be

nim mil le ti min dir o h djah

Rall.

منجبتك

۱۶۶ ۴۳۱

استقلال مارشی

قَضَائِي زَادَهُ عَوْدٌ جِي شَتَامَلِي اسكندر
Chamli Iskender

نفوس - استانبول : بايزيد ده ماليه نظارتي قارشمونده نومرو ۱۸
 ۱۸۳۶

Bejazyide No 18 Maia visclu malie
 T.F. 1836 Stamboul

استقلال قارشی

۱. قورقما، سوغور بوشققدرد بوزده آل سانجان،
 سوغورون بور ديمك اوئنده نونون اك صوك او جان،
 اوئتم مللك يلديزيد بار ديماجو،
 اوئتم مللك ائجان،

۲. چانما، قوزبان اولويم، چيروكي، اي نازلي هودول!
 قهرمان عرقه ركول، نه برشت، بوجهول،
 سكا اولماز دوكولمه قانديز صوكرا هودول!
 حقير، حق طابان مللك استغول،

۳. بهازلك برير هر ياشاوم، هر ياشاوم،
 قانلي جيلغيه بكارنچيد دور اجقمه، ساساوم،
 كوكره مسه سيل كجي جم، يئجي چيكنه، آسارم،
 بير تارم داغدي، ائگيلير صيغام، طاسارم،

۴. قزبك آفاق مارشمه چايك زلفي دوزار،
 نجم ايمان دولوكوسم كجي سرچدم دار،
 اولوسون، قورقما، ناصيل بويد بر ايمان يوقار،
 «صديت» ديدنك تيك ديسي قالمسه جانانوار،

۵. آرقا داسه! بور ديمه آقاري اوغرا حاقيد،
 سيد ايت كوكه كي، دورسون بو هاسنه آقيد،
 دوغاجقد سكا وعدا يئجي كوزلر حقاك،
 كيم بيلير، بلكه بارين! بلكه بارينت ده ياقيد،

۶. مامديك يارلي طويرو، ديمرك كچر طاني،
 دوشون آئنده كي بكار جه نفست، ياتاني،
 سن شريدا وغيبيك، ايجيد بار بقدرا ناي،
 دوبره ديارلي آساك ده بوجنت وطن،

۷. كيم بوجنت وطنك اوغريه اولماز كذا،
 سهدا قيسقدا جو طويروغني صيفساك شريدا...
 جان، جاناني، بونون ديمك آسايين ده خدا،
 ايجسين تيك طومون غي ديار ده خدا،

۸. رومك سندن آقاي شور ائجان، آقاي،
 ده كوسين معديك كوكسه ناهوم آقاي،
 بو ازانلر، كسيدا ندي ديك قاي،
 ابد يور ديمك اوئنده جم ايلد ملي،

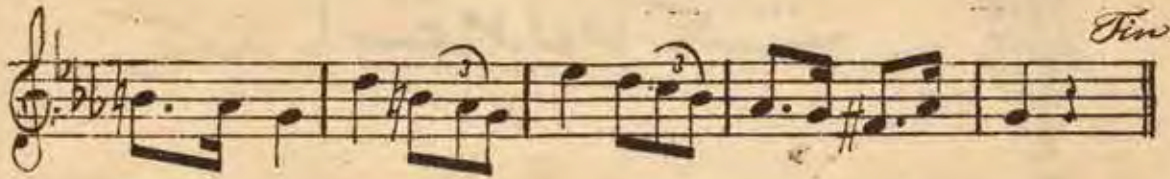
۹. اوزيان دجدايد بلك سجه ايد، دارسه، طاشم،
 هر جوجمدهن آقاي بوشاوب قاي ياشم،
 قيشقير، دوجمركي برون قشم،
 اوزيان يوكس درك عرشه ده كس بلكه باشم،

۱۰. دالغان سده ده، شفق كجي اي، ساني هودول!
 اولسون آتير، دوكولمه قانديك هيسي هودول،
 ايدنا سكا بوز، عرقه بوز استغول...
 حقير هر ياشاوم بار ائكمك حريت،
 حقير حق طابان مللك استغول...

مارك يانور بوشون نوتيسي آري طبع اولدو حقد

فياقت ۵ چنوشيد

استقلال مارشی -15- لمی بیک

استقلال مارشی

معلم اسماعیل حق بک

MUALLİM İSMAIL HAKKI AKSOY'UN "İSTİKLAL MARŞI" BESTESİNİN NOTASI.

Marche d'indépendance

مؤلی
ریاست جمهور موسیقی جاتی شافی
موسیقی معلم مکتبی مدبری
زکی

آغزه

استانبول
۱۹۲۵

OSMAN ZEKİ ÜNGÖR'ÜN "İSTİKLAL MARŞI" BESTESİNİN NOTASI.

کشتنه
محرمانه

ایستقلال

بشنه
دو

Marche modérée (♩=60)

Chant

Piano

ff

ff

کوردی ما سون ما
Kork ma seun mēz bou cha

فک لار دا یو زئن ال سان دجاک سون مدهن'your dou mounus tun'

له تون تن' son o djak o bēnini' mil lē ti min' yil' di zi dir par la yadjako hé

لا او پال نور ما پیت جی آل دو مک لی لیل نی به او دو تم
nim dir o be nini mil lē ti min dir an djak. Tchut mā kour ban o la

کول بر ما مان را قد لال می ل غازی کی ده چه
yim tēhē re ni eynaz li lāi cah ru man ir ki mā līr ghul

قی حق لال چه را صوک مری لا قان ان کور دو مار اول کا سا لال چه بر دت شد جو نه
né bou chid dēt bou djē lāi sa na ol mazdeu qu len kan lu ri miz son ra helal hakki

لال ی ایس مک تی لیل پال ما ته جی دو
dir hak ka tu pan mil lē ti min is tik lāi

Rall.

Op. 90/92
1/7/932

استقلال مارشی

قورقا سونمهز بوشقنلرده يوزن آل سانجاق
سونمهدن يوردنك اوستنده توتن اك صوك اوجاق
اونم ملتك بيلدريدن يارلاياجق
اونمدر ، اونم ملتكدن آنجاق

چاتما قوربان اولام چهره كي اي نازلي هلال
قهرمان عرقه بر كول ، نه بوشدت ، بو جلال
سكا اولماز دوكون قانلرئز صوكر ا حلال
حقيدر حقه طابان ملتك استقلال .

MARCHE D'INDÉPENDANCE

Korkma 'seunmèz' bou chafaklarda yuzèn' al sandjak
Seunmèdèn' yourdounmoun ustundè tutèn èn son odjak
O bènim' millètimin' yildizidir parlayadjak
O bènimdir, o bènim' millètimidir andjak.

Tchatma, kourban olayim tchèhrèni èy nazli hilal
Kahraman irkima bir ghul, né bou chiddèt' bou djélal
Sana olmaz deuqulèn kanlarimèz sonra hélal
Hakkidir hakka tapan millètimin' istiklal.

فیاتی ۵۰ غروشدر

İSTİKLAL MARŞI

SEN FONİ TİCARETEVİ
MİCEL BORITZER
Yüksək Kaldırım No. 90/92
(onlu PAPAJOJİU)
Galata - İstanbul

Sahibi
Orkestra Şefi ve Musiki Muallimi Mektebi Müdür ve Kurucusu
Zeki Üngör
Ankara 1924
JORJ D. PAPAJOJİU - YAYIMI
Yüksək Kaldırım No. 90

İstiklâl Marşı

M. Akif

Zeki Üngör

Marş (♩ = 80)

Ses

Piyano

ff

Kork ina sön mez bu şa

fak lar da yü zen al san cak sön medeniyur du mun üs lün

de lü ten en son o cak o be nim mil le ti mini yıl dı zı dir par la ya cak o be

nim dir o be nim mil le ti min dir an cak çal ma kur ban o la

yım çeh re ni ey naz lı hi lâl kah ra man ır ki ma bir gül

na bu şid det bu ce lâl sa na ol maz dö kü len kan la ri miz son ra he lâl nekki

dir hak ka ta pan mil le ti min is tik lâl.

Rall.

Istiklâl Marşı

M. Akif

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak
O benimdir, o benim milletimindir ancak

Çatma kurban olayım çekene ey nasıb kıldıl
Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet bu celâl
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl
Hakkıdır hakka-tapan milletimin istiklâl

اِسْتِقْلَالِ مَارِسِي

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

A handwritten musical score for a piano piece, consisting of two staves: a treble staff and a bass staff. The music is written in a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature (C). The treble staff begins with a treble clef and a key signature change to one flat. The bass staff begins with a bass clef and a key signature change to one flat. The music is composed of various notes, including eighth and sixteenth notes, and rests. The handwriting is in ink on aged paper.

A musical score for the song 'The Rose Tree'. It features a treble and bass staff. The treble staff has a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature. The bass staff also has a key signature of one flat. The music is in 4/4 time. The melody is in the treble staff, and the accompaniment is in the bass staff. The melody starts with a quarter note G4, followed by a quarter note A4, then a quarter note B-flat4, and a quarter note G4. The accompaniment starts with a quarter note G3, followed by a quarter note A3, then a quarter note B-flat3, and a quarter note G3. The melody continues with a quarter note F4, a quarter note E4, a quarter note D4, and a quarter note C4. The accompaniment continues with a quarter note F3, a quarter note E3, a quarter note D3, and a quarter note C3. The melody ends with a quarter note B-flat4, a quarter note A4, a quarter note G4, and a quarter note F4. The accompaniment ends with a quarter note B-flat3, a quarter note A3, a quarter note G3, and a quarter note F3.

A musical score for a piano piece titled "The Rose Tree". The score is written for piano (p) and features a melody in the right hand and a bass line in the left hand. The melody is in G major and 2/4 time. The bass line consists of a simple harmonic accompaniment. The score is divided into two systems, each with a repeat sign at the beginning. The first system contains measures 1 through 4, and the second system contains measures 5 through 8. The piece ends with a double bar line.

A musical score for the song 'The Rose Tree'. It features a treble and bass staff. The treble staff has a melody with notes and rests, while the bass staff provides a harmonic accompaniment with chords and single notes. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 4/4. The score is written in a historical style with some decorative flourishes.

A musical score for the song 'The Rose Tree'. The score is written for voice and piano. The voice part is in G major, 2/4 time, and consists of a single line of music. The piano accompaniment is in G major, 2/4 time, and consists of two staves. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes in the right hand, and a bass line in the left hand. The score includes a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/4. The music is written in a standard musical notation style with a treble and bass clef for the piano part, and a single staff for the voice part.

musical score for the piano part of "The Swan" by Camille Saint-Saëns. The score is in G major, 3/4 time, and consists of 12 measures. The piano part features a melodic line in the right hand and a supporting line in the left hand. The tempo is marked "Andante" and the dynamics range from "cres" to "rall".

قورقاسونم بوشفقارده یوزن آل سجا
سونم دن یوردیمک اوستند نومه ان صوک اوجا
اونم ماتمک ییلدیزیدر بارلایه جان
اونمدر او بزم ماتمکدر آتخا

دالغالان سن ده شفقارکی ای شانی هلال!
اولسون آریج دوکیون قانلیمک هبسی هلال!
ابد یاکا یوق، عرق یوق، اضمحلال
مقیدر حریسامه باراغمک حریت
مقیدر مقه طایان ماتمک استقلال

"محررالف"

فیناتی
۱۰ غموشدور

مهرنیز نیشانه لر ساجته دوز

بۈک تۈزک ملتسمه

اِسْتِغْلَالِ مَارْشِ

بسته کاری :
موسیقی معامی
احمد بکنا
(غردآغی)

MARCHE DE L'INDÉPENDANCE (Turque)
Composé
par
A. Yekta Bey

یمنی لمبی
۱۳۴۱

کاغذچیلی و مطبعه چیلی آتور شرکت

Introduction M.M. ♩ = 114

Chant

Piano

ff

hork

Musoloso

ma seun mek bou cha fak lar da yu xea al san

djak seun me den your dou moun us tun de tu ten

2

en son o djak o be nim mil le ti min gil di ke dir

par la ya djak o be nim dir o be nim

mil le ti min dir an djak o be nim dir

o be nim mil le ti min dir an djak ar ka

داسه در لا مانه آل ما دو دو فیه ما ما رات اویغ پی-سی
 dach your dou ma al tchakla re oig rat ma sa kin si per

ff

et gew de ni dour-sou bou ha ya six dja kin do ga

Cornet à piston

djak dir sa na vad et di gui gun lér hak kin

kim bi lér bel ki ya rin bel ki ya rin dan da ya kin

P P sf

کیم بی لیر بیل یارین دایره یارین دایره یارین
 kım bî lîr bel qûi ya rîn bîl qûi ya rîn dâi dâi ya hîn

کیم بوی دین نیت وای تا نین اوغ رونا اول ماخ قی فیه دایه چو هه
 kım bôu djên nêt va ta nîn oug rou na ol max qûi fê dâi chu hê

دایه فیه کی رادیاک لاپ راقی سیک سان چو هه دایه دیا
 dâi fîch kî ra djâk lûp râ qî sîk san chu hê dâi djâ

نیه دیا نا نیه بوی تون وای ریمه آل سینه دایه
 nî djâ na nî bû tun va rî mî al sîn dâi hâu

[illegible]

6

ya cha mich bay ra ghi min hur ri yet hak ki

dir hak ka ta jan mil lé ti min is tik tal

rit...

rit...

استقلال ماری کفہ کی

۱
 قورقا ، سونمز بوشفقده بوزده آل سجاده ،
 سونمز دیر دیمک اوستده قوتلک صولک دجانه .
 او بنم ملتک ییلدیزید - بارلادیجه !
 او بنم ملتک - آغجاده

۲
 آرقا داسه ! یور دیمک آغجاده اوستده صاتیق !
 سیرایت کورده کئی ، دورسون بویاسه جه آتین ...
 دوغاجقد - سلا دیمک کونز حقیق ،
 کیم ییلیر ، بلکه یاریر ! بلکه یارینده یاتین !

۱۵۸ : حاشیه نقلی از بدیع الزمان محمدی : « فافکار » یعنی فکر و موسسه لرین
 « اصول مازور » : طبع نامه سنده از لرین .

محمّد عارف

گفتہ: عاکف بک استقلال مارشی

بشتہ: معتمد کاظم بک

ساز آل رن پر دہ لر فن ش پر مرسون عہ قورق

اجاق اور سرک لک فن قور دہ نشہ اوین مک دو پر دہ مرسون ق

جن یا لا بار دہ ری دی بیل مک ق لہ مل نم بہ او

آں در مک ق لہ مل نم بہ او در نم بہ او

ناز ای کشہ دہ چہ ییم لا و با فر رچات جن

سا لالہ پر دہ شد و دہ گول پر دہ قی عر مادہ نہ لالہ ل

ق حق لالہ دہ رگو مر ری لا قان لں کو دہ ماز اول شا

لال قن اس دہ لں مل لں طاقہ حق دہ

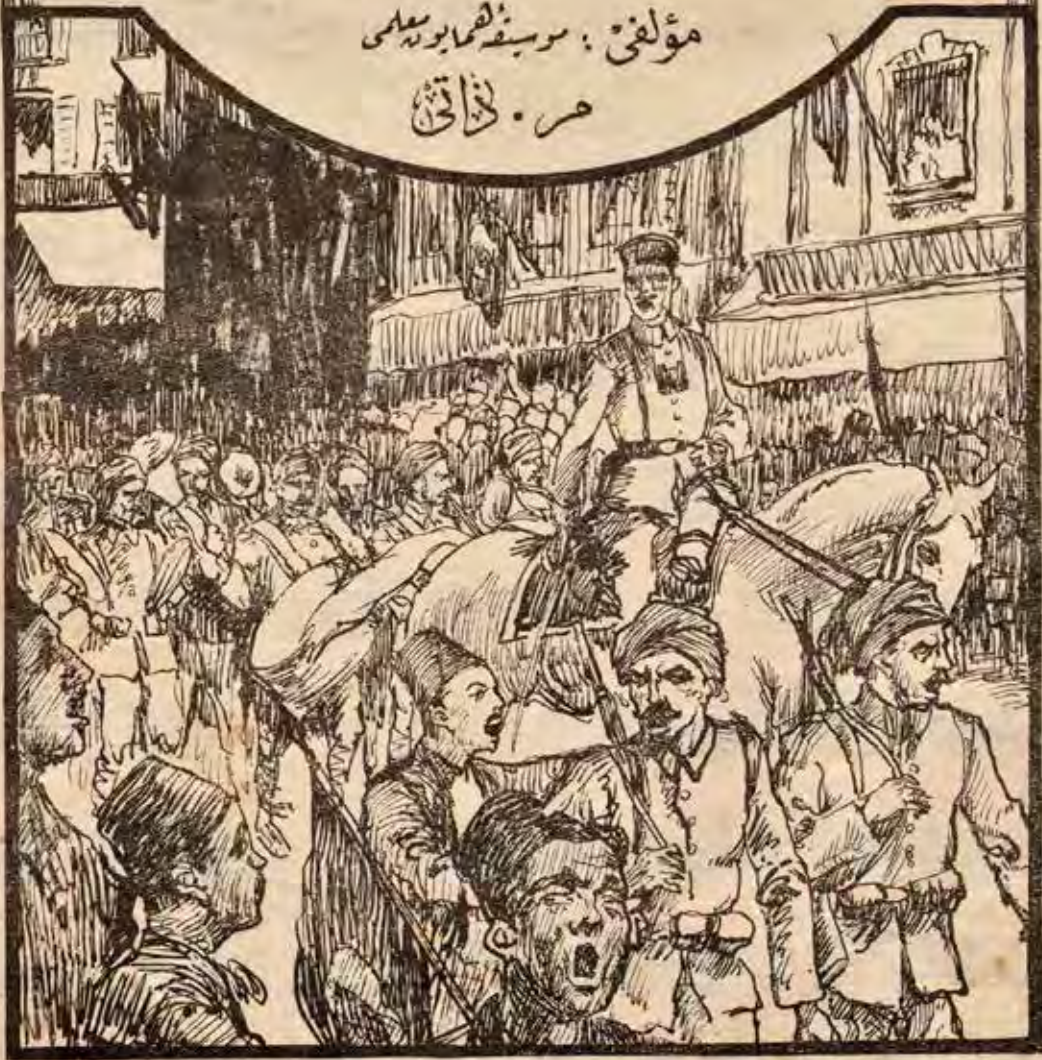
MUALLİM KAZİM UZUN "İSTİKLÂL MARŞI" BESTESİNİN NOTASI.

کشتخانہ نمونہ سلیقہ داران

ایستقلال افشاری

مؤلفی: مرید قاسم بروجی

مر. ذائق

فیثاتی ۱۰ غروش

تکثیر حاصلات عدول حمود ذک ابدا

MEHMET ZÂTİ ARCA'NIN "İSTİKLÂL MARŞI" BESTESİNİN NOTASI.

MARCH

استقلال مارشی

مؤلفی :
م. زالی

PIANO

f *p* *p*

cresc. *mf* *f* *p*

cresc. *f* *Fine*

Trio

دو ل ف ق شه یو سون سون نورق

یور دن سون جاق سان آل زون یو

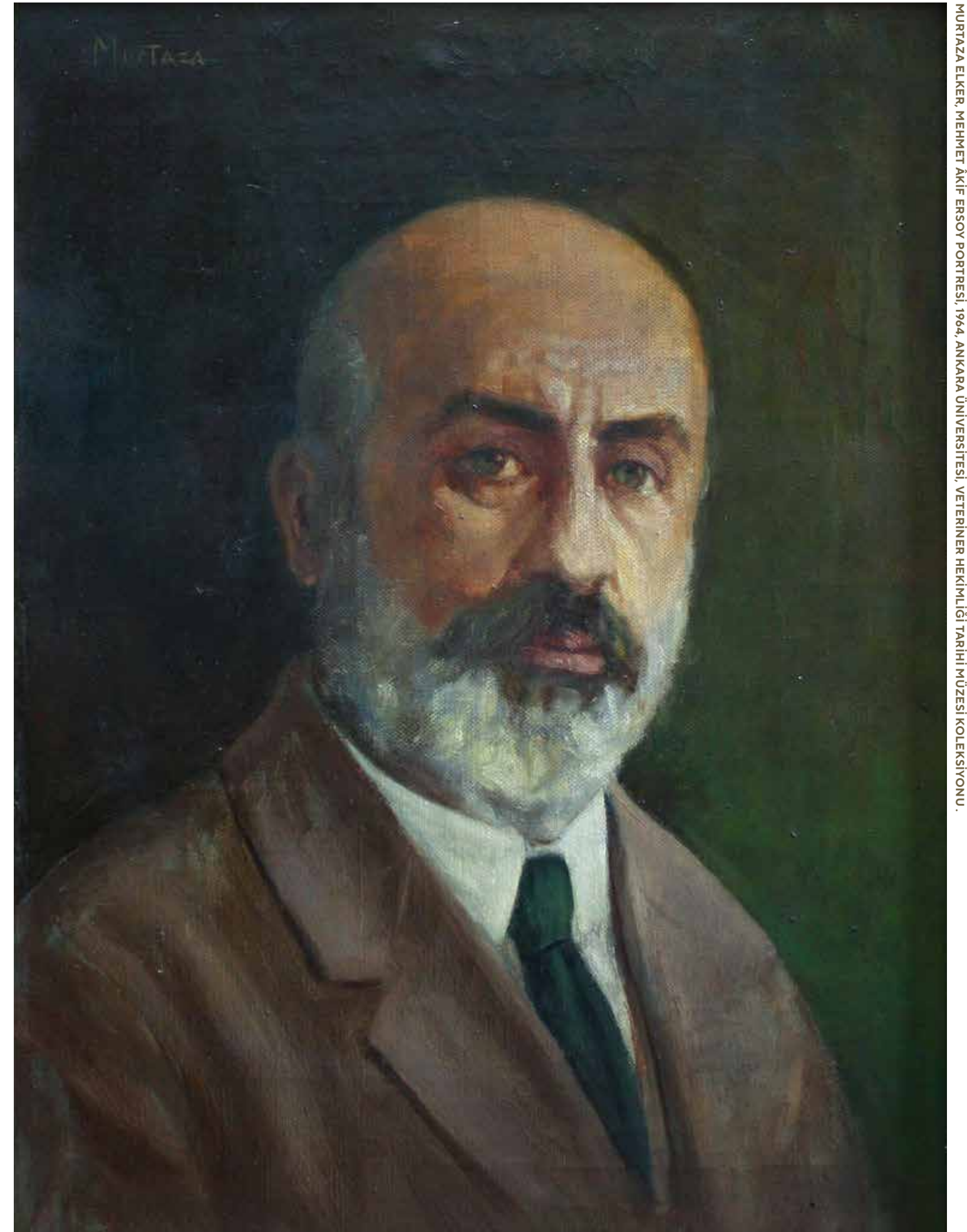
جاق او سوک اک تن نو ده بین اوس مک دو

با لا یار در زی دی ییل مک ت ل مل تم او

چن او در او مل

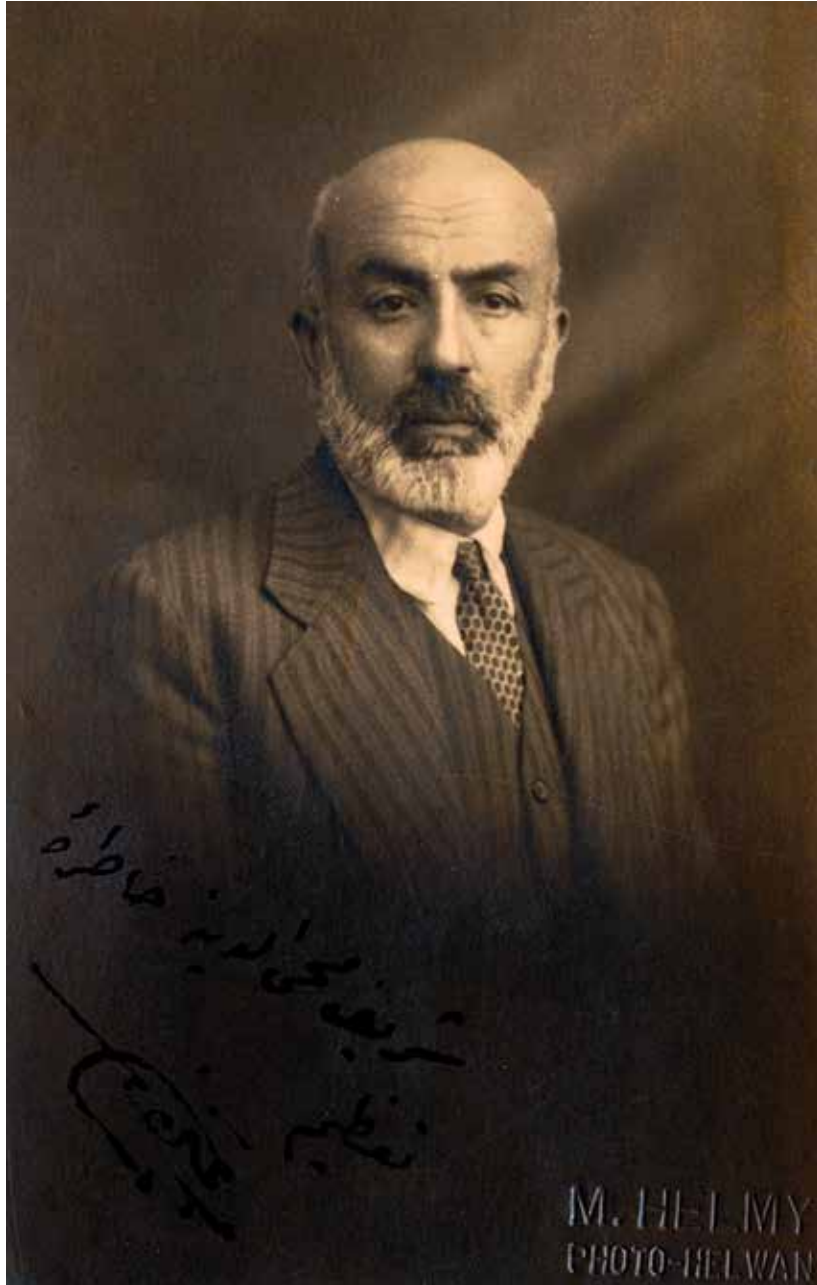
ت مک در آل جاق

f *p* *pp*

Mehmet Âkif'in Eserleri

Mehmet Ruyan Soydan

ŞERİF MUHİDDİN TARGAN'A İMZALI FOTOĞRAFI:
ŞERİF MUHİDDİN'E HATIRA-I TAKDİM”.

FOTOĞRAFIN ARKASI:
“BENİ RAHMETLE ANARSIN YA, İŞİTSEN BİR GÜN
ŞU SAĞIR KUBBEDE HÂİB SESİMİN DİNDİĞİNİ?
BU HEYÛLÂYA DA BİR KEREÇİK OLSUN BAK Kİ,
EBEDİYYEN DUYAYIM KABRİME NUR İNDİĞİNİ
6 RECEB 1351 [5 KASIM 1932]
MÜŞTAKIN
MEHMET AKİF”

TARİHİ ve kültürel geleneği hayli köklü ve zengin olan Türk edebiyatında yüzlerce edip ve şair milletin hafıza-sında derin izler bırakmıştır. Bunlar içerisinde aradan yüzlerce yıl geçmiş olmasına rağmen halâ unutulmayan ve hafızalarda dipdiri duran, Yunus Emre, Mevlânâ Celâleddin-i Rumî, Koroğlu, Karacaoğlu, Fuzulî, Bakî ve Nedim gibi nice isimler bulunmaktadır. Son asırda ise bunlar misali hafızalarda yer etmiş olan, Namık Kemâl, Ziya Paşa, Muallim Nâci, Abdülhak Hâmid, Tevfik Fikret, Mehmet Âkif, Yahya Kemâl, Cahit Sıdkı, Nâzım Hikmet ve Necib Fâzıl gibi birçok ismi sayabiliriz. Her biri diğerinden değerli olan bu isimlerin birbirleri ile mukayesesı tabi ki mümkün olmamakla birlikte, Mehmet Âkif'in Türk toplumu üzerindeki tesiri ve i'tibârı nazar-ı dikkâte alındığında bir rüçhaniyetinin olduğu bâriz bir surette ortaya çıkmaktadır. Zîrâ gerek kendi eserlerinin neşredilmesindeki fevkalâdelik gerekse hakkında yazılan kitap, makale ve yazıların sayısı itibariyle zenginliği bunun en büyük delilidir. Türkiye'de şiirleri en fazla okunan şairlerin başında yine onun geldiği de aşîkârdır.

Asıl mesleği baytarlık olan Âkif'in akla ilk gelen hususi-yeti tabi ki şairliğidir. Bu sebeble en büyük eserleri olan *Safahat* ve İstiklâl Marşı adeta onunla bütünleşmiş durumdadır. Hâl böyle olmasına rağmen, Âkif sadece şiir yazmakla kalmamış birçok nesirler kaleme almış, bir hayli eserler tercüme etmiştir. Onun tüm bu eserlerine baktığımızda zenginliğiyle birlikte çeşitliliğini de görmekteyiz.

Âkif'in kitaplarını ele aldığımız bu çalışma, akademik mânâda bir bibliografya hazırlanması ya da bir kataloglama çalışması değildir. Münhasıran onun kaleminden çıkmış olan kitaplar hakkında kısa bir bilgi derlemesi olup basit bir tasnife tabi tutularak sunulmuştur. Tabii olarak, onunla ilgili çalışma yapan kıymetli yazar ve araştırmacılarımızın eserlerinden hayli istifade edilmiştir.

A SAFAHAT

Bilindiği üzere, Mehmet Âkif şiirlerini önceleri *Hazine-i Fünun*, *Resimli Gazete*, *Mekteb* ve *Servet-i Fünun* gibi muhtelif mecmualarda yayınlamış, ancak *Sırât-ı Müstakîm*'in yayın hayatına atılması ile tüm şiirlerini bu dergi ve devamı olan *Sebilürreşâd* dergisinde neşretmeye başlamıştır. Bilâhare mezkûr dergilerde yayınladığı şiirlerini *Safahat* adı altında yedi ayrı eserde bir araya getirmek suretiyle kitaplaştırmıştır. İlk kitap sadece *Safahat* adını, müteakib kitaplar ise her biri bu ana başlık altında farklı alt isimler de taşımaktadır. İlk altısı İstanbul'da, yedincisi ise Kahire'de yayımlanan

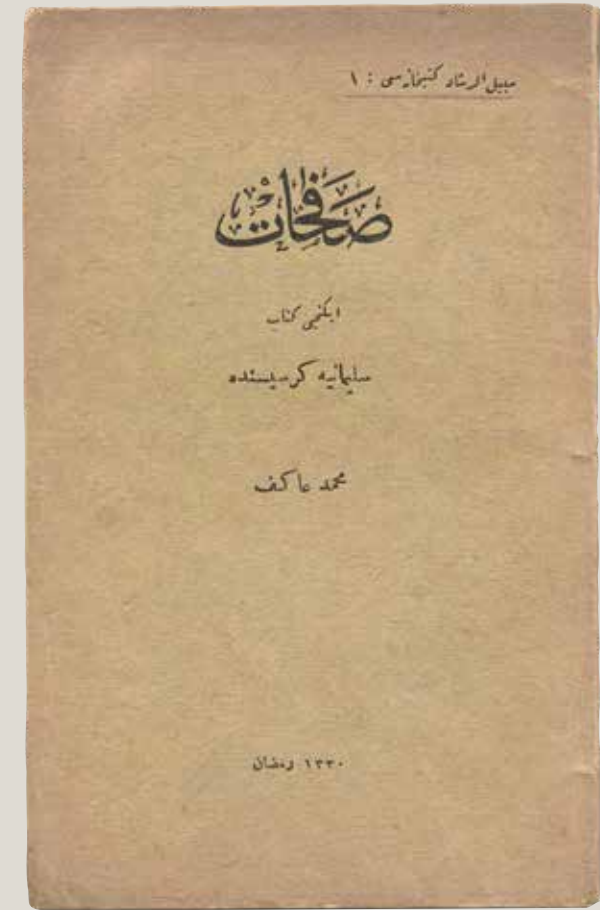
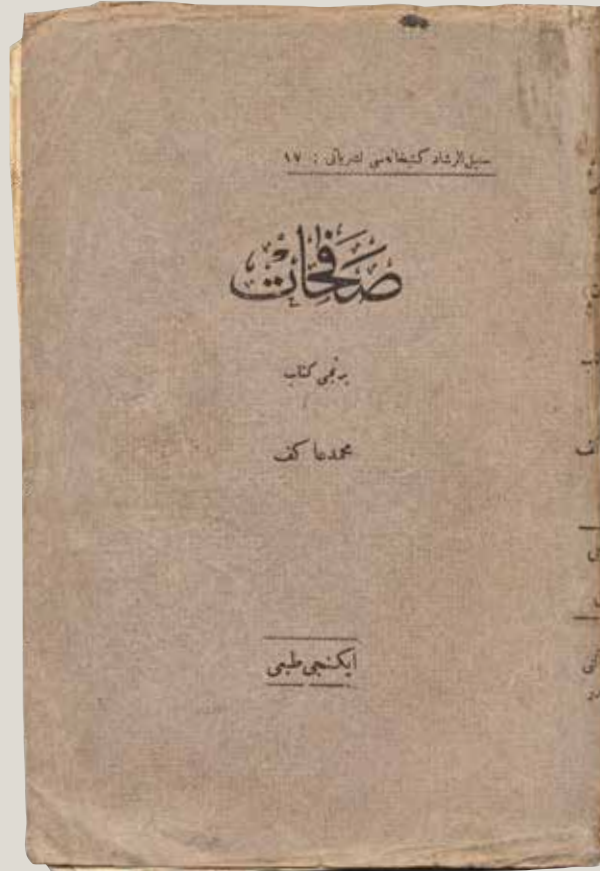
bu eserlerin farklı zamanlarda (Arap harfleriyle) ayrı ayrı toplamda 21 defa basımı gerçekleştirilmiştir. Bunlara kısaca göz atacak olursak;

1
Safahat Birinci Kitap
(1. baskı: *İstanbul 1329*, Sırât-ı Müstakîm Matbaası, 267+3 s.; 2. Baskı: İstanbul, 214 s.; 3. baskı: İstanbul 1346, *Âmidî* Matbaası, 191 s.)

Muhtelif konulardaki (3084 mısra hacminde) 44 şiirden oluşur ki, *Safahat*’ın en kapsamlı bölümüdür. İçindekilerin tamamına yakını daha önce *Sırat-ı Müstakim*’de yayımlanmış olan şiirlerden meydana gelir. Bu bölümdeki manzumelerde çoğunlukla beşerî ve sosyal meseleler ele alınmıştır. Cahillik, istibdat, meyhane ve kahvehane gibi ictimai illetler tüm gerçekliği ile hatta yer yer alay edilmek suretiyle tasvir edilir. Toplumda sarî olan fakirlik, tembellik, hastalık ve acizliklere dikkat çekilerek, dayanışma, yardımlaşma çalışma, azim ve ye’se kapılmama gibi toplumsal vazifeler hatırlatılır. Hasta, Tevhid yahud Feryad, Küfe, Meyhâne, Selmâ, Kocakarı ile Ömer, Azim, Hürriyet ve İstibdât gibi şiirler bu kitapta yer alır. Şair bu ilk kitabı, ahlâken çok sevdiği talebesi Râtıb Paşa’nın oğluna “Evlâdım Mehmet Ali’ye yâdigâr-ı vedaımdır” sözleri ile ithaf etmiştir.

2
Safahat İkinci Kitap: “Süleymaniye Kürsüsünde”
(1. baskı: *İstanbul*: Sırât-ı Müstakîm Matbaası, 1329, 91 s.; 2. baskı: İstanbul 1330, 61 s.; 3. baskı: *İstanbul*: Necm-i İstikbâl Matbaası, 1336, 61 s.; 4. baskı: İstanbul: Gündoğdu Matbaası, 1347/1928, 55 s.)

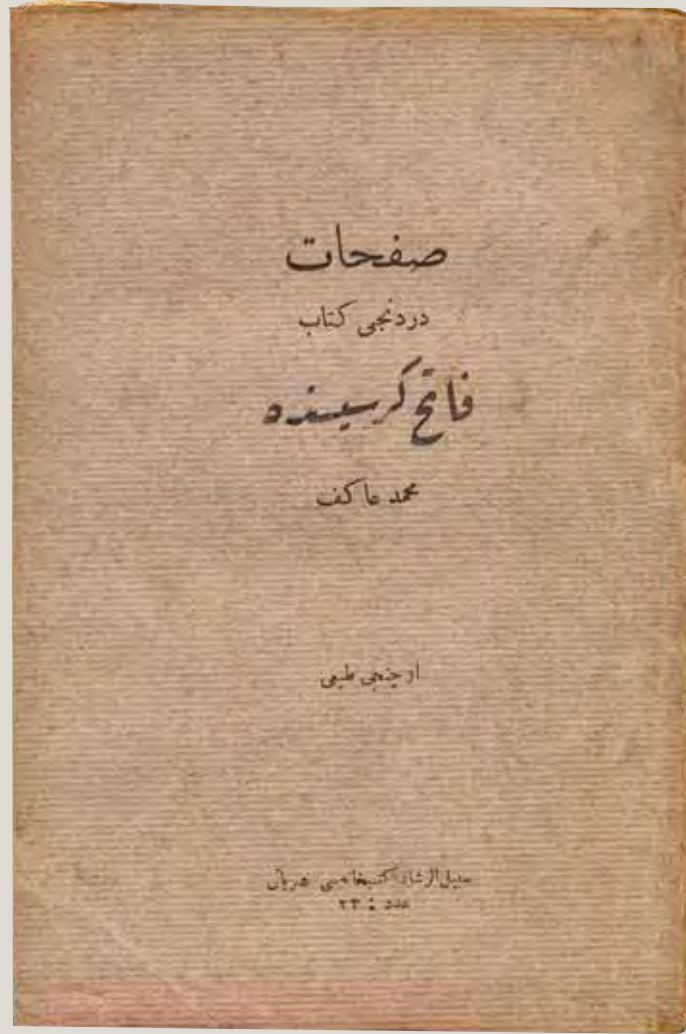
Fatin (Gökmen) Hoca’ya ithaf edilmiş olan bu kitap, Sibiryalı Seyyah Abdürreşit İbrahim’in ağzından İslâm aleminin ve ülkedeki vaziyetin anlatıldığı 1002 mısralık tek bir şiirden ibarettir. Mehmet Âkif, bu şiirinde kendisinin de yakın dostu olan Abdürreşid İbrahim’i konuşturarak, Süleymaniye Camiinde verilmiş bir vaaz şeklinde eseri kaleme almıştır. Hatib camii kürsüsünden cemaate hitâben; Japonya’ya yapmış olduğu seyahatle- rinde gördüklerini ve yaşadıklarını özetleyerek gerek uzakdoğuda gerekse islâm coğrafyasındaki intibalarını ibretli bir surette dile getirdikten sonra Meşrutiyet’in ilânını müteakiben ülkemizde cereyan eden olaylara ve toplumsal hatalara değinerek, hâlen yaşanmakta olan bu başıbozuk ahvâlin, milletin başına getireceği felâketlere dikkat çeker ve bir dua ile vaazını (şiiri) bitirir. Bu şiir kitap olarak neşredilmeden evvel *Sırat-ı Müstakim* mecmuasında yayımlanmıştır.

2

3

3
Safahat Üçüncü Kitap: “Hakkın Sesleri”:
(1. baskı: *İstanbul*: Selânîk Matbaası, 1331, 64 s.; 2. baskı: İstanbul 1336, 48 s.; 3. baskı: İstanbul: Tevsi-i Tıbaat Matbaası, 64 s.; 4. baskı: İstanbul: Gündoğdu Matbaası, 1347/1928, 48 s.)

Çoğunlukla dinî içerikli toplumsal mesajları içeren on manzume 482 mısradır. Bu şiirlerden sekizinde önce *Kur’ân*’dan bir ayet, birinde ise bir hadis ve meali verilmek suretiyle mevzua giriş yapılır ve şiir bu minvâl üzere devam eder. Balkan Harbinde fırka ve kavmiyet kavgaları sebebiyle birbirine yardım etmeyen ordu birlikleri yüzünden yaşanan hezimet, toprak kaybı ve akabinde meydana gelen katliâmlar, fecaat ve göçlerden dolayı ülkede yaşanan sıkıntılar kitabın tüm konusunu oluşturur. Âkif, eserde yer alan on şiirinde de işte bu Balkan harbinin neticelerinden duydu- ğu ızdırabını acılar içinde dile getirir. Kitap, Ferid Kam’ın Mehmet Âkif’e hitâben kaleme aldığı bir yazı ile sona erer.

Diğer taraftan bu kitapta üçüncü sırada yer alan; “*Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk, Bak, nasıl doğranıyor? Kalk, baba, habrinden kalk!*” sözleriyle başlayan şiir, -muhtemelen- *Hakk’ın Sesleri*’nin yayımından önceki bir tarihte, Sebilürreşad Kütüphanesi tarafından müstakilen *Hakk’ın Sesi* ismiyle tek şiirden ibaret bir kitapçık şeklinde yayınlanıp dağıtılmıştır. Kapak dahil toplam sekiz sayfadan oluşan kitabın üzerinde yayın tarihi bulunmamaktadır: *Hakkın Sesi*, İstanbul: Tevsi-i Tıbaat Matbaası, Sebilürreşâd Neşriyatı, 8 s.

4
Safahat Dördüncü Kitap: “Fatih Kürsüsünde”
(2. baskı: *İstanbul*: Tevsi-i Tıbaat Matbaası, 1332, 102 s.; 3. baskı: İstanbul: Tevsi-i Tıbaat Matbaası, 1332, 64 s.; 4. baskı: İstanbul: Amedî Matbaası, 1343, 88 s.)

İctimai mevzuların ele alındığı iki bölümden ve 1692 mısradan oluşan tek bir şiirdir. “Hamâsi şâirimiz Midhat Cemal’e” ithaf edilmiştir. Eser, “İki Arkadaş Fâtih Yolunda” ve “Vaiz Kürsüde” başlıklı iki bölümden meydana gelir. 322 mısralık birinci bölüm, Galata Köprüsü’nde vapurdan inen iki arkadaşın, Fâtih Câmii’ne kadar devam eden konuşma- larından meydana gelir. Bu sırada pek çok cemiyet ve kültür meselesi nükteli bir üslûpla dile getirilir. İkinci bölümde ise islâm âleminin içinde bulunduğu ahvâle değinilerek toplumun içinde yüzdüğü atâlet, tembellik ve umursa- mazlık hâli ile yanlış telakki edilen “kader” ve “tevekkül” anlayışları işlenir. Toplumun canlanması, çalışması atâletten kurtulması şiirin ana temâsını oluşturur.

5

Safahat Beşinci Kitap: “Hatıralar”

(1. baskı: *İstanbul*: Necm-i İstikbâl Matbaası, 1335/1333, 78 s.; 2. baskı: İstanbul: Necm-i İstikbâl Matbaası, 1336, 91 s.; 3. baskı: İstanbul: *Gündoğdu Matbaası*, 1347/1928, 87 s.)

Şehzâde Ömer Faruk Efendi’ye ithaf edilen ve Âkif’in üç büyük seyahati olan Mısır, Hicaz ve Berlin hatıralarından izlenimlerin yer aldığı bu eser 10 şiir (1314 mısra) hacminindedir. Kitabın başında müstakil yedi şiir bulunur ki bunların biri hariç diğerleri birer âyet ya da hadisle başlayıp, mevzuunu bunlardan alır. Şairin ömrü boyunca sevgi ve saygıyla hürmet ettiği Abbas Halim Paşa’ya ithaf etmiş olduğu, Mısır seyahatini konu edinen “El-Uksur’da” ve son Mekke-i Mükerreme emiri Şerif Ali Haydar Paşa’ya ithaf ettiği “Necid Çöllerinden Medine’ye” şiirleri ile kitabın yarıdan fazlasını teşkil eden (698 mısralık) “Berlin Hâtıraları” bu eserin esas mevzuunu oluştururlar.

6

Safahat Altıncı Kitap: “Âsım”

(1. baskı: *İstanbul*: Amidî Matbaası, 1342, 132 s.; 2. baskı: İstanbul: Gündoğdu Matbaası, 1347/1928, 139 s.)

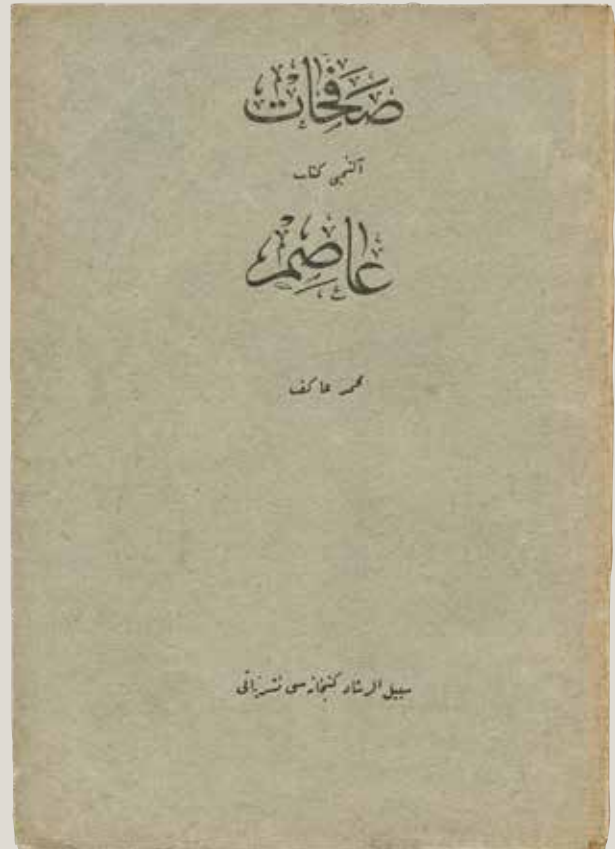
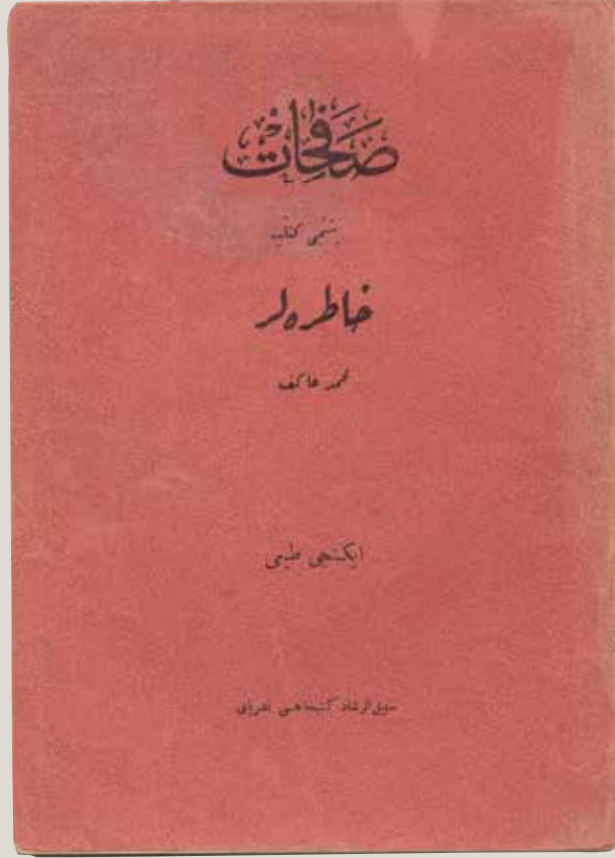
Kitap, Hocazâde ile Köse İmam ve onun oğlu Âsım arasında geçen 2292 mısradan müteşekkil tek parça manzum bir eserdir. Baştan sona kadar muhavere şeklinde tasarlanmıştır. Konuşanlar; Hocazâde (Âkif) ile babası Tahir Efendi’nin talebesi Köse İmam (Bosnalı Ali Şevki Hoca) ve Köse İmam’ın (muhayyel) oğlu Âsım’dır. Âkif, muhayyesinde yarattığı Âsım karakterini gelecek nesillere her yönüyle örnek bir şahsiyet olarak tasarlamıştır. Eser ismini buradan alır. Kitabın ilk bölümü Köse İmam’la Hocazâde’nin konuşmalarından meydana gelir ve eserin büyük kısmını teşkil eder. İkinci bölümünde ise Hocazâde, gençliğe örnek bir şahsiyet olarak gösterdiği Âsım ile karşılıklı konuşur, dertleşir ve ona ülke ve cemiyete yapması gereken hizmetleri anlatır, hedefler gösterir. Eser içinde “*Çanakkale Şehitleri*” şiiri de yer almaktadır. Âkif bu kitabı, karakter olarak Ali Şevki Hoca’ya benzeyen vefakâr dostu Fuad Şemsi (İnan)’a ithaf etmiştir.

7

Safahat Yedinci Kitap: “Gölgeler”

(Kahire: Matbaat’üş-şebab, 1352/1933, 95 s.)

Safahat’ın son kitabı olan Gölgeler, “Şark’ın tek dâhî-i san’atı Şerif Muhyiddin Beyefendi’ye hâtıra-i tâzim” ithafıyla başlar ve 1918-1933 yılları arasında yazılmış

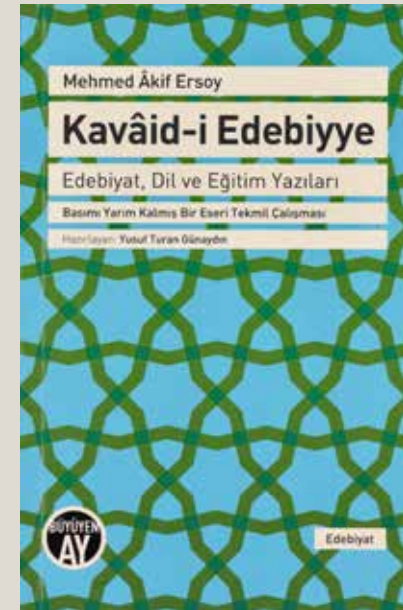

5

6

7

8

41 adet manzumeyi içerir 1374 mısradan müteşekkildir. Hüsrân, Süleyman Nazîf’e, Bülbül, Leylâ, Gece, Hicran, Secde ve Said Paşa İmamı gibi şairin çok bilinen şiirle-riyle birlikte *Safahat* külliyyâtının en son şiiri olarak 1933’te yazmış olduğu 208 mısralık “San’atkâr” şiiri de bu eser içinde yer alır.

Âsım’ın neşri ile altıncı kitabı tamamlanmış olan *Safahat* (daha önce birbirinden bağımsız ve ayrı ayrı tabedilmiş halde bulunan nüshaları) Sebilürreşad Kütüphanesi tarafından bir araya getirilmek suretiyle bir cild halinde toplanarak okuyuculara sunulmuştur. *Safahat*’ın yedinci kitabı olan *Gölgeler*’in de ilâvesiyle tamamı ise ilk olarak (Latin harfleriyle) Ömer Rıza Doğrul’un hazırladığı “Basılan ve Basılmayan Bütün Şiirleri” alt başlığıyla 1943 yılında İnkilâp ve Aka Yayınevi tarafından iki cilt olarak neşredilmiş, müteakib yıllarda tek cilt halinde yayımına devam edilmiştir. Kitabın ilk yedi baskısı Ömer Rıza Doğrul’un hazırladığı haliyle neşredildikten sonra, 1973 yılında yapılan sekizinci baskısından itibaren M. Ertuğrul Düzdağ’ın tashih ve düzenlemesiyle yayımlanmaya başlanmıştır. Sonraki dönemlerde yapılan bu baskılarına şairin *Safahat* dışında kalmış olan eserleride dahil edilerek sekizinci bölüm oluşturulmultur. İmtiyâz hakkını elinde bulunduran İnkilâp ve Aka Yayınevi tarafından 1986 yılına kadar toplamda 20 baskısı gerçekleştirilmiş olan eserin, bu tarihten itibaren (sözkonusu yayınevinin yanısıra) birçok kurum ve kuruluş tarafından da defaatle yayımlandığını görüyoruz.

B

TELİF ESERLERİ

Âkif’in, *Safahat* haricinde kalan diğer eserlerini telif eserleri ve tercüme eserleri olarak iki ayrı katagoride ele alabiliriz. Bu yazımızda, Âkif’in *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilürreşad* mecmualarında kaleme almış olduğu ve sonraki dönem-lerde bir araya getirilmek suretiyle yayımlanmış olan muhtelif yazı ve makalelerini hariç tutarak kitap olarak neşredilmiş eserlerini ele alacağız. Telif mahiyetinde olan aşağıdaki eserleri öncelikle zikredebiliriz.

8

Dârü’l-fünûn Dersleri “Kavâid-i Edebiye”

Dârü’l-Hilâfe: Sırât-ı Müstakim Matbaası, 1329, 16 s.

1908-1913 yılları arasında İstanbul Dârü’l-fünûnu edebiyat şubesinde edebiyat dersi muallimliğinde bulunmuş olan Mehmet Âkif’in, derslerinde okutmak

üzere hazırladığı metinlerin bir kısmı, *Kavâid-i Edebiyye* adıyla “Darü'l-fünûn Dersleri” umumi başlığıyla neşri yapılan ders kitapları arasında yayımlanmaya başlanmış ancak ilk formanın basımıyla sınırlı kalmıştır. Kitapta yer alan yazılar -biri hariç- daha önce *Sırât-ı Müstakîm* ve *Sebilürreşâd* dergilerinde yayımlanmış yazılardan ibarettir. Eser, edebiyatın teorik bazı meseleleriyle ilgili olarak Âkif’in edebiyat teorisi alanındaki görüşlerini yansıtmaktadır.

Basımı yarım kalmış olan bu eser, Âkif’in aynı mahiyetteki diğer yazılarının da ilâvesiyle Yusuf Turan Günaydın tarafından daha geniş kapsamlı olarak hazırlanmak suretiyle 2016 yılında yeniden yayımlanmıştır: *Kavâid-i Edebiyye “Edebiyat Dil ve Eğitim Yazıları”*, İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2016, 141 s.

9

Edebiyat Dersleri

İstanbul: Dâru’l-Hilâfeti’l Âliyye, 1334, 4 forma.

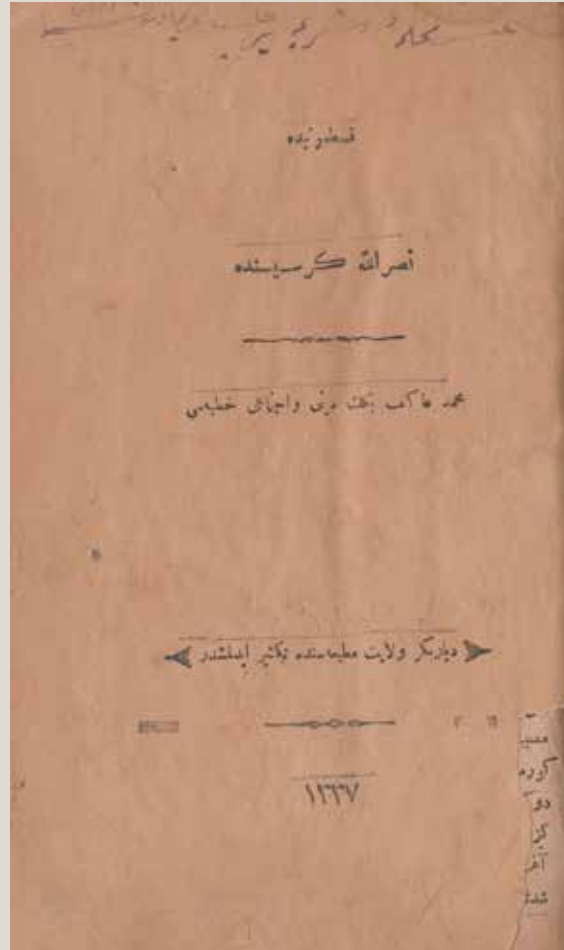
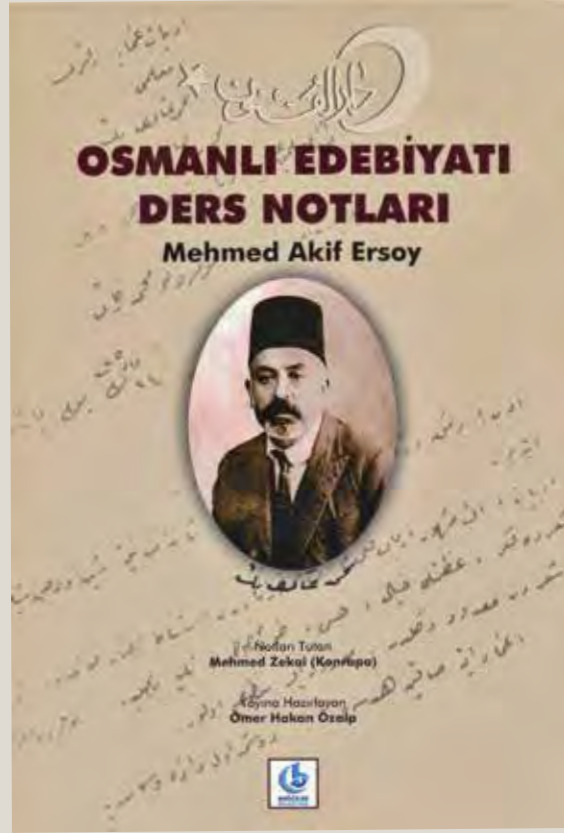
Mehmet Âkif, Dâru’l-Hilâfeti’l Âliyye’de başkâtib ve üye olarak bulunduğu sıralar Dâru’l-Hilâfeti’l Âliyye Mektebi’nin ikinci ve beşinci sınıf talebelerine edebiyat dersleri okutmuştur. Bu müessese tarafından aylık olarak neşredilen *Ceride-i İlmiye* mecmuasının 1334 tarihli 26 ve 29. sayılarının arka kapak sayfasında; “Medâris-i Âliyye derslerini ihtivâ eden âtideki ilâveler, haricden taleb edenlere her forması 20 paraya *Ceride-i İlmiye* idaresinde satılmaktadır” denildikten sonra satışa sunulan 23 eser sıralanmıştır. Bunların arasında Mehmet Âkif’e ait dört forma (64 sayfa) hacminde *Edebiyat Dersleri* isimli eser de yer almaktadır. Bugüne kadar tesadüf etmediğimiz bu eser muhtemelen talebelerle münhasır olarak şapograf baskı ile tabedilmiştir. İçeriği hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz.

10

Osmanlı Edebiyatı Ders Notları

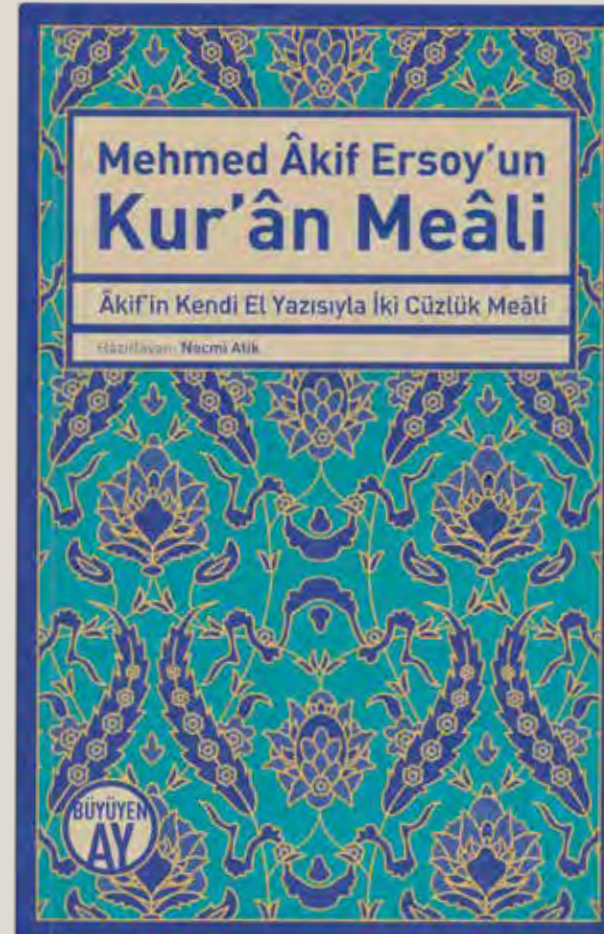
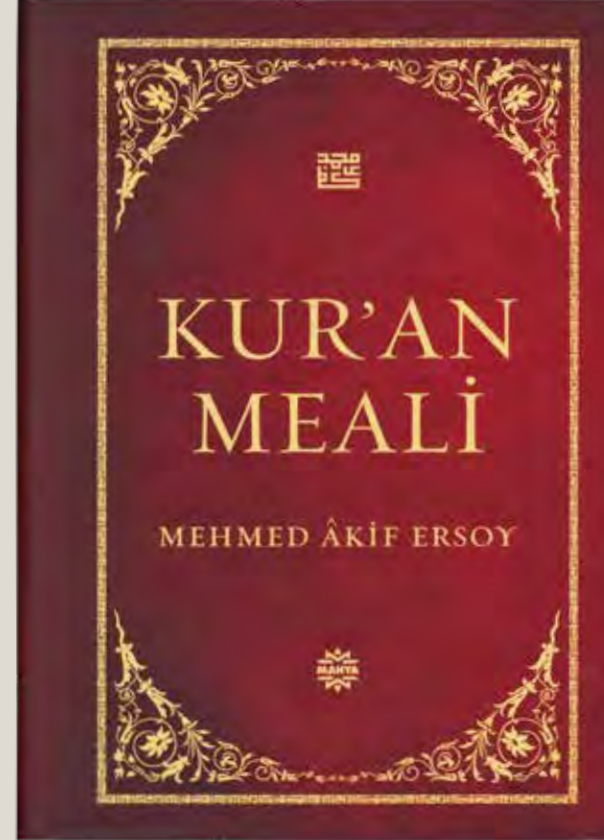
İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 2015, 397 s.

Muhtelif mektebelerde muallimlik vazifesi icra etmiş olan Mehmet Âkif’in Dâru’l-Muallimîn-i Âliye’de verdiği edebiyat derslerinde anlattıkları konular, o sıralar edebiyat şubesinde talebe olan Mehmet Zekâî (Konrapa) tarafından *Osmanlı Edebiyatı Ders Notları* adıyla deftere kaydedilmiştir. Söz konusu eser, Ömer Hakan Özalp tarafından hazırlanarak asıl metniyle birlikte yayımlanmıştır.

10

12

11

11

Kastamoni’de Nasrullah Kürsüsünde:
Diyarbakir: Diyarbakir Vilayet Matbaası, 1337, 32 s.

Âkif’in milli mücadele esnasında vazifeli olarak bulunduğu Kastamonu’da, Nasrullah Camii’nde toplanan halka hitaben vermiş olduğu vaaz, *Sebilürreşâd* mecmuasının Kastamonu’da basılan 464. sayısında yayınlanmış, gördüğü rağbet üzerine bu sayı birkaç defa bastırılarak dağıtılmıştır. Ayrıca el-Cezîre Kumandanı Nihad Paşa tarafından müstakil bir risâle halinde neşredilip bölgenin Elaziz, Diyarbakir, Bitlis ve Van gibi belli başlı vilâyetlerine ve cephelerdeki askerlere gönderilmiştir. Âkif’in bu vaazı, yeni harflerle Mustafa Eski tarafından yayımlanmıştır: *Millî Mücadelede Mehmet Âkif Kastamonu’da*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1983, 84 s.

12

Kur’ân Meali “Fâtîha Süresi-Berâe Süresi”

İstanbul: Mahya Yayınları, 2012, 426 s./
lüks baskı: 581 s.

Mehmet Âkif’in Kahire günlerinde tamamlayarak yakın dostu Yozgatlı İhsan Efendi’ye emanet ettiği *Kur’ân* mealine uzun yıllar ulaşılammış ve bu husus birçok tartışmalara sebep olmuştu. İhsan Efendi’nin talebelerinden Mustafa Runyun tarafından Âkif’in metninden (daktilo yazısı ile) istinsah edilen Fatiha suresinden Berâe suresine kadar yaklaşık *Kur’ân-ı Kerim*’in üçtebirini kapsayan kısmı, Prof. Dr. Recep Şentürk ve Dr. Âsım Cüneyd Köksal tarafından hazırlanarak ilk defa okuyuculara ulaştırılmıştır.

Bu çalışmadan bir müddet sonra Âkif’in kendi elyazısı ile ilk iki cüzden oluşan meâl, Dr. Necmi Atik tarafından ortaya çıkartılarak orijinal metniyle birlikte neşredilmiştir: *Mehmet Âkif Ersoy’un Kur’ân Meâli - “Âkif’in Kendi El Yazısıyla İki Cüzlük Meâli”*, Necmi Atik, İstanbul: Büyüyenay Yayınevi, 2016, 132 s.

Ayrıca, bütünlük arzeden yukarıda bahsedilen iki eser haricinde Ömer Rıza Doğrul tarafından, Âkif’in *Sırât-ı Müstakim* ve *Sebilürreşad* mecmualarındaki yazı ve makalelerinde perakende olarak yer alan meâl ve tefsirleri bir araya getirilerek (bazı ekler ve notlar ilâvesiyle) yayımlanan eserini de burada zikretmek gerekir: *Kur’ân’dan Ayetler*, İstanbul: Yüksel Yayınevi, 1944, 375 s.

Buna benzer diğer bir neşir ise Suat Zühtü Özalp tarafından yapılmıştır: *Kur’ân-ı Kerim’den Ayetler (Meâl-Tefsir) Mev’izeler (Vaaz’lar)*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1968, 238 s.

13

Mevâiz-i Diniye (Birinci Kısım):

İstanbul: İttihad ve Terakki Cemiyeti Şehzadebaşı Kulübü, Matba-i Âmire, 1328, 3+136 s.

Birçok muharririn yazılarından meydana gelmiş olan bu eserin 54 ila 60. sayfalarında Mehmet Âkif'in “İttihad Yaşatır Yükseltir, Tefrika Yakar, Öldürür” başlıklı yazısı bulunmaktadır. Konusu isminde özetlenmiştir. Âkif'in bu yazısı sonraki yıllarda Ubeydullah Küçük tarafından Latin harfleriyle aynı isimle yayımlanmıştır: *İttihad Yaşatır Yükseltir, Tefrika Yakar, Öldürür*, İstanbul: Bedir Yayınevi, 1972, 32 s.

C

TERCÜME ESERLERİ

Yukarıda isimlerini zikrettiğimiz telif eserlerinin haricinde Arabça, Farsça ve Fransızcaya vukufiyetinin çok güçlü olduğu bilinen Mehmet Âkif'in, bu lisanlarda kaleme alınmış birtakım eserlerin tercümelerini gerçekleştirdiği ve bunlardan dördü Arapçadan üçü de Fransızcadan olmak üzere yedi tercüme eserinin kitap halinde neşredildiğini biliyoruz. Gayr-i matbu halde bulunan diğer bir tercümesi ise yıllar sanra bir dergide yayımlanmıştır. Âkif'in sözkonusu tercüme eserlerini (latin harfleriyle yapılan ilk baskılarıyla birlikte) şu şekilde sıralayabiliriz.

14

Müslüman Kadını

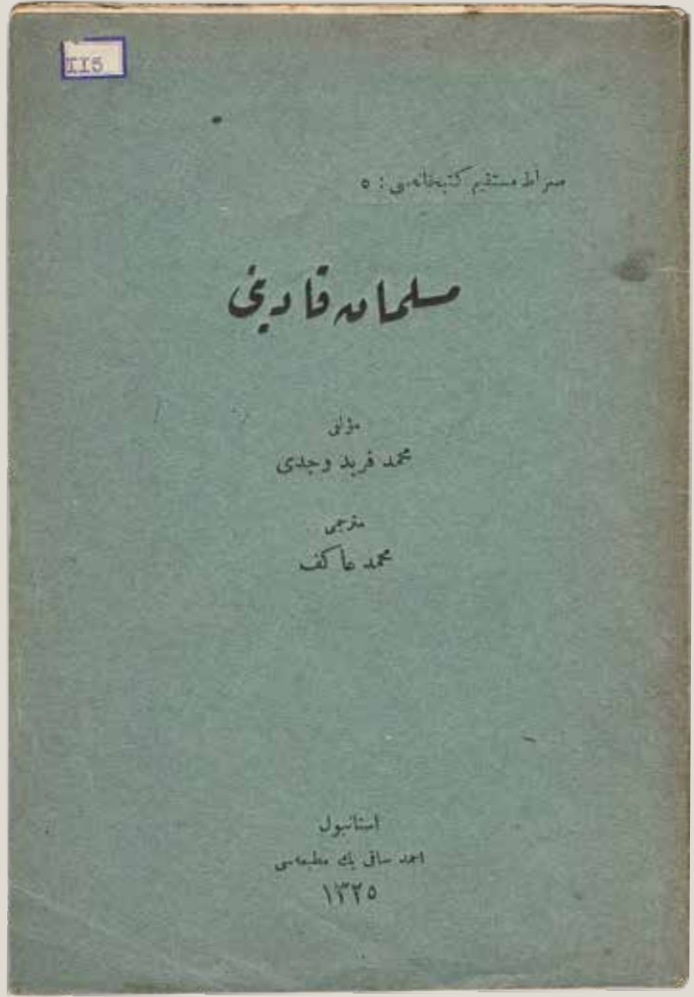
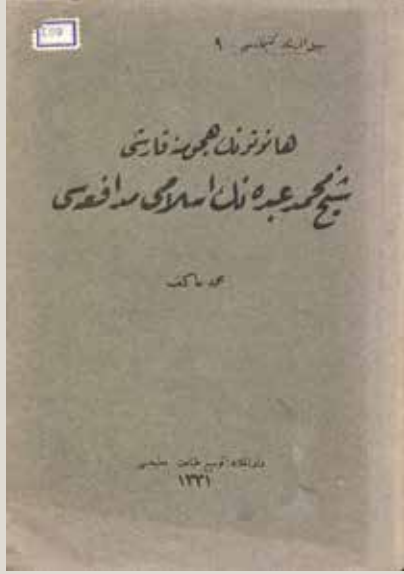
Muhammed Ferid Vecdi, İstanbul: Ahmed Saki Bey Matbaası, 1325, 165 s.

Kitap, Mısırlı yazar Kâsım Emîn'in İslâm'ın kadına bakışını eleştirerek bu konuda batı ölçülerine göre köklü reformlar yapılmasını teklif ettiği *Tahrîrü'l-mer'e* adlı eserine yapılan tenkitlere *el-Mer'etü'l-cedîde* kitabıyla verdiği cevaplara karşı Muhammed Ferîd Vecdî'nin yazdığı *el-Mer'et'ül Müslime* adlı reddiyenin (Kahire 1319) tercümesidir.² Müslüman kadının cemiyet ve aile hayatının ve hak ve vazifelerinin ele alındığı bir eserdir. Kitap ileriki yıllarda aynı isimle Mahmud Çamdibi tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır: *Müslüman Kadını*, İstanbul 1972, *Sinan Yayınevi*, 195 s.”

13

15

14

16

MEBUS VE ŞAİR

15

Hanotaux’nun Hücumuna Karşı Şeyh Muhammed Abduh’un İslâmı Müdafaası

Muhammed Abduh, Darû'l-hilâfe: Tevsi-i Tıbaat Matbaası, 1331, 80 s.

Tarihçi Gabriel Hanotaux’nun Ârî ırkın Sâmi ırktan üstünlüğü iddiasından hareketle İslâm ve Hıristiyanlık arasında mukayeseler yapan makalesine reddiyedir. Abduh, *Le Journal du Paris* gazetesinde çıkan ve Arapça'ya çevrilip *el-Mü'eyyed* gazetesinde yayımlanan bu makaleye aynı gazetede bir yazı dizisiyle cevap vermiş, bu makaleleri daha sonra bir araya getirilip neşredilmiştir.³ Bu makaleler daha sonra Mehmet Âkif tarafından *Hanoto'nun Hücûmuna Karşı Şeyh Muhammed Abduh'un İslâm'ı Müdafaası* başlığıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Âkif risâlenin başına Hanotau-ux’nun yazısını da çevirerek ilâve etmiştir.

16

İslâmlaşmak: Said Halim Paşa, Darû'l-hilâfe

Hukuk Matbaası, 1337, 32 s.

Said Halim Paşa’nın *İslamisation* ismiyle Fransızca olarak kaleme aldığı bu eser, Mehmet Âkif tarafından Türkçeye *İslâmlaşmak* adıyla çevrilerek Sebilürreşad Yayınları arasında neşredilmiştir. Türkiye'deki İslâmcılık cereyanının önemli isimlerinden birisi olan Said Halim Paşa bu eserinde, İslâm toplumunun içine düştüğü inhitat halinden, Müslümanların ancak İslâmlaşmak suretiyle kurtulabileceklerini belirtir. Kitap, sonraki yıllarda Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır: *İslâmlaşmak*, İstanbul: Bedir Yayınevi, 1385/1965, 33 s.

17

İslâm'da Teşkilât-ı Siyâsiyye

Said Halim Paşa, *Sebilürreşâd*, sayı: 493- 501, Ankara 1338.

Said Halim Paşa’nın Malta’da sürgünde bulunduğu sırada Fransızca olarak kaleme aldığı *Les Institutions Politiques Dans La Société Musulmane* isimli son eseri, şehadetinden hemen evvel 1921 yılında Roma’da neşredilmişti.⁴ Paşa’nın bu eseri, (Millî Hâkimiyet bölümü hariç) Ankara’da mebus olarak bulunduğu dönemde, Âkif tarafından tercüme edilerek *Sebilürreşâd*’da tefrika halinde yayınlanmıştır. Eser ayrıca Celal Nuri (İleri) tarafından da tercüme edilmiştir.⁵ Müstakil olarak neşri bulunmayan bu risâle latin harfleriyle ilk olarak,

MEHMET ÂKİF ERSOY

143

142

ÂKİF KİTABLIĞINA BİR (CELB-İ) NAZAR: MEHMET ÂKİF’İN ESERLERİ

M. Ertuğrul Düzdağ tarafından yayıma hazırlanan *Buhranlarımız* içerisinde, Paşa’nın diğer eserleriyle birlikte yer almıştır: *Buhranlarımız ve Son Eserleri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1991, 336 s.

18

İslahatımızın Esasları

Türk Edebiyatı, “Vefatının 75. Yılında Mehmet Âkif”, sayı: 458, İstanbul, Aralık 2011, s. 62-69.

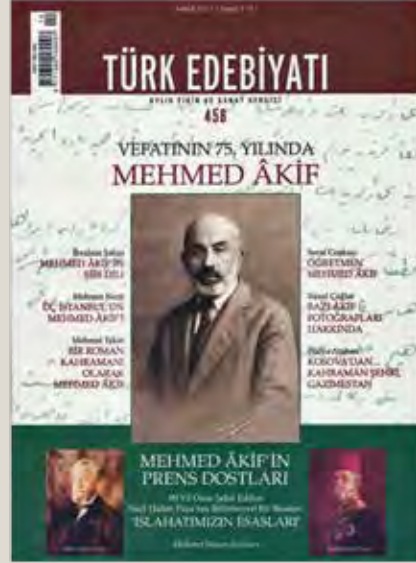
Yukarıda zikredilen iki eser haricinde şahsi arşivimizde bulunan Said Halim Paşa’nın gayri matbu eserleri arasında Mehmet Âkif’in elyazısı ile kaleme alınmış *İslahatımızın Esasları* ismini verdiğimiz bir metin daha bulunmaktadır ki, muhtemelen onun tarafından tercüme edilerek Paşa’ya sunulmuş olmalıdır. Garp toplumları ile Osmanlı toplumu arasındaki ictimai farklılıklara dikkat çekerek kendi milli bünyemizin illetlerinin ve ihtiyaçlarının doğru tesbit edilmesi gerektiğini vurgulayan ve çarelerini tartışan bu risale ilk defa *Türk Edebiyatı* dergisinde yayımlanmıştır.

19

Zeytin Ağacı

Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi, İstanbul 1328, 184 s.

Mehmet Âkif’in, Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi’nde kitâbet-i resmiye muallimliğini ilave bir vazife olarak ifası sırasında mekteb idaresinin talebi üzerine hazırlanmış olan bu eser, Ziraat Mektebi çatısı altında şapograf usulüyle çoğaltılmış bir ders kitabı niteliğindedir. Genel okuyucuya hitap eden bir kitap olmayıp, zeytin yetiştirmeye, zeytin ağacıyla ilgili konular içerir. Akademik tarzda yazılmış kitaplardan derleme yoluyla tercüme edilmiş, diğer bir ifade ile birkaç kitabın tercümesi yoluyla hazırlanmıştır. Eserde, Leon Degruilly ve Eugene Guillaud-Viala Pierre’nin kitaplarının tercümeleri esas alınmıştır. İtalyanca ve Türkçe kaynaklardan ekler barındırır. Fransızca tercümesi Âkif tarafından gerçekleştirilen eserin İtalyanca tercümesi ise, aynı mektebin mezunlarından Mikail Çilingiryan’a aittir.⁶ Prof. Dr. Ali Birinci’nin kütüphanesinde bulunan bu kitabın asıl nüshası, Selma Günaydın ve Yusuf Turan Günaydın tarafından hazırlanarak orijinal nüshasıyla birlikte basılmıştır: *Zeytin Ağacı*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2020, 111 s.+tıpkıbasım 5+184 s.

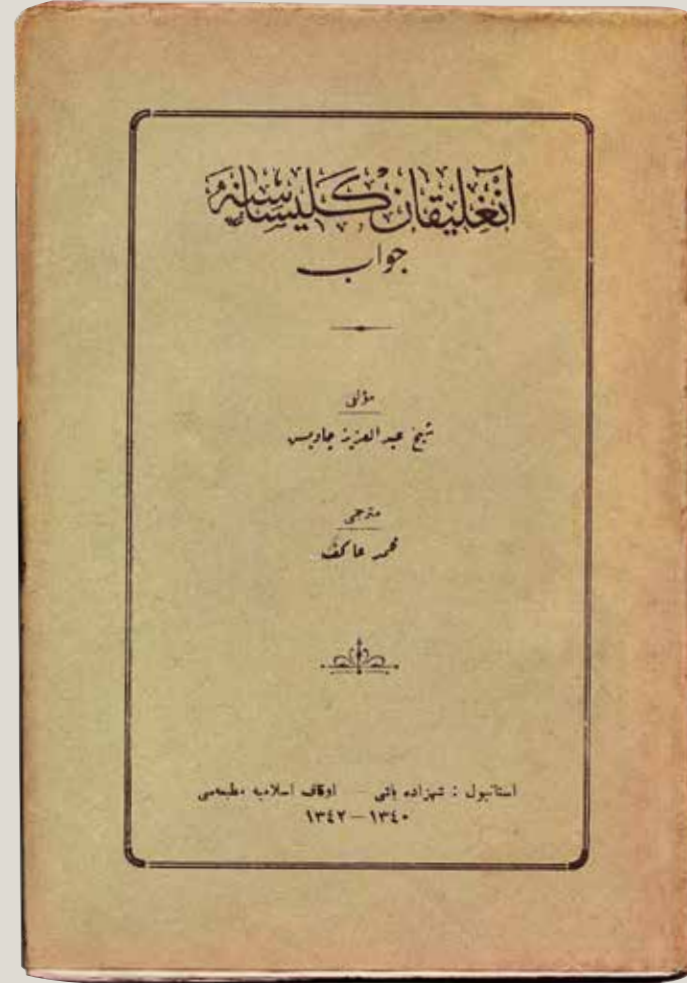

18

19

20

21

20

İçkinin Hayat-ı Beşerde Açtığı Rahneler

Abdülaziz Câviş, Ankara: Ali Şükrü Matbaası, 1341, 68 s.

Milli Mücadele döneminde Ankara’da bulunan Mısırlı Abdülaziz Câviş tarafından *Âsar-ı Hamr* adıyla arabca olarak yazılıp yayınlanan⁷ ve içkinin kötülüklerinin ele alındığı bu küçük risâle, Umûr-i Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti tarafından Mehmet Âkif’e tercüme ettirililerek Türkçe olarak neşredilmiştir. Kitap bilâhare Ferhat Koca tarafından yeniden hazırlanarak yayımlanmıştır: *İçkinin Zararları* (*İçkinin Hayat-ı Beşerde Açtığı Rahneler*), İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003, 70 s.

21

Anglikan Kilisesi’ne Cevab

Abdülaziz Câviş, İstanbul: Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, 1341, 290 s.

İngiliz Anglikan Kilisesi tarafından, 1919 yılında Osmanlı Meşihat-ı İslâmiyesi’nden, İslam dinini tanımak maksadıyla dört ana başlık altında soru sorularak bilgi istenmiştir. Şeyhülislamlık kurumu bu sorular üzerine İzmirli İsmail Hakkı tarafından hazırlanan yazıyı, kiliseye verilecek cevap olarak kabul etmiş lâkin harb-i umûminin aleyhte neticelenmesiyle bu cevap verilememiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti döneminde İzmirli İsmail Hakkı’nın bu çalışması *El-Cevabe’s-Sedid fi Beyan-i Dinü’l-tevhid* ismiyle Vilayet Matbaasında basılarak 1341 tarihinde yayınlanmıştır. Aynı dönemde kilisenin sormuş olduğu bu sorulara, resmi makamlardan bağımsız olarak, Abdülaziz Câviş’de Arabça bir eser kaleme almak suretiyle cevap vermiştir. İşte bu eser bilahare Mehmet Âkif tarafından Türkçeye tercüme edilerek neşredilmiştir.

Yeni harflerle önce bu eserin içinde yer alan bir bölüm Diyanet İşleri Başkanlığınca ayrı bir kitap halinde; *Hazreti Ali Diyor ki..* (Ankara: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, 1954, 35 s.) ismiyle neşredildikten 21 yıl sonra bu kez Süleyman Ateş tarafından tam metin olarak sadeleştirilerek yayımlanmıştır: *Anglikan Kilisesine Cevap*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1975, 199 s.

Âkif’in, yukarıda bahsettiğimiz tercüme kitapları haricinde *Resimli Gazete*, *Sırât-ı Müstakîm* ve *Sebilürreşâd* dergilerinde tefrika halinde yayımlanmış olan bir hayli tercüme eserleri de mevcuttur Bunlardan *Sırât-ı Müstakîm* ve *Sebilürreşâd* dergilerinde yer alan tefrikalar, Prof. Dr. Orhan Okay ve Ertuğrul Düzdağ tarafından TDV İslâm Ansiklopedisinde şu şekilde tâdat edilmiştir: 1908’den sonra, altı yazardan toplam 270 tefrika olarak yayımlanmış olan 55 ayrı tercüme gerçekleştirmiştir.

144

ÂKİF KİTABLIĞINA BİR (CELB-İ) NAZAR: MEHMET ÂKİF’İN ESERLERİ

MEBUS VE ŞAİR

MEHMET ÂKİF ERSOY

145

Bunların birkaçında “Sa’di” mahlasını kullanmıştır. Bu tercümelerin yazar ve tefrika sayısı bakımından dağılımı ise şöyledir: Ferid Vecdi’den: 7 tercüme, 73 tefrika halinde, Muhammed Abduh’tan: 31 tercüme, 48 tefrika halinde, A. Refik’ten: 1 tercüme, 3 tefrika halinde, Şeyh Şibli’den: 1 tercüme, 10 tefrika halinde, Abdülaziz Câviş’den: 13 tercüme, 122 tefrika halinde ve Said Halim Paşa’dan: 2 tercüme, 12 tefrika halinde yayınlanmıştır.⁸ Âkif’in tefrika halinde yayımlamış olduğu söz konusu eserlerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- 22
Ürani
(Resimli Gazete, İstanbul, 2 Ağustos 1314- 18 Kânunievvel 1314, sayı: 87-94)

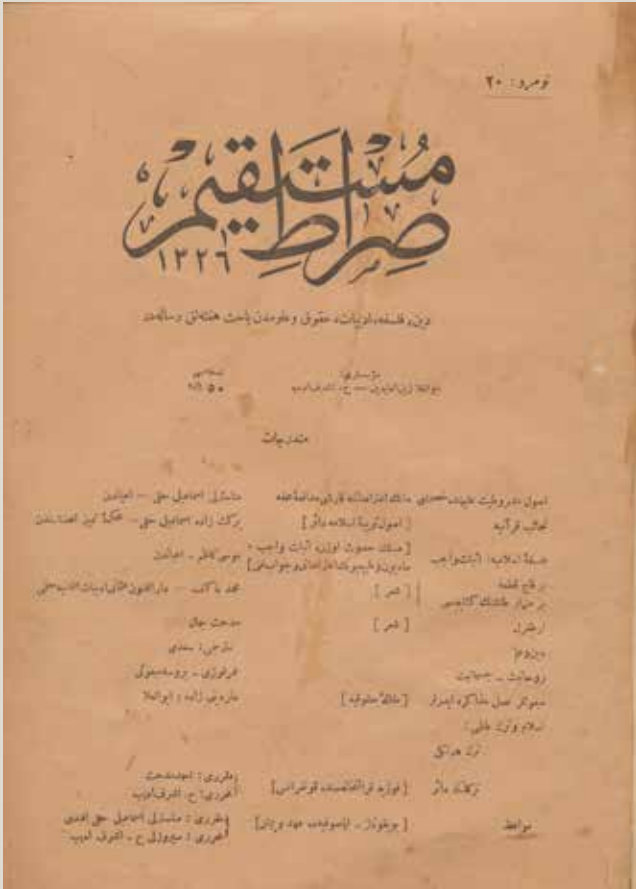
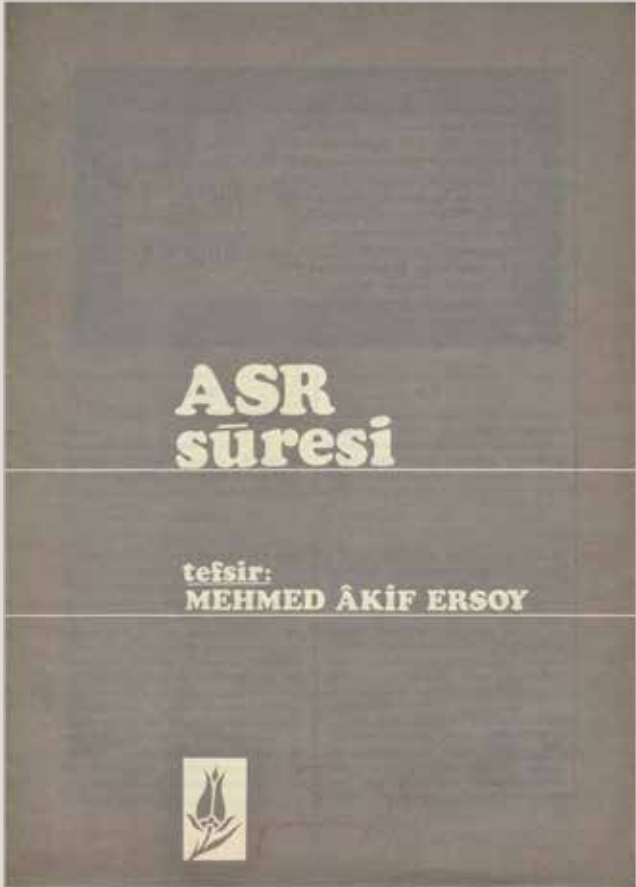
Fransız yazar Camille Flammarion’un 1891 tarihinde Paris’te yayınladığı *Uranie*⁹ isimli eserin kısmi tercümesidir ki, Âkif’in de ilk tercüme denemesidir. Kitap aynı isimle daha evvel Ahmed Rasim tarafından da kısmen tercüme edilip 1308 tarihinde üç kısım halinde yayımlanmıştır.¹⁰ Âkif’in bir ara kendisinden Fransızca dersleri aldığı yazar aslen bir fen adamı olup, mezkûr eseri de astronominin konu edildiği bir aşk hikayesidir. Âkif, kendisinin amacına uygun bulmadığı bazı kısımlar haricinde tamamını tercüme ettiğini belirtmiş¹¹ ise de tefrika tercümenin sadece bir kısmı kapsamaktadır. Eserin henüz kitap olarak neşri gerçekleştirilmemiştir.

- 23
Asr Sûre-i Celilesinin Tefsiri
(Muhammed Abduh, *Sırat-ı Mustakim*, İstanbul 1325, cild: 3, sayı: 73-77).

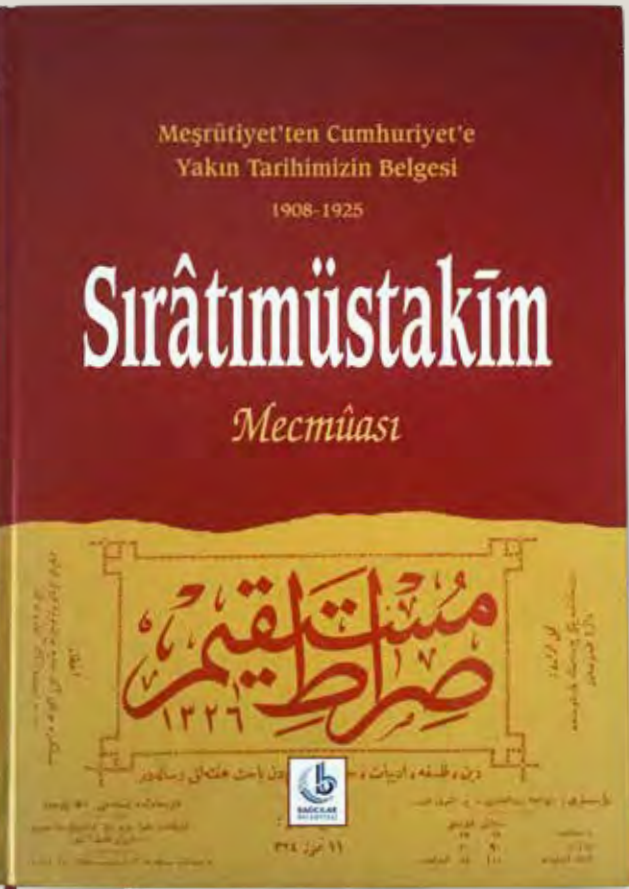
Muhammed Abduh’un tefsirinden alınan bu eser *Sırat-ı Müstakim*’de tefrika edilmiş, sonraki yıllarda müstakilen Türk Petrol Vakfı tarafından yayımlanmıştır: *Asr Sûresi*, *Lâle* mecmuası sayı:1’in ilâvesi, İstanbul, Türk Petrol Vakfı, 11 s.

- 24
Hadikây-ı Fikriye
(Muhammed Ferid Vecdi, *Sırat-ı Mustakim*, İstanbul 1324, cild: 2, sayı: 27-48)

Âkif’in, Ferid Vecdi’den tercüme ederek dergide tefrika halinde yayımlamış olduğu bu eser bugüne kadar ayrı bir kitap halinde yayımlanmamıştır.

23

- 25
Müslümanlıkla Medeniyet
(Muhammed Ferid Vecdi, *Sırat-ı Mustakim*, İstanbul 1326, cild: 5-7, sayı: 126-163)

Âkif’in yine Ferid Vecdi’den tercüme ettiği bu eser de maalesef tefrika olarak kalmış olup, bugüne kadar müstakil bir kitap haline getirilmemiştir.

- D
SİRÂT-I MÜSTAKÎM VE SEBİLÜRREŞAD
Sırat-ı Müstakim, Sahibi:

Eşref Edib-Ebü’l Ūlâ Zeynelâbidin, cild: 1-7, sayı: 1-182, İstanbul, 14 Ağustos 1324 - 16 Şubat 1327.

Sebilürreşad, Sahibi: Eşref Edib, Başmuharrir: Mehmet Âkif, sayı: 183-641, İstanbul/Kastamonu/ Ankara/Kayseri, 24 Şubat 1327 - 5 Mart 1341.

Mehmet Âkif’in ismiyle birlikte anılan ve (*Safahat* ve İstiklâl Marşı haricinde) adeta onun adıyla bütünleşip özdeşleşen diğer bir eser ise hiç şüphesiz *Sırat-ı Müstakim* ve devamı olan *Sebilürreşâd* dergileridir. 14 Ağustos 1324/1908 tarihinde yayın hayatına başlayan *Sırat-ı Müstakim* / *Sebilürreşâd* dergisi toplam 641 sayı neşredildikten sonra 1925 tarihinde yayın hayatını uzun bir süre tatil etmek zorunda kalmıştır. Derginin ilk kurucuları Mardinîzâde Ebül’ulâ Zeynelâbidin ve Eşref Edib (Fergan)’dır. *Sırat-ı Müstakim* dergisi, 7 cilt tutan ilk 182 sayıdan sonra 24 Şubat 1327’de (8 Mart 1912) çıkan 183. sayıdan itibaren formatını büyük oranda koruyarak *Sebilürreşâd* adıyla yayın hayatını sürdürmüştür. Bir istisna olarak 300 ve 301. sayıları (almış olduğu kapatma cezasından dolayı) *Sebilünnecât* adıyla çıkmıştır. Âkif’in Milli Mücadeleye iştirakinden sonra derginin 464, 465 ve 466. sayıları Kastamonu’da yayımlanmış, ardından Kayseri’de basılan 490.sayısı haricinde kalan 467 ilâ 527. sayıları Ankara’da çıkmaya devam etmiştir.

Derginin yazı kadrosu, Adem Efe tarafından şu şekilde tesbit edilmiş olup, buraya aynen alınmıştır: Mehmet Âkif, Ebül’ulâ (Mardinîzâde), İsmâil Hakkı (Bereketzâde), İsmâil Hakkı (Manastırlı), İsmail Hakkı (İzmirli), Ahmed Naim (Babanzâde), Halim Sabit (Şibay), Mûsâ Kâzım, Mithat Cemal (Kuntay), Mehmet Tâhir (Bursalı), Ahmet Agayef (Ağaoğlu), Akçuraoğlu Yusuf, Ispartalı Hakkı, Ömer Ferit (Kam), Abdürreşid İbrahim, Tâhirü’l-Mevlevî, Halil Hâlid (Çerkeşseyhizâde), Mehmed Şemsettin (Günaltay), Edhem Nejat, Gıyaseddin Hüsnü

(Nuralizâde), Şeyhûlarap, Mehmed Fahreddin, Ahmed Hilmi (Hocazâde), Ömer Fevzi (Bursa mebusu), Ömer Lutfi (Ankara İstinaf reisi), Şerefettin (Yaltkaya), Ahmet Hamdi (Aksekili), Osman Fahri, İbrahim Alâeddin (Gövsâ), Kazanlı Ayaz (Muhammed Ayaz İshakî), Kâmil (Tepedelenlioğlu) gibi isimler bulunmaktadır. Mehmet Âkif, “Safahat-ı Hayattan” başlığıyla ilk *Safahat*’ta yer alacak olan şiirleri ve “Musâhabe-i Edebiyye”leri yanında M. Ferîd Vecdî ve Muhammed Abduh’tan yaptığı çevirilerle *Sırât-ı Müstakîm*’in en devamlı yazarı olmuştur.

Sırât-ı Müstakîm’in yazar kadrosu *Sebilürreşâd* döneminde de büyük oranda dergide yer almıştır. Bunlara düzenli olarak yazmaya başlayan Ömer Rıza (Doğrul), Said Halim Paşa, S. M. Tevfik, Bergamalı Ahmed Cevdet, Elmalılı Hamdi (Yazır), Eşref Edip, Hasan Hikmet, Ali Ekrem (Bolayır) gibi isimler katılmıştır.¹²

Sırât-ı Müstakîm ve *Sebilürreşâd*’ın tüm sayıları Ertuğrul Düzdağ’ın başkanlığında bir heyet tarafından latin harfle-rine aktarılarak yeniden hazırlanmakta ve 2012 yılından itibaren her yıl birkaç cild olmak üzere Bağcılar Belediyesi tarafından neşredilmektedir. 25 cild tutarında olan eserin bugüne kadar 19 cildinin baskısı gerçekleştirilmiştir:

Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Yakın Tarihimizin Belgesi 1908-1925 SırâtıMüstakîm Mecmûası / Sebilürreşad Mecmuası, cild: 1-19, İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 2012-2020.

Bu dergilerin yazar ve konuları itibariyle fihrist çalışmaları ise Abdullah Ceyhan ve Suat Mertoğlu tarafından ayrı ayrı hazırlanmıştır:

Abdullah Ceyhan, *Sırat-ı Müstakîm ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1991, 610 s.

M. Suat Mertoğlu, *Sırat-ı Müstakim Mecmuası Açıklamalı Fihrist ve Dizin*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2008, 414 s.

Mehmet Âkif’in *Sırât-ı Müstakîm* ve *Sebilürreşâd*’da yayınlanmış olan cemiyet, edebiyat ve fikir bahisleri etrafındaki makaleleri, sohbetleri ve hâtıra yazıları biraraya toplanarak 1987 yılında, tefsir yazıları ise 1992 yılında Abdülkerim Abdulkadiroğlu ve Nuran Abdulkadi-roğlu tarafından hazırlanıp yayımlanmıştır:

Mehmet Âkif Ersoy’un Makaleleri - Sırat-ı Müstakim ve Sebilü’r-reşad mecmualarında çıkan”, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987, Xl+273 s.”

Mehmet Âkif’in Kur’ân-ı Kerim’i Tefsiri “Mev’ıza ve Hutbeleri”, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1992, 231 s.”

Ayrıca, Âkif’in *Sırât-ı Müstakîm* ve *Sebilürreşâd*’taki Muhammed Abduh’tan yapmış olduğu tercümeleler, İhya Yayınları’nca bir araya getirilerek kitaplaştırılmıştır: Mehmet Âkif Ersoy, *Modernleşmek mi, İslâmlaşmak mı*, İstanbul: İhya Yayınları, 1983, 432 s.”

Sebilürreşad dergisi uzun bir aradan sonra 1948 yılında tekrar yayın hayatına başlar ve 1966 yılına kadar devam eder:

Sebilürreşad Mecmuası (yeni dönem), sahibi: Eşref Edib, cild: 1-15, sayı: 1-362, İstanbul: Âsârı İlmiye Kütüphanesi, Mayıs 1948 - Şubat 1966.

Âkif’in eserlerini konu ettiğimiz bu yazı vesileyle birkez daha hem Âkif’i hem de onun ahbab ve yâranını rahmet ve saygıyla anarken, yukarıda isimleri geçen tüm kalem erbâbını da hürmet ve minnetle yâd ederim. ❖

1 Bu eserin ilk baskısına tesadüf edemedim. ÖZEGE kataloğunda da bulunmamaktadır.

2 M. Orhan Okay – M. Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Âkif”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 28. cild, s. 438.

3 Okay – Düzdağ, *agm*, s.438.

4 Said Halim Pacha, *Les Institutions Politiques Dans La Societe Musulmane*, Roma 1921, 52 s.

5 Ömer Hakan Özalp, “Said Halim Paşa’nın “İslâmda Teşkilat-ı Siyasiye” Risalesinin Bilinmeyen Bir Tercümesi”, İstanbul 2004, *Kutadgubilig Dergisi*, 242/258 s. (ayrı basım)

6 Ali Birinci-Yusuf Turan Günaydın, *Dergâh*, 327, Mayıs 2017, s. 24-26.

7 Abdulaziz Çavış, *Asar-ül Hamr*, İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1342, 48 s.

8 M. Orhan Okay – M. Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Âkif”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 28.cild, s. 438.

9 Camille Flamarion, *Urani*, Paris: Librairie Marpon aet Flammarion, 1891, 368+3 s.

10 Flammarion, Camille, *Urani [Uranie]*, (Çeviren: Ahmed Rasim), İstanbul: Âlem Matbaası, 1308 [1892] (2. Kısım), 74 s.

11 Alim Kahraman, *Mehmet Âkif – Tutuşmuş Bir Yürek, Adanmış Bir Hayat*, İstanbul: Büyüyenay Yayınevi, 2020, s. 56.

12 Adem Efe, “Sebilürreşad”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cild: 36, s. 251-253.

MEHMET ÂKİF BEY’İN MAZHAR NAZİM İMZALI KARİKATÜRÜ, AKBABA, 1 ŞUBAT 1923

اورمان و جد ایدم بیک سجده ایدرواسم چشم
 بر حرم من آری پوش نوب قانی یاشم
 فاشقر روح مجر دگی یرون نقشم
 اورمان یوکسلد رن عرشه دکر بلکه باشم

کوزل انشیلولک
 تاریخ فتحی
 ۸۵۷
 حکومات استلا فی طرفدن
 فاجعه استغالی
 ۱۶ مارت ۳۳۶
 نمره ۱۲

امضان صکره سرای ایدر لعل

سه و معاهده سنک با بعاله مرخصاری
 طرفدن فاجعه امضای ۱۰ غنوس ۳۳۶

السلطان ابن السلطان الغازی
 فناج محمد خان

محمد اک جکاسی

“Mehmet’in Hikayesi” ve İstiklâl Marşı Kartpostalları

Ömer Faruk Şerifoğlu

İLK kez 17 Şubat 1921 tarihli *Sebilürreşad* mecmuası ve *Açık Söz*, *Hakimiyet-i Milliye*, *Ceride-i Resmîye* gazetelerinde yayımlanan İstiklâl Marşı daha sonra pekçok yayına konu edildiği gibi müstakil güfte-nota kitapçıkları şeklinde de basılır. Milli Mücadele’nin propagandası amacıyla basılan el ilanı ve kartpostallarda en çok kullanılan şiirlerden olur.

Milli Mücadele’nin zaferle sonuçlandığı günlerde, verilen bu büyük mücadeleyi kamuoyuna anlatmanın ve yaşanan acı ve mutluluğu canlı tutmanın bir aracı olarak basılan kartpostal dizilerinden biri de “Mehmet’in Hikayesi” altbaşlığı ile sunulan kartpostal serisi olur. Bu kartpostallardan “Mehmet’in Hikayesi: 30” numaralı olanı, Edirne’nin İşgali’ni anlatmakta ve hemen sağ alt tarafında “Yakında Kurtarılacak” notundan anlaşıldığına göre kartpostalların yayınlandığı tarih, Edirne’nin kurtuluşundan yani 25 Kasım 1922’den önce olmalıdır. Yine elimizdeki kartlardan Kütahya Hatırası’nın arkasındaki “Bursa Yurdu Heyet-i İdaresi” mührü 1 Eylül 1338 [1922] tarihlidir. Diğer kartlarda da Büyük Taarruz’dan sonra İzmir’in ve Güzel Aydın’ın kurtarılışına dair notlar yer aldığından hareketle bu kartların, büyük bir olasılıkla, 1922 senesinin Eylül-Ekim aylarından itibaren yayımlandığını söyleyebiliriz. Kartpostalların hemen hepsindeki çizimler “Tahsin” imzalıdır, ancak “Tahsin”in kim olduğuna dair bir bilgiye ulaşamamıştır. Yine bazı kartlarda Tahsin isminin yanısıra daha küçük harflerle “Foto: Mükerrerem” adı görülmekte ve baskı yeri olarak da Ankara verilmektedir.

Kartpostalların basıldığı kâğıt türü, arkasındaki düzen, baskı kalitesi farklılıkları ve üzerindeki numaraların farklılıklar göstermesi -bazı kartlar farklı numarayla yeniden basılmış- gibi ayrıntılardan kartpostalların gördüğü ilgi üzerine, farklı editörler tarafından belki de farklı şehirlerde çoğaltılarak anonimleştirildiğini görüyoruz. Kartpostalların genel özelliğine bakıldığında karakalem kompozisyonlarla Anadolu’nun başta İzmir olmak üzere değişik kentlerinin işgal edilişi, bu işgaller karşısında İstanbul Hükümeti’nin tutumu, Kuvay-ı Milliye’nin doğuşu, kongreler, başta Sevr olmak üzere siyasi evreler, Mustafa Kemal Atatürk’ün Samsun’a hareketi ve Anadolu topraklarına çıkışı, muharebeler, Anadolu kentlerinin bir bir kurtarılışı konu edilmektedir. Çoğunda tarihi bilgiler dışında Milli Mücadele’ye ruh veren İstiklâl Marşı’nın kıtaları, Tefik Fikret, Namık Kemal ve Mithat Cemal Kuntay’ın coşkulu şiirlerinden alıntılara yer verilmektedir. İstiklâl Marşı’na da ilham kaynağı olan Milli Mücadele yıllarının ruhunu yansıtan; her biri özgün birer görsel belge niteliği taşıyan bu kartpostalların toplam kaç adet olduğuna dair bir kayıt olmasa da sayıca 100’e yakın bir koleksiyon olduğu anlaşılmaktadır. Biz burada, “Mehmet’in Hikayesi” dizisinden İstiklâl Marşı’nın 12 kıtasının konu edildiği bir seçkiyi, farklı bir ilk kartpostalla birlikte sunuyoruz. ♦

İSTİKLÂL MARŞI

**Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.**

**Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal!
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal;
Hakkıdır, Hakk’a tapan, milletimin istiklâl!**

... [tam metin]

Mehmed Âkif

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

**“Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim, milletimindir ancak.”**

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

**“Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...
Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl!”**

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

**“Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.”**

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

NAŞİRİ: RESNA FOTOĞRAFHANESİ

“Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?”

“Arkadaş! Yurdumu alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana va’dettiği günler Hakk’ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.”

“Bastığın yerleri “toprak!” diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.”

“Kim bu cennet vatanının uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüdâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.”

UŞAK HÂTIRASI
HAYDİ ANANA!..

YUNANLILARIN FÂCİA-İ İŞGALİ TARİHİ
27 HAZİRAN 1337 [1921]

YUNANLILARIN KOĞULD[UĞU TARİH]
1 EYLÜL [1338/1922] CUMA

FOTO: MÜKERREM
TAHSİN
NUMARA: 30

YEŞİL BURSA'NIN
KURTULUŞ GÜNÜ
[11] EYLÜL [1]338 [1922]

“BİZ OL ÂLÎ HİMEM ERBÂB-I CİDD Ü İÇTİHÂDIZ KİM
CİHÂNGİRÂNE BİR DEVLET ÇIKARDIK BİR AŞ'İRET'DEN”
“DÜDE-İ OSMANİYÂNIZ KİM”¹

“ÖLMEZ BU VATAN, FARZ-I MUHAL ÖLSE DE HATTÂ
ÇEKMEZ KÜRENİN SIRTİ BU TABUT-I CESİMİ...”²

YUNANLILARIN FÂCİA-İ İŞGALİ
8 TEMMUZ 1336 [1920]

TAHSİN
NUMARA: 9

- 1 Namık Kemal'in Hürriyet Kasidesi'nden.
- 2 Mithat Cemal Kuntay'ın Vatan Hisleri şiirinden.

BALIKESİR HÂTIRASI

YUNANLILARDAN TARİH-İ TATHİRİ
15 EYLÜL 1338 [1922] CUMA

KONGRE BİDAYETİ 28 HAZİRAN [1]335 [1919]
KONGRE NİHAYETİ 12 TEMMUZ”

YUNANLILARIN FÂCİA-İ İŞGALİ
30 HAZİRAN 1336 [1920]

FOTO MÜKERREM
TAHSİN
MEHMET'İN HİKÂYESİ, NUMARA: 31

GÜZEL AYDIN HÂTIRASI

YUNANLILARIN FÂCİA-İ İŞGALİ
25 HAZİRAN 1336 [1920]

KURTULUŞ GÜNÜ
3 EYLÜL 1338 [1922] PAZAR

FOTO MÜKERREM
TAHSİN
NUMARA: 10

“Ruhumun senden, ilahi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar-ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli.”

“O zaman vecd ile bin secde eder-varsa-taşım,
Her cerihamdan, ilahi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na’sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.”

“Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk’a tapan, milletimin İstiklâl!”

GÜZEL İZMİR

YUNAN ZULMETİNDEN KURTULUŞ GÜNÜ
9 EYLÜL 1338 [1922] CUMARTESİ, SAAT: 10, DAKİKA: 30

YUNANLILARIN FÂCİA-I İŞGALİ
15 MAYIS 1335 [1919]

TAHSİN
FOTO MÜKERREM
NUMARA: 11

GÜZEL İSTANBUL
TARİH-İ FETHİ: 857 [1453]

HÜKŪMÂT-I İTİLÂFE TARAFINDAN FÂCİA-I İŞGALİ
16 MART 1336 [1920]

HÜVE'L-BÂKİ
ES-SULTAN İBNU'S-SULTAN EL-GÂZÎ FATİH MEHMED HÂN

İMZADAN SONRA SARAY VE HİLÂL

SEVR MUAHEDESİNİN BÂB-I ÂLİ MURAHHASLARI TARAFINDAN FÂCİA-I
İMZASI
10 AĞUSTOS 1336 [1920]

TAHSİN
MEHMED'İN HİKÂYESİ, NUMARA: 16

YADİGÂR-I MİSAK-I MİLLÎ

“KORKMA, SÖNMEZ BU ŞAFAKLARDA YÜZEN AL SANCAK;”
“O BENİM MİLLETİMİN YILDIZIDIR, PARLAYACAK;”

“ÖLMEZ BU VATAN, FARZ-I MUHAL ÖLSE DE HÂTTÂ
ÇEKMEZ KÜRENİN SIRTİ O TABUT-I CESİMİ..”³

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN İLK İÇTİMAI 23 NİSAN 1336 [1920]

BİRİNCİ İNÖNÜ ZAFERİ 10 KANUNUSANİ 1336 [OCAK 1920]

İKİNCİ İNÖNÜ ZAFERİ 21 MART 1337 [1921]

DUMLUPINAR ZAFERİ 11 NİSAN 1336 [1920]

İZMİR'İN İSTİRDADI 28 MAYIS 1336 [1920]

SAKARYA MUZAFFERİYETİ 12 EYLÜL 1337 [1921]

GAZİ MUSTAFA KEMÂL PAŞA HAZRETLERİ
BEKİR SAMÎ BEY - RAUF BEY - İSMET PAŞA - CEVAD PAŞA - KÂZİM
KARABEKİR PAŞA - ALİ İHSAN PAŞA - MUHYİDDİN PAŞA - NUREDDİN
PAŞA - RAFET PAŞA - CEMÂL PAŞA - FEVZİ PAŞA - SELAHADDİN ADİL BEY
- HÂLİD BEY - HASAN İZZEDDİN BEY - KÂZİM PAŞA - ŞEHİD NÂZİM BEY

³ Mithat Cemal Kuntay'ın Vatan Hisleri şiirinden.

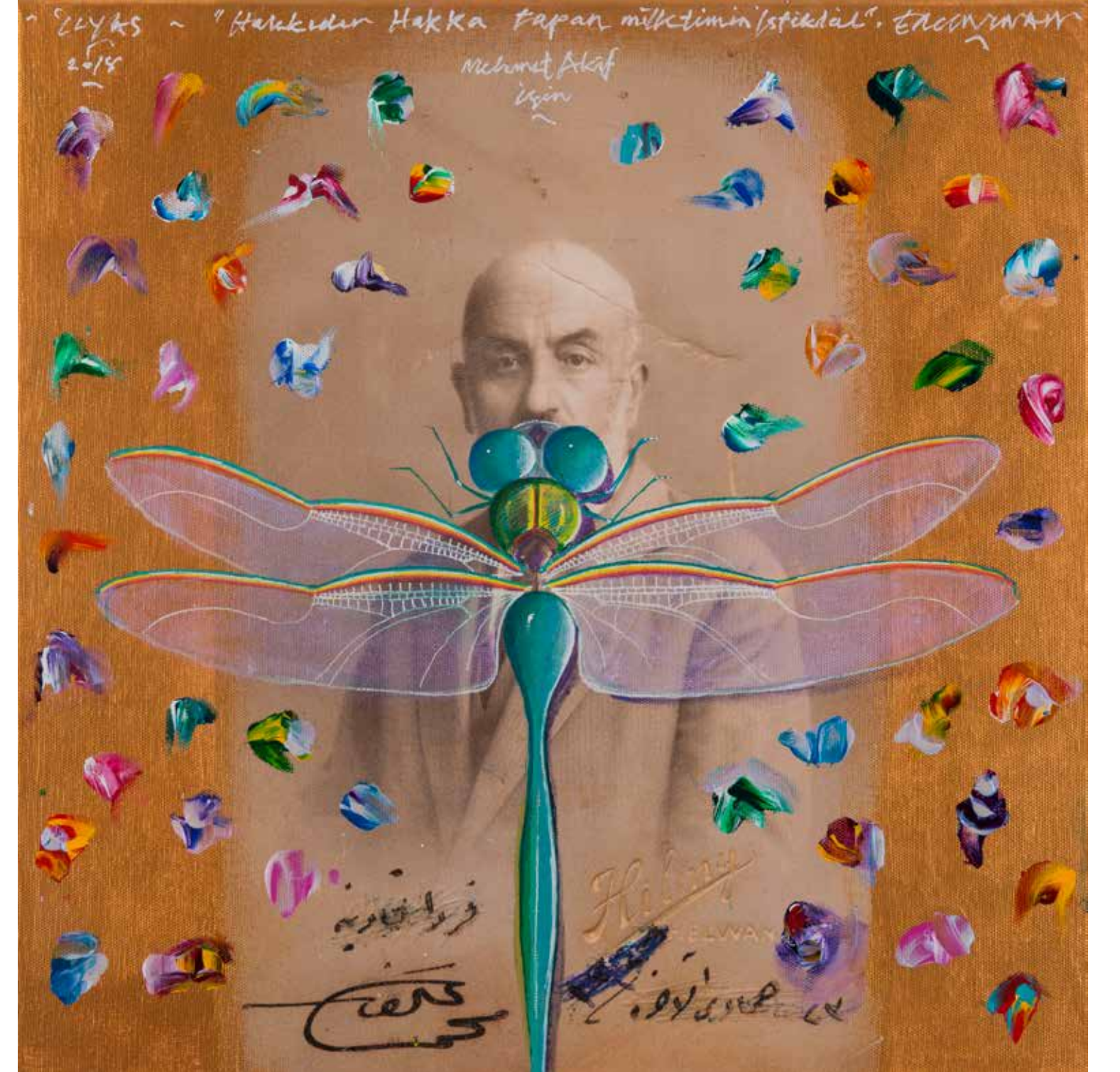
İstiklâl Marşı'ndan İlhamlar

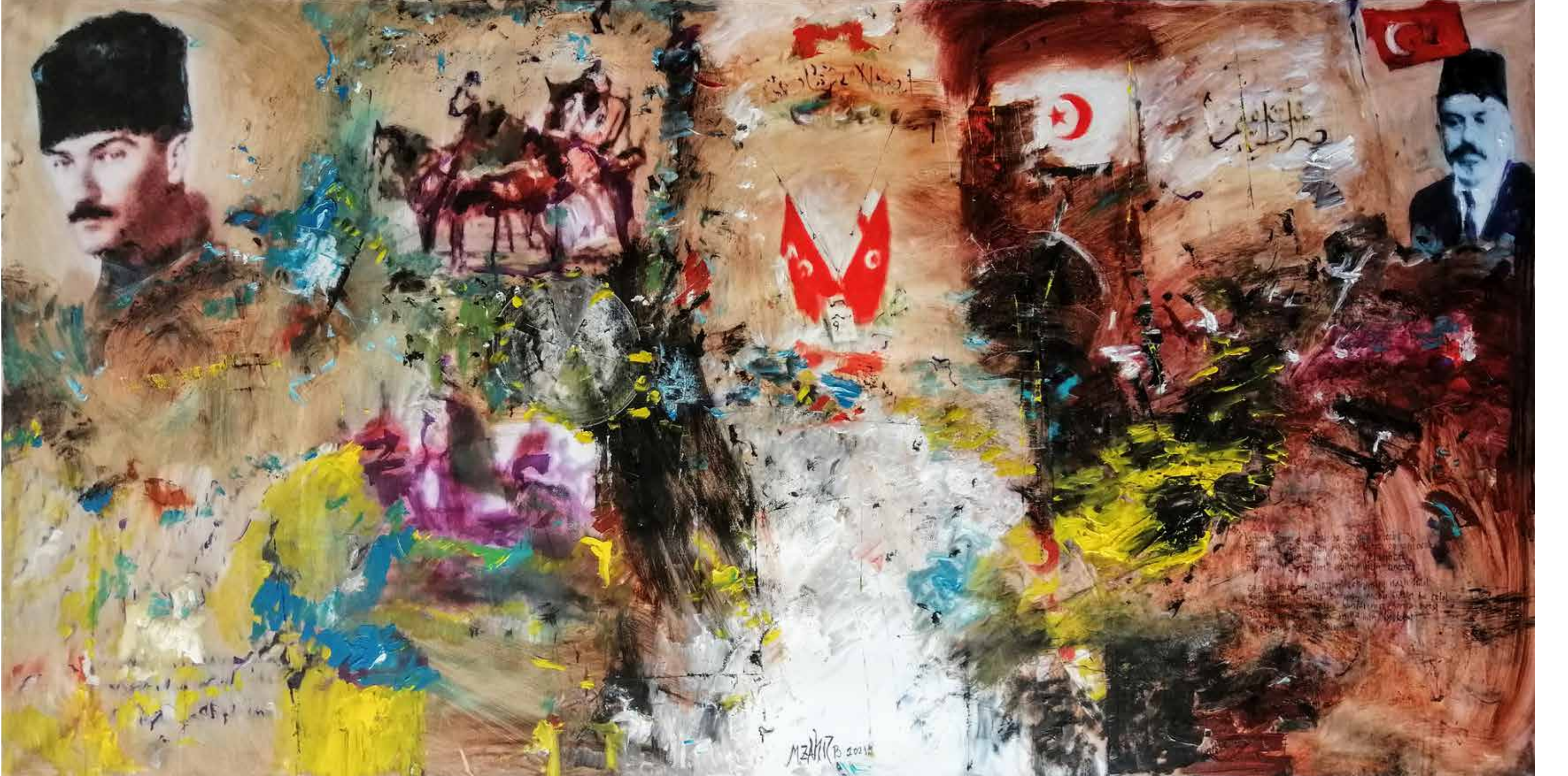
KORKMAZ GÖÇMEN,
"YAŞASIN HAKİMİYET-İ MİLLİYE",
1985, TBMM KOLEKSİYONU

ERGİN İNAN, KOMPOZİSYON (İSTİKLAL MARŞI), 2018, ÖMER FARUK ŞERİFOĞLU KOLEKSİYONU

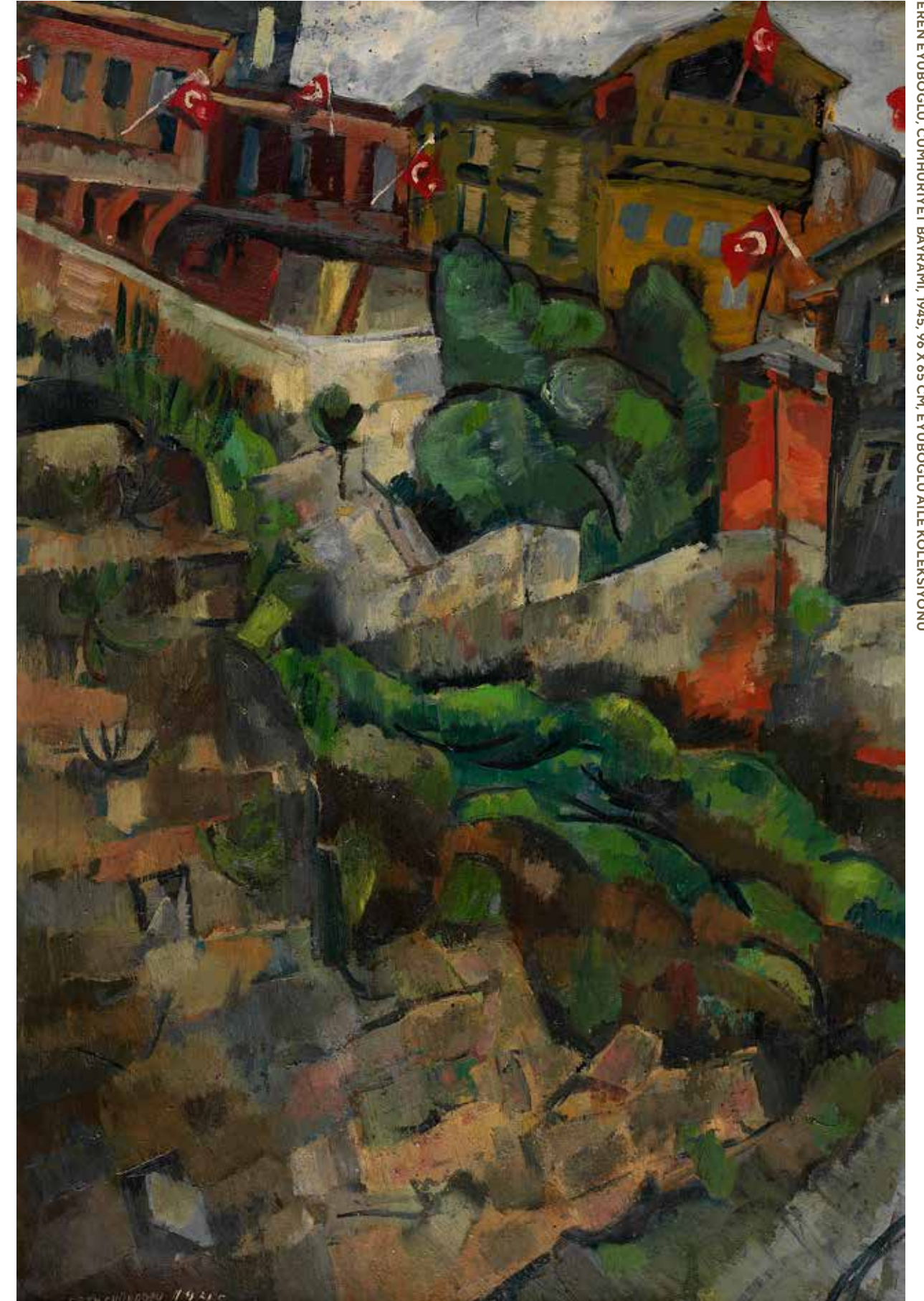
ERGİN İNAN, KOMPOZİSYON (MEHMET ÂKİF ERSOY), 2018, SEZER TANSUĞ SANAT VAKFI KOLEKSİYONU

ZAHİR BÜYÜKİŞLEYEN, ATATÜRK, İSTİKLÂL MARŞI VE MEHMET ÂKİF, 2021, SANATÇI KOLEKSİYONU

ZAHİR BÜYÜKİŞLEYEN, ATATÜRK, İSTİKLÂL MARŞI VE MEHMET ÂKİF, 2021, SANATÇI KOLEKSİYONU

EREN EYÜBOĞLU, CUMHURİYET BAYRAMI, 1945, 96 X 65 CM, EYÜBOĞLU AİLE KOLEKSİYONU

ORHAN BENLİ, ATATÜRK'TEN ARMAĞAN, TBMM KOLEKSİYONU

YALÇIN GÖKÇEBAĞ, BAYRAK TÖRENİ, 2021, SANATÇI KOLEKSİYONU

GENCAY KASAPÇI, KOMPOZİSYON, 2006, 80 X 60 CM, ÖMER FARUK ŞERİFOĞLU KOLEKSİYONU

HATTAT FATİH ÖZKAĞANIN "HAKKIDIR HAKKA TAPAN MİLLETİMİN İSTİKLAL" İSTİFİ, 1432 [2011]. M. RUYAN SOYDAN KOLEKSİYONU.

KORKMASONMEZBUSAFAKI ARDAYUZENALSANCAK
SONMEDENYURDUMUNUSTUNDETUTENENSONOCAK
OBENİMMİLLETİMİNİYİLDİZİDİRPARLAYACAK
OBENİMDİROBENİMMİLLETİMİNDİRANCAK
CATMAKURBANOLAYIMCEHİRENEYNAZİİHLAL
KAHRAMANIRKİMABİRGÜLNEBUSİDDETBUCELAL
SANAOLMAZDOKULENKANLARIMIZSONRAHELAL
HAKKIDIRHAKKATAPANMİLLETİMİNİSTİKLAL

ALİ TOY, İSİMSİZ, 2021, 70 X 70 CM